

Communicatie, taalbeleid en schoolkeuze.

De mening van ouders van dove en slechthorende leerlingen.

Tilburg, januari 2008

Dr. Linda Sontag

Dr. Roel van Steensel

Dr. Tamara van Schilt-Mol

Drs. Irma van der Neut

met medewerking van:

Hans Mariën

Saskia von der Fuhr

Uitgever: IVA
Warandelaan 2
Postbus 90153
5000 LE Tilburg
Telefoonnummer: 013-4668466
Telefax: 013-4668477

IVA is gelieerd aan de UvT

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of worden openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het IVA.

Het gebruik van cijfers en/of tekst als toelichting of ondersteuning bij artikelen, boeken en scripties is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Voorwoord

Verskillende maatschappelijke en technologische ontwikkelingen maken het noodzakelijk om de inrichting van het onderwijs aan dove en slechthorende kinderen kritisch onder de loep te nemen.

In dit rapport wordt verslag gedaan van een onderzoek naar de mening van ouders en jongeren over de toekomstige inrichting van het onderwijs aan dove en slechthorende kinderen. Het onderzoek is in 2007 uitgevoerd in opdracht van de stuurgroep toekomst auditief onderwijs, bestaande uit een vertegenwoordiging van de branchevereniging Siméa en de schoolbesturen Auris, KEGG en Viataal.

Dit onderzoek had niet kunnen worden uitgevoerd zonder de medewerking van de ouders van de (meervoudig) dove en slechthorende leerlingen van één van de scholen die onder deze besturen vallen. De ouders hebben een vragenlijst ingevuld of deelgenomen aan een groepsgesprek of interview en hebben hun wensen en opvattingen ten aanzien van het onderwijs aan hun kinderen met ons gedeeld. Wij hebben ook gesprekken gevoerd met leerlingen die doof of slechthorend zijn en met oudleerlingen van het onderwijs aan doven of slechthorenden. Wij willen hen allemaal hartelijk bedanken voor hun bijdrage aan dit onderzoek.

De scholen zijn ons zeer van dienst geweest door het verspreiden van de vragenlijsten onder de ouders.

Bij de uitvoering van het onderzoek hebben wij nauw samengewerkt met de stuurgroep toekomst auditief onderwijs. De leden van de stuurgroep willen wij bedanken voor hun deskundige ondersteuning en begeleiding van het onderzoek. Wij hopen van harte dat dit onderzoek bijdraagt aan de optimalisering van het onderwijs aan doven en slechthorenden.

De onderzoekers

Inhoudsopgave

Voorwoord	iii
Inhoudsopgave	v
1	Inleiding..... 9
1.1	Het onderwijs aan doven en slechthorenden 9
1.2	De positie van ouders met betrekking tot het auditief onderwijs..... 10
1.3	De toekomst van het auditief onderwijs..... 11
1.4	Onderzoek naar de toekomst van het auditief onderwijs..... 12
1.5	Scenario's 13
1.6	Leeswijzer 14
2	Onderzoeksopzet en uitvoering..... 15
2.1	Doelstellingen, onderzoeksvragen en opzet..... 15
2.2	Enquêteonderzoek 17
2.2.1	Ontwikkeling en inhoud van de vragenlijst 17
2.2.2	Selectie van ouders..... 18
2.3	Diepte-onderzoek..... 20
2.3.1	Diepte-onderzoek onder ouders..... 20
2.3.2	Diepte-onderzoek onder (oud)leerlingen van het auditief onderwijs .. 21
2.3.3	Data-analyse en rapportage per subgroep..... 22
2.3.4	Representativiteit van het onderzoek..... 22
3	Communicatie en taal..... 25
3.1	Gegevens per subgroep..... 25
3.1.1	Gehoorstatus van het kind 25
3.1.2	Soort onderwijs dat het kind volgt 28
3.1.3	Etniciteit van het gezin 29
3.1.4	Jonge kinderen 30
3.2	Samenvatting 31

4	Onderwijs en schoolkeuze	33
4.1	Redenen voor schoolkeuze: het algemene beeld	33
4.2	Meningen over goed onderwijs: het algemene beeld	35
4.3	Redenen voor schoolkeuze en criteria goed onderwijs: gegevens per subgroep	37
4.3.1	Gehoorsstatus	37
4.3.2	Soort onderwijs dat het kind volgt	40
4.3.3	Etniciteit van het gezin	43
4.4	Samenvatting	45
5	Scenario's voor de toekomst van het auditief onderwijs	47
5.1	Dilemma 1: Regulier onderwijs versus speciaal onderwijs: algemeen beeld.	47
5.2	Dilemma 1: regulier onderwijs versus speciaal onderwijs: uitsplitsing naar subgroepen	49
5.2.1	Gehoorsstatus	49
5.2.2	Soort onderwijs	49
5.2.3	Etniciteit	49
5.3	Dilemma 2: Aparte onderwijsvoorzieningen voor dove en slechthorende kinderen: algemeen beeld	49
5.4	Dilemma 2: Aparte onderwijsvoorzieningen voor dove en slechthorende kinderen: uitsplitsing naar subgroepen	51
5.4.1	Gehoorsstatus	51
5.4.2	Onderwijssoort	51
5.4.3	Etniciteit	51
5.5	Dilemma 3: Meervoudig gehandicapte dove en slechthorende kinderen: algemeen beeld	52
5.6	Dilemma 3: Meervoudig gehandicapte dove en slechthorende kinderen: uitsplitsing naar subgroepen	53
5.6.1	Gehoorsstatus	53
5.6.2	Soort onderwijs	53
5.6.3	Etniciteit	53
5.6.4	MG ouders	53
5.7	Dilemma 4: Dove en slechthorende kinderen samen met kinderen met ernstige spraak- en taalmoeilijkheden of niet: algemeen beeld	54
5.8	Dilemma 4: Dove en slechthorende kinderen samen met kinderen met ernstige spraak- en taalmoeilijkheden of niet: uitsplitsing naar subgroepen..	56
5.8.1	Gehoorsstatus	56
5.8.2	Soort onderwijs	56
5.8.3	Etniciteit	56
5.9	Dilemma 5: School in de buurt of verder weg: algemeen beeld	56
5.10	Dilemma 5: School in de buurt of verder weg: uitsplitsing naar subgroepen .	58
5.10.1	Gehoorsstatus	58
5.10.2	Soort onderwijs	58

5.10.3	Etniciteit	58
5.11	Samenvatting	59
6	Informatievoorziening en ondersteuning	61
6.1	Inleiding.....	61
6.2	Informatiebronnen voor ouders van dove en slechthorende kinderen: algemeen beeld.....	61
6.2.1	Ondersteuning bij de opvoeding	61
6.2.2	Ondersteuning bij het onderwijs.....	62
6.3	Informatiebronnen bij opvoeding: uitgesplitst naar subgroepen	64
6.3.1	Gehoorsstatus	64
6.3.2	Soort onderwijs dat het kind volgt	64
6.3.3	Etniciteit van het gezin	65
6.3.4	Jonge kinderen	67
6.4	Samenvatting	67
7	Samenvatting, conclusies en beschouwing.....	69
7.1	Taalkeuze en taalbeheersing	71
7.2	Overwegingen bij schoolkeuze.....	71
7.3	Oordeel over toekomstscenario's	72
7.4	Informatievoorziening	74
7.5	Beschouwing.....	74
	Literatuurlijst	79
	Bijlagen.....	81

1 Inleiding

In dit rapport wordt verslag gedaan van een onderzoek onder ouders van dove en slechthorende kinderen naar de toekomst van het onderwijs aan slechthorende en dove kinderen (hierna auditief onderwijs genoemd). In dit hoofdstuk worden eerst enkele ontwikkelingen geschetst die de aanleiding vormen voor een bezinning op de toekomst van het auditief onderwijs. Vervolgens wordt ingegaan op de positie van ouders met betrekking tot dit onderwijs en op mogelijke scenario's voor de toekomst ervan.

1.1 Het onderwijs aan doven en slechthorenden

Er zijn in Nederland ruim 1.000 dove leerlingen en 2.000 slechthorende leerlingen in de leerplichtige leeftijd. Op dit moment wordt het grootste deel van het onderwijs aan deze leerlingen in Nederland verzorgd door 46 speciale scholen die vallen onder cluster 2 van de Wet op de Epertise Centra¹. Ongeveer 48 procent van de leerlingen in de basisschoolleeftijd bezoekt een school voor speciaal onderwijs, de overige 52 procent zit in het reguliere onderwijs en wordt ondersteund door ambulante begeleiding vanuit het expertisecentrum. In het voortgezet onderwijs is deze verhouding iets anders; 67 procent van de leerlingen met een auditieve beperking bezoekt het speciaal onderwijs en 33 procent van de leerlingen krijgt ambulante begeleiding binnen de reguliere school (bron: teldatumgegevens CFI).

Het onderwijs aan dove en slechthorende kinderen wordt momenteel kritisch onder de loep genomen. Enkele recente maatschappelijke en technologische ontwikkelingen hebben ervoor gezorgd dat een nadere bezinning op de invulling van het auditief onderwijs gewenst is. Dit geldt zowel voor het basisonderwijs als voor het voortgezet onderwijs.

Eén belangrijke ontwikkeling is gelegen in de wet- en regelgeving van de overheid met betrekking tot het bevorderen van de integratie en emancipatie van kinderen met een stoornis of handicap in het reguliere onderwijs, het verbeteren van de kwaliteit van het onderwijs aan deze leerlingen en het bevorderen van de keuzevrijheid van de ouders. Hiertoe is in 2003 de regeling Leerlinggebonden Financiering (LGF-beleid) van kracht geworden. Met de financiële middelen in de zogenaamde rugzak, die de leerling na indicatie verkrijgt, wordt onder andere de begeleiding van de leerling in het reguliere onderwijs bekostigd. Sinds de invoering van het LGF-beleid hebben veel ouders en kinderen een beroep gedaan op deze regeling. De regeling heeft een grote groep ouders en leerlingen zichtbaar gemaakt die extra zorg wensen binnen het reguliere onderwijs in plaats van binnen het speciaal onderwijs.

1 Binnen dit cluster wordt ook het onderwijs aan kinderen met ernstige spraak- en taalmoeilijkheden (ESM) verzorgd. Deze subgroep valt echter buiten het bestek van dit onderzoek.

In 2006 heeft de overheid in haar notitie “Vernieuwing van zorgstructuren in het fundamenteel onderwijs” het voornemen geuit om de bestaande zorgstructuren beter te organiseren. In deze beleidsplannen staat het kind centraal, de inzet van het vernieuwingstraject is dat er voor elk kind een passende plek is in het onderwijs. Het passend onderwijs zal zoveel mogelijk worden gerealiseerd binnen en vanuit de bestaande zorgstructuren, waaronder de Regionale Expertisecentra.

Verder kunnen twee belangrijke technologische ontwikkelingen worden genoemd. Ten eerste gaat het om de uitbreiding van neonatale screening op gehoor, waardoor dove kinderen sneller gediagnosticeerd worden en hen eerder een gepast aanbod kan worden gedaan. Ten tweede zijn er steeds meer dove kinderen die - al op jonge leeftijd - een cochleair implantaat krijgen. Deze ontwikkelingen leiden er toe dat dove kinderen meer toegang krijgen tot gesproken taal en kunnen functioneren als slechthorenden.

1.2 De positie van ouders met betrekking tot het auditief onderwijs

Ouders van kinderen waarbij de diagnose doof of (ernstig) slechthorend is gesteld staan voor een aantal keuzes². In de eerste plaats moeten ze kiezen op welke manier ze met hun kind gaan communiceren: via gesproken Nederlands, via (Nederlandse) gebarentaal (NGT), of via Nederlands ondersteund met gebaren (NMG)³. Hierbij spelen enkele overwegingen een rol. Allereerst blijkt uit de beschikbare informatie (FODOK, 2005; www.pedagogiek.net) dat het voor veel ouders moeilijk is de verwerving van NGT die hun kinderen doormaken, bij te houden; met name bij kinderen die een dovenschool bezoeken, verloopt die ontwikkeling aanzienlijk sneller. Bovendien lijken de beschikbare NGT-cursussen ouders nog niet van een optimaal aanbod te voorzien (FODOK, 2005). Een derde overweging is dat, wanneer ouders ervoor kiezen vooral via gesproken Nederlands te communiceren, ze daarmee hun kind voor een probleem stellen: spraak afzien is met name voor doven/slechthorenden die het Nederlands nog niet volledig verworven hebben, problematisch. Dat probleem lijkt extra groot voor dove en slechthorende kinderen uit allochtone, niet-Nederlandstalige gezinnen.

In de tweede plaats moeten ouders een beslissing nemen over de vraag naar wat voor type school zij hun kind laten gaan:

- Zo kunnen ouders ervoor kiezen hun kind een gespecialiseerde dovenschool te laten bezoeken. Met het oog op communicatie is het zo dat al deze scholen – sinds de ondertekening van een convenant met de rijksoverheid in 1998 – tweetalig onderwijs aanbieden, waarbij kinderen NGT als eerste taal leren en op basis daarvan gesproken Nederlands (als tweede taal) leren. Dat neemt overigens niet weg dat de verschillende scholen die er zijn, het begrip tweetaligheid niet allemaal op dezelfde manier invullen (www.pedagogiek.net).

2 zie bijvoorbeeld www.pedagogiek.net

3 Dit probleem speelt met name voor horende ouders. Die ouders vormen overigens wel de grootste groep: 95 procent van de ouders van dove/slechthorende kinderen is zelf horend.

Bovendien lijkt het zo te zijn dat de communicatie in NGT tussen leerkrachten en leerlingen niet altijd optimaal is (Tijsseling, 2001).

- Daarnaast zijn er ouders die hun kind een school voor slechthorenden laten bezoeken, omdat ze er – bijvoorbeeld – de voorkeur aan geven dat hun kind gesproken Nederlands als eerste taal leert.
- Ouders kunnen er ook toe besluiten om hun kind – met behulp van de eerder genoemde regeling Leerlinggebonden Financiering – naar een reguliere school te laten gaan. In dat geval krijgt de reguliere leerkracht van de dove/slechthorende leerling (of een onderwijsassistent) extra uren beschikbaar om de leerling aanvullend te ondersteunen, krijgt de school middelen voor materiële aanpassingen (bijv. het aanleggen van een ringleiding) en wordt er vanuit het Regionaal Expertise Centrum (REC) ambulante begeleiding voor de leerkracht verzorgd. Een mogelijk nadeel van deze keuze is dat reguliere scholen veelal (nog) geen specifieke expertise hebben ten aanzien van het onderwijs aan kinderen met een gehoorbeperking.

De keuzes die ouders maken ten aanzien van de taal, bepalen waarschijnlijk voor een groot deel welke vorm van onderwijs zij voor hun kind kiezen wanneer het kind de leerplichtige leeftijd bereikt. Het is daarom belangrijk om ouders te raadplegen bij het maken van plannen voor de toekomstige inrichting van het auditief onderwijs.

1.3 De toekomst van het auditief onderwijs

Zoals reeds aangegeven, vragen diverse maatschappelijke en technologische ontwikkelingen om een bezinning op de inrichting van het auditief onderwijs. De stuurgroep toekomst auditief onderwijs⁴ is hiertoe gestart met een project dat als doel heeft om, in overleg met besturen, ouders en ouderorganisaties, de toekomstige inrichting van het auditief onderwijs in Nederland te onderzoeken. Binnen dit project worden scenario's ontwikkeld ten aanzien van de vormgeving van het onderwijs en de ambulante begeleiding aan dove en ernstig slechthorende kinderen in de toekomst. Aan deze scenario's liggen enkele belangrijke keuzemogelijkheden ten grondslag. Kort gezegd zijn dat de volgende:

1. De eerste keuzemogelijkheid betreft het *type leerling* dat de onderwijsvorm zal bezoeken. Er kan daarbij onderscheid worden gemaakt tussen alle doelgroepen van het onderwijs in cluster 2: dove kinderen, slechthorende kinderen, kinderen met een spraak- en taalstoornis en meervoudig gehandicapte kinderen. Moet het onderwijs voor de diverse typen leerlingen geclusterd of gescheiden aangeboden worden?
2. De tweede keuzemogelijkheid betreft het aantal *locaties* waar auditief onderwijs wordt aangeboden. Moeten er enkele grote, landelijke, onderwijsvoorzieningen zijn of meerdere, kleinere, voorzieningen per regio?

4 In de stuurgroep zijn de volgende partijen vertegenwoordigd: Siméa, Auris, Koninklijke Effatha Guyot Groep (KEGG), Stichting Educatie in Communicatie (SEC) en Viataal.

3. De derde keuzemogelijkheid betreft het *onderscheid tussen speciaal en regulier* onderwijs. Kiest men voor plaatsing van auditief beperkte kinderen in het reguliere onderwijs danwel in het speciaal onderwijs, of heeft men de voorkeur voor een mengvorm?

Het is duidelijk dat elke keuze, of combinaties van keuzes, zowel voordelen heeft als beperkingen kent. De uitgewerkte scenario's, inclusief de voor- en nadelen zijn in de bijlage van dit rapport opgenomen.

1.4 Onderzoek naar de toekomst van het auditief onderwijs

Binnen het kader van het genoemde project van de stuurgroep auditief onderwijs is voorzien in een onderzoek waarin de opvattingen en wensen van ouders ten aanzien van het onderwijs aan hun dove, slechthorende of meervoudig gehandicapte kind centraal staan. Het onderzoek heeft tot doel het in kaart brengen van:

- de taalsituatie in gezinnen met kinderen met een doof of ernstig slechthorend kind;
- de overwegingen die ouders en leerlingen maken bij de keuze voor een school of een vorm van onderwijs;
- de meningen van ouders en leerlingen over beleidskeuzes ten aanzien van de toekomst van het auditief onderwijs;
- de wijze waarop ouders voorlichting en ondersteuning krijgen bij opvoeding en schoolkeuze en hun ervaringen daarmee.

Daarnaast wordt in het onderzoek nagegaan of er samenhang is tussen de resultaten van het onderzoek op de bovenstaande aspecten enerzijds en achtergrondkenmerken anderzijds. Als achtergrondkenmerken worden in dit onderzoek onderscheiden:

- gehoorstatus van het kind: slechthorend, doof en doof met CI
- type onderwijs dat het kind volgt: regulier onderwijs met deelname aan ambulante begeleiding of speciaal onderwijs⁵
- etniciteit van het gezin: allochtoon of autochtoon

De uitkomsten van dit onderzoek dienen als input voor de verdere uitwerking van de toekomstplannen voor het auditief onderwijs. Van dit onderzoek wordt verslag gedaan in dit rapport.

5

In dit rapport wordt regelmatig naar het speciaal onderwijs verwezen met de afkorting SO. Hiermee wordt zowel het basisonderwijs als het voortgezet speciaal onderwijs (VSO) bedoeld.

1.5 Scenario's

De stuurgroep toekomst auditief onderwijs is gestart met een project dat als doel heeft om, in overleg met besturen, ouders en ouderorganisaties, de toekomstige inrichting van het auditief onderwijs in Nederland te onderzoeken. Binnen dit project worden scenario's ontwikkeld ten aanzien van de vormgeving van het onderwijs en de ambulante begeleiding aan dove en ernstig slechthorende kinderen. Deze scenario's zijn ten behoeve van dit onderzoek uitgewerkt in vijf dilemma's die de ouders in de internetvragenlijst zijn voorgelegd. In tabel 1.1 worden de vijf dilemma's – met de voor- en nadelen – gepresenteerd zoals deze in dit onderzoek aan de ouders zijn voorgelegd.

Tabel 1.1 Dilemma's

Dilemma 1: regulier onderwijs versus speciaal onderwijs. Kiest u voor:	
een gewone basisschool in de buurt waar uw kind de enige is die doof of slechthorend is? De mogelijke voordelen hiervan zijn dat uw kind onderwijs volgt tussen buurtgenootjes onderwijs en dat de school dichtbij huis gelegen is, waardoor de reistijd in hoge mate beperkt kan blijven.	een gewone basisschool wat verder weg waar uw kind in een groep wordt geplaatst waarin meer dove of slechthorende kinderen zitten? De mogelijke voor- en/of nadelen hiervan zijn dat taalaanbod op maat aangeboden kan worden, uw kind onderwijs volgt met enkele andere dove of slechthorende kinderen en dat uw kind meer contact heeft met verschillende kinderen.
Dilemma 2: Aparte onderwijsvoorzieningen voor dove en slechthorende kinderen. Geeft u er de voorkeur aan dat:	
dove en slechthorende kinderen in één groep onderwijs volgen? De mogelijke voordelen hiervan zijn dat de school nabij huis gelegen kan zijn, waardoor de reistijd enigszins beperkt kan blijven en dat uw kind meer en gevarieerd contact heeft met leeftijdsgenoten die doof/slechthorend zijn.	dove kinderen en slechthorende kinderen in aparte groepen onderwijs volgen? De mogelijke voor- en/of nadelen hiervan zijn dat het taalaanbod op maat kan worden aangeboden en dat er gescheiden onderwijsprogramma's zijn voor dove kinderen en slechthorende kinderen.
Dilemma 3a: Meervoudig gehandicapte dove en slechthorende kinderen. Kiest u ervoor dat:	
kinderen die ook een andere beperking hebben in dezelfde school/groep onderwijs volgen als de dove en slechthorende kinderen zonder verdere beperking? Het mogelijke voordeel hiervan is dat de school dicht(er)bij huis gelegen kan zijn.	kinderen die ook een andere beperking hebben in een aparte school/groep onderwijs volgen als de dove en slechthorende kinderen zonder verdere beperking? Het mogelijke voor- en/of nadeel is dat er een apart onderwijsprogramma aangeboden kan worden voor deze doelgroep.
Dilemma 3b: Meervoudig gehandicapte dove en slechthorende kinderen. Gaat uw voorkeur uit naar:	
Het in één groep plaatsen van dove én slechthorende kinderen met een andere beperking? De mogelijke voordelen hiervan zijn dat de school nabij huis gelegen kan zijn, waardoor de reistijd enigszins beperkt kan blijven en uw kind meer en gevarieerd contact heeft met leeftijdsgenootjes.	Aparte groepen voor dove én aparte groepen voor slechthorende kinderen met een andere beperking? De mogelijke voor- en/of nadelen hiervan zijn dat het taalaanbod op maat kan worden aangeboden en dat er gescheiden onderwijsprogramma's aangeboden kunnen worden voor elke doelgroep.

Tabel 1.1 Dilemma's - vervolg

Dilemma 4: Dove en slechthorende kinderen samen met kinderen met ernstige spraak- en taalmoelijkheden of niet. Kiest u ervoor dat:

dove en slechthorende kinderen in één groep onderwijs volgen met kinderen met spraak- en taalproblemen? De mogelijke voordelen hiervan zijn dat de school dichtbij huis gelegen kan zijn, waardoor de reistijd beperkt kan blijven en dat uw kind meer en gevarieerd contact heeft met leeftijdsgenootjes die problemen hebben met horen en/of spreken.

dove en slechthorende kinderen in andere groepen onderwijs volgen dan kinderen met spraak- en taalproblemen? De mogelijke voor- en of nadelen hiervan zijn dat het taalaanbod op maat kan worden aangeboden en dat er gescheiden onderwijsprogramma's aangeboden kunnen worden voor kinderen met gehoorproblemen en voor kinderen met spraak- en taalproblemen.

Dilemma 5: School in de buurt of verder weg. Gaat uw voorkeur uit naar:

een beperkt aantal (5 – 8 SO scholen en 3-5 VSO scholen) grotere scholen voor deze leerlingen? De mogelijke voordelen hiervan zijn dat uw kind meer en gevarieerd contact heeft met leeftijdsgenootjes die doof of slechthorend zijn, taalaanbod op maat kan worden aangeboden en de mogelijkheid bestaat om doof of slechthorend personeel aan te stellen.

meer kleinere, goed verspreide scholen/afdelingen⁶? Het mogelijke voordeel hiervan is dat de school dichtbij huis gelegen kan zijn, waardoor de reistijd beperkt kan blijven.

1.6 Leeswijzer

In dit rapport wordt verslag gedaan van de uitkomsten van dit onderzoek. Hoofdstuk 2 bevat een beschrijving van de aanpak van het onderzoek. In hoofdstuk 3 wordt de taalsituatie in gezinnen met dove of slechthorende kinderen besproken. Hierbij wordt onder meer ingegaan op de taalbeheersing en taalkeuze van ouders en kinderen. In hoofdstuk 4 komen de overwegingen aan de orde die ouders maken bij de keuze voor een school. De meningen van ouders en leerlingen over beleidskeuzes ten aanzien van de toekomst van het auditief onderwijs worden beschreven in hoofdstuk 5. In hoofdstuk 6 wordt ingegaan op de ondersteuning en informatie die ouders van dove en slechthorende leerlingen krijgen. Hierbij komt aan de orde op welke wijze ouders ondersteuning en informatie krijgen bij de opvoeding van hun kinderen en bij de schoolkeuze en wat hun ervaringen daarmee zijn. In de hoofdstukken 3, 4, 5 en 6 worden telkens eerst de resultaten besproken voor de gehele onderzoekspopulatie, vervolgens worden de resultaten uitgesplitst naar subgroepen, waarna wordt afgesloten met een samenvatting. Hoofdstuk 7 bevat de samenvatting, conclusies en een nabeschuiving.

⁶ met een afdeling wordt een voorziening bedoeld voor meerdere groepen

2 Onderzoeksopzet en uitvoering

De ontwikkelingen die in hoofdstuk 1 zijn geschetst, vormden zoals gezegd de aanleiding voor Siméa en de besturen om plannen te ontwikkelen voor de toekomst van het auditief onderwijs. De uitkomsten van onderhavig onderzoek moeten dienen als input voor verdere uitwerking van die plannen. Het is daarom belangrijk dat de onderzochte groep ouders zo veel mogelijk representatief is voor de populatie ouders van dove en slechthorende kinderen. De besturen die het onderzoek in gang hebben gezet, bestrijken in geografisch opzicht het grootste gedeelte van Nederland. Bijna alle dove kinderen en de meerderheid van de slechthorende kinderen in de voor-schoolse en leerplichtige leeftijd vallen onder de hoede van één van de 31 scholen die deze besturen tezamen tellen.

Er is veel inspanning verricht om zo veel mogelijk ouders, op verschillende manieren, bij het onderzoek te betrekken. Door de inzet van tolken die assisteerden bij het invullen van de vragenlijst en bij de interviews is bovendien extra inspanning verricht om de allochtone ouders bij het onderzoek te betrekken. Als laatste zijn ook de leerlingen van het auditief onderwijs zelf actief bij het onderzoek betrokken geweest.

In dit hoofdstuk wordt de opzet en uitvoering van het onderzoek onder ouders van dove en slechthorende kinderen naar de toekomst van het auditief onderwijs beschreven. Allereerst gaan we in op de doelstellingen, de onderzoeksvragen en de opzet. Vervolgens beschrijven we de verschillende manieren van dataverzameling die bij het breedteonderzoek en het diepteonderzoek zijn ingezet. Het hoofdstuk besluit met een beschrijving van de data-analyse en de wijze van rapportage van de resultaten.

2.1 Doelstellingen, onderzoeksvragen en opzet

Voor dit onderzoek zijn de volgende doelstellingen geformuleerd:

1. In kaart brengen van de taalsituatie in gezinnen met kinderen met een auditieve beperking. Daarbij stonden de volgende vragen centraal:
 - in hoeverre beheersen kinderen en hun ouders de talen die voor dove/slechthorenden beschikbaar zijn⁷ (gesproken Nederlands, Nederlandse Gebarentaal/NGT, Nederlands met Gebaren/NmG⁸)?
 - wat is, in de ogen van ouders, het belang van de beheersing van die talen?

7 Het gaat hierbij om de inschatting van ouders. Het daadwerkelijke beheersingsniveau is niet onderzocht.

8 Hoewel NmG een ondersteunend communicatiesysteem is, wordt in dit rapport naar NmG verwezen met de aanduiding 'taal'. Dit is eveneens het geval voor NGT en gesproken Nederlands.

- van welke talen maken kinderen volgens de ouders gebruik in verschillende interactiesituaties?
 - van welke talen maken ouders gebruik in de communicatie met hun kind?
2. In kaart brengen van de overwegingen die ouders en leerlingen maken/hebben gemaakt bij de keuze voor een school of onderwijsvorm. Daarbij staan de volgende vragen centraal:
- welke argumenten zijn belangrijk bij schoolkeuze?
 - aan welke criteria moet een goede school, volgens ouders en leerlingen zelf, voldoen?
 - op welke manier moet binnen het onderwijs rekening worden gehouden met de situatie van leerlingen met een auditieve beperking?
3. In kaart brengen van de meningen van ouders en leerlingen over beleidskeuzes ten aanzien van de toekomst van het auditief onderwijs. Specifiek gaat het hierbij om het oordeel van ouders en leerlingen over de mogelijke toekomstscenario's.
4. In kaart brengen van de wijze waarop ouders voorlichting en ondersteuning krijgen/hebben gekregen bij opvoeding en schoolkeuze en hun ervaringen daarmee. Daarbij staan de volgende vragen centraal:
- van welke (typen) voorlichting en ondersteuning maken ouders gebruik bij de opvoeding van hun dove of slechthorende kind?
 - van welke (typen) voorlichting en ondersteuning maken ouders gebruik bij de keuze voor een bepaalde school of onderwijsvorm?
 - hoe beoordelen ouders die voorlichtings- en ondersteuningsvormen?
5. Nagaan in hoeverre er bij de vragen onder 1-4 verschillen optreden tussen verschillende subgroepen⁹. De volgende subgroepen zijn daarbij onderscheiden:
- slechthorende en dove leerlingen, en leerlingen met een cochleair implantaat (CI).
 - leerlingen die speciaal onderwijs volgen en leerlingen die, met behulp van ambulante begeleiding, het reguliere onderwijs bezoeken (de zogenaamde rugzakleerlingen)¹⁰.
 - allochtone kinderen (waarvan één of beide ouders een niet-Nederlandse achtergrond hebben)
 - kinderen van wie ten minste één ouder doof of slechthorend is en
 - meervoudig gehandicapte leerlingen.

Het onderzoek bestond uit twee onderdelen: (a) een enquêteonderzoek, waarin een grote groep ouders (N=436) een schriftelijke vragenlijst heeft ingevuld en (b) een

⁹ Deze groepen kunnen elkaar overlappen, zie ook tabel 2.1.

¹⁰ In dit rapport wordt met de aanduiding SO-leerlingen verwezen naar leerlingen die deelnemen aan het speciaal onderwijs (zowel basisonderwijs als voortgezet onderwijs), met de aanduiding AB-leerlingen wordt verwezen naar leerlingen die met behulp van ambulante begeleiding deelnemen aan het reguliere onderwijs.

dieptestudie, waarin met ouders uit verschillende subgroepen (N=13) en met (oud-) leerlingen (respectievelijk 2 en 15 leerlingen) groepsgesprekken of interviews zijn gehouden. In paragraaf 2.2 en 2.3 worden de opzet en uitvoering van beide onderdelen toegelicht.

2.2 Enquêteonderzoek

In de eerste fase van het onderzoek werd onder ouders van leerlingen met een auditieve beperking een schriftelijke vragenlijst verspreid.

2.2.1 *Ontwikkeling en inhoud van de vragenlijst*

Het enquêteonderzoek had tot doel om via bevraging van een grote groep ouders met leerlingen in een bepaalde leeftijd een eerste antwoord te geven op de in paragraaf 2.1 geformuleerde onderzoeksvragen. Daartoe is – op basis van (i) literatuuronderzoek, (ii) overleg met een begeleidingscommissie van vertegenwoordigers van de besturen en andere deskundigen en (iii) bestudering van de door deze commissie opgestelde beleidsdocumenten – een vragenlijst ontwikkeld. De volledige vragenlijst is opgenomen in bijlage 2. In een pilot is de praktische bruikbaarheid van de vragenlijst getest. De vragenlijst bestond uit vier onderdelen:

1. *algemene vragen over de gezinssituatie.* Naast algemene demografische gegevens (geboortedatum kind, burgerlijke staat ouders, gezinsomvang, etnische achtergrond ouders, opleidingsniveau ouders), werd ook gevraagd naar de gehoorstatus van het kind, de gehoorstatus van de ouders en de aanwezigheid van dove/slechthorende broers en zussen;
2. *communicatie binnen het gezin.* In dit onderdeel werd nagegaan in hoeverre het kind en de ouders gesproken Nederlands, Nederlandse Gebarentaal en Nederlands met Gebaren beheersen. Verder werd gevraagd naar de taalkeuze van het kind in verschillende interactiesituaties en naar de taalkeuze van ouders in de communicatie met hun kind. Tot slot werd voor elk van de drie genoemde talen nagegaan hoe belangrijk ouders het voor hun kind vinden dat ze deze beheersen;
3. *onderwijs en schoolkeuze.* Hierbij werden vragen gesteld over de actuele onderwijssituatie van het kind en over de redenen die een rol hebben gespeeld bij keuze voor de huidige school. Vervolgens werd ouders een aantal stellingen voorgelegd over de vraag op welke manier in het onderwijs rekening moet worden gehouden met de situatie van dove/slechthorende kinderen. Ten slotte werd ouders gevraagd naar hun oordeel over mogelijke toekomstscenario's voor het auditief onderwijs;
4. *ondersteuning en informatievoorziening.* In dit onderdeel werd allereerst gevraagd naar de bekendheid met en het gebruik van informatiebronnen, organisaties en personen die ouders kunnen helpen bij de opvoeding van hun dove/slechthorende kind. Wanneer ouders daarvan gebruik maakten, werd hun gevraagd een rapportcijfer te geven. Tot slot werd gevraagd welke informatiebronnen, organisaties en/of personen ouders hebben geraadpleegd bij de schoolkeuze voor hun kind.

2.2.2 *Selectie van ouders*

Om een betrouwbaar beeld te kunnen geven van de situatie in gezinnen met een doof of slechthorend kind¹¹, werd geprobeerd een zo representatief mogelijke groep ouders aan het onderzoek te laten deelnemen. Daartoe werd, op basis van de gegevens waarover de scholen beschikken die onder de besturen KEGG, Viataal, Auris en SEC vallen, een aantal subgroepen of "cohorten" geselecteerd. Daarbij werd allereerst het onderscheid gemaakt tussen ouders van leerlingen die speciaal onderwijs (SO) volgen en leerlingen die, ondersteund met ambulante begeleiding (AB), een reguliere school bezoeken. Daarnaast werden ouders benaderd van kinderen uit vier leeftijdcohorten: ouders van kinderen in de voorschoolse leeftijd, ouders van 6-/7-jarigen, ouders van 11-/12-jarigen en ouders van 15-/16-jarigen. Deze leeftijden waren met opzet zo gekozen omdat deze samenhangen met mijlpalen in de schoolloopbaan van leerlingen (overgang van kinderopvang naar basisonderwijs, overgang naar het meer formele onderwijs in groep 3, keuze voortgezet onderwijs en voorbereiding op arbeidsmarkt). Ten slotte werd een apart cohort met ouders van kinderen met een meervoudige handicap onderscheiden. Uit elk cohort kregen alle ouders van wie gegevens bekend waren een schriftelijke vragenlijst¹². De vragenlijsten werden in februari 2007 via de stuurgroep naar de scholen, diensten gezinsbegeleiding en diensten ambulante begeleiding gestuurd. Deze zorgden voor verspreiding onder de ouders. De ingevulde vragenlijst kon direct aan het IVA worden teruggestuurd.

Uiteindelijk hebben 436 ouders een vragenlijst ingevuld¹³. In tabel 2.1 wordt een karakterisering gegeven van de onderzoeksgroep. Omdat dit voor de resultatenhoofdstukken van belang is, wordt in die tabel ook duidelijk gemaakt hoe het aantal slechthorende, dove en CI-leerlingen over de andere onderscheiden subgroepen is verdeeld.

-
- 11 Meer concreet gaat het om kinderen die op grond van de wet leerlinggebonden financiering de indicatie 'doof of 'slechthorend' hebben gekregen.
- 12 Er zijn ruim 1000 vragenlijsten verspreid.
- 13 Vergelijking van het opleidingsniveau van deze groep ouders met het opleidingsniveau van de werkzame Nederlandse bevolking (CBS, 2007) toont aan dat het niveau van de deelnemende ouders representatief is voor de gehele Nederlandse populatie.

Tabel 2.1 Overzicht van de onderzoeksgroep

	slechthorend		doof		doof met CI		totaal	
	n	%	n	%	n	%	n	%
totaal (n=411)	211	51	96	23	104	25	411	100
SO/AB (n=411)								
• speciaal	122	58	80	83	77	74	279	68
• AB	89	42	16	17	27	26	132	32
etniciteit (n=379)								
• autochtoon	144	74	68	80	78	80	290	77
• gemengd	7	4	3	4	4	4	14	4
• allochtoon ¹⁴	45	23	14	17	16	16	75	20
gehoorstatus ouders (n=398)								
• beide horend	173	86	78	83	100	97	351	88
• 1 doof/sh	25	12	4	4	1	1	30	8
• beide doof/sh	3	2	12	13	2	2	17	4
meervoudige handicap (n=411)								
• meerv. handicap	37	18	13	14	9	9	59	14
• geen meerv. handicap	174	83	83	87	95	91	352	86
leeftijd (n = 428)								
• voorschools	27	13	7	7	24	23	58	14
• 6/7 jarigen	60	29	24	26	44	43	128	32
• 11/12 jarigen	73	35	25	27	20	19	118	29
• 15/16 jarigen	47	23	38	40	15	15	100	25

Zoals uit de tabel valt af te leiden bestaat de onderzoeksgroep voor de helft uit ouders van slechthorende kinderen, een kwart van de kinderen is doof en nogmaals een kwart van de kinderen is doof en heeft een CI. In totaal gaat 68 procent van deze leerlingen naar een school voor speciaal onderwijs, de overige leerlingen bezoeken een reguliere school met ambulante begeleiding¹⁵. Naar verhouding gaan er meer slechthorende leerlingen naar het regulier onderwijs dan dove leerlingen. Twintig procent van de gezinnen is te typeren als allochtoon, beide ouders hebben niet de Nederlandse nationaliteit. Ruim 1 op de tien ouders of ouderparen heeft zelf een au-

14 Het merendeel van de allochtone ouders heeft een Turkse (24 moeders en 20 vaders) of Marokkaanse (21 moeders en 18 vaders) nationaliteit. Daarnaast heeft een klein aantal Antillianen (5 moeders en 3 vaders) en Surinamers (3 moeders en vaders) de vragenlijst ingevuld. Overige nationaliteiten (waaronder bijv. Spaans, Chinees, Duits, Irakees en Pakistaans) komen slechts bij 1 moeder en vader voor.

15 Deze verdeling komt overeen met de verdeling binnen de gehele sector.

ditieve beperking. Veertien procent van de ouders heeft een meervoudig gehandicapt kind. Een op de 7 ouders in het onderzoek heeft een kind onder de 4 jaar, ongeveer een kwart van de kinderen is 11/12 jaar en een even groot deel is 15/16 jaar. Een op de drie ouders heeft een kind in de leeftijd van 6 of 7 jaar. Het valt hier op dat het aandeel dove leerlingen met een CI het grootst is in de jongste leeftijdsgroepen.

2.3 Diepte-onderzoek

2.3.1 Diepte-onderzoek onder ouders

Aan het eind van de oudervragenlijst werd ouders gevraagd aan te geven of zij wilden deelnemen aan vervolgonderzoek. 109 ouders bleken hiertoe bereid en werden, op basis van hun achtergrondkenmerken, gevraagd om mee te doen aan een groepsgesprek of interview.

Horende ouders van autochtone leerlingen die bereid waren deel te nemen aan vervolgonderzoek werden allemaal benaderd voor een “elektronisch groepsgesprek” (ook wel Elektronische Vergader Ruimte of EVR genoemd). Hierbij gaat het om een bijeenkomst waarin ouders via een computer een serie vragen beantwoorden. Ouders krijgen daarna de gelegenheid om hun antwoorden – die plenair, via een beamer, worden gepresenteerd – mondeling toe te lichten. Een belangrijk voordeel van een EVR is dat alle ouders de gelegenheid hebben om een even grote bijdrage te leveren. In april 2007 werden drie EVR's georganiseerd, alle ouders (indien horend en niet allochtoon) die hadden aangegeven hieraan mee te willen werken, zijn hiervoor benaderd. Ondanks een intensieve schriftelijke en mondelinge benadering vande ouders en hoewel getracht is de reistijd zoveel mogelijk te beperken (de EVR's vonden verspreid plaats over het land: in Haren (GR), Rotterdam en Utrecht), viel de deelname aan de bijeenkomsten wat tegen. Uiteindelijk hebben 25 ouders/ouderparen gehoor gegeven aan de uitnodiging.

Allochtone ouders, dove/slechthorende ouders en ouders van meervoudig gehandicapte (MG) kinderen werden benaderd voor individuele interviews. In totaal hebben zeven allochtone ouders/ouderparen (vier Turkse en drie Marokkaanse), drie dove ouders/ouderparen en drie ouders/ouderparen van MG-kinderen hieraan deelgenomen. De interviews werden in alle gevallen afgenomen door een onderzoeker van het IVA. Bij de interviews met de allochtone ouders was een Turkse danwel Arabische/Berber tolk aanwezig. Bij de interviews met de dove ouders was een doventolk aanwezig. De interviews werden afgenomen in de periode april-juni 2007.

Zowel het groepsgesprek als het interview hadden telkens hetzelfde stramien:

- ouders kregen eerst de gelegenheid kort iets te vertellen over de situatie van hun kind;
- daarna werd ouders gevraagd aan te geven wat hun belangrijkste uitgangspunten zouden zijn als ze voor hun kind opnieuw een school moesten kiezen;

- vervolgens kregen ouders en aantal mogelijke criteria voorgelegd waaraan de school van hun kind zou moeten voldoen. Ouders werd gevraagd om aan te geven hoe belangrijk ze elk criterium vonden en waarom;
- ten slotte kregen ouders een serie “dilemma’s” voorgelegd met betrekking tot de toekomst van het auditief onderwijs. Ouders werd gevraagd om aan te geven welke keuze ze zouden maken en waarom (deze dilemma’s zijn geformuleerd in overleg met de begeleidingscommissie).¹⁶

2.3.2 Diepte-onderzoek onder (oud)leerlingen van het auditief onderwijs

Omdat zij de belangrijkste gebruikers van het onderwijs zijn, werd ook het perspectief van leerlingen zelf belicht, waarbij opnieuw gebruik werd gemaakt van groeps gesprekken/interviews. Daarnaast is ook een groeps gesprek georganiseerd met enkele oud-leerlingen van het auditief onderwijs.

Leerlingen

Via de schoolbesturen werden enkele 15-/16-jarige VSO-leerlingen benaderd voor deelname aan het onderzoek. Hun ouders werden via de school op de hoogte gesteld danwel om toestemming verzocht (afhankelijk van de werkwijze die op de betreffende school gebruikelijk was). Deze leerlingen werden geïnterviewd in een groeps gesprek. Er werden in mei 2007 drie groeps gesprekken georganiseerd met in totaal twaalf leerlingen. Eén groeps gesprek was gericht op dove leerlingen, één op slechthorende leerlingen en één groeps gesprek had een gemengde samenstelling (dove, slechthorende en CI-leerlingen). De groeps gesprekken werden geleid door een onderzoeker van het IVA, die werd ondersteund door een tolk.

Daarnaast werd via twee diensten ambulante begeleiding een aantal 15-/16-jarigen benaderd die aan het reguliere onderwijs deelnamen. Omdat het moeilijk bleek om, zoals bij de SO-leerlingen, een groeps gesprek te organiseren – de AB-leerlingen gingen op verschillende locaties naar school – werd met deze leerlingen, na toestemming van de ouders, een “chat-interview” gehouden via MSN. In totaal is in juli en augustus met 3 leerlingen een dergelijk interview gehouden.

De gesprekken/interviews met leerlingen hadden een vergelijkbare opzet als de oudergesprekken:

- de leerlingen werd eerst gevraagd kort iets over zichzelf te vertellen. Daarbij werd onder meer gevraagd naar hun gehoorstatus en onderwijssituatie;
- daarna werd een aantal vragen gesteld over de taalsituatie van de leerlingen, waarbij werd nagegaan welke talen ze beheersen, aan welke taal/talen ze de voorkeur geven in de communicatie met horenden en in de communicatie met andere doven/slechthorenden;
- vervolgens werd leerlingen gevraagd hun ideale school te beschrijven;

16

De dilemma’s die in de gesprekken werden gebruikt, verschillen van de dilemma’s die in de vragenlijst zijn opgenomen. De reden daarvoor is dat de dilemma’s tussen de verspreiding van de vragenlijst en de gesprekken door de stuurgroep in overleg met ouderbelangenverenigingen zijn aangepast.

- ten slotte kregen zij dezelfde serie dilemma's voorgelegd als de ouders (zie paragraaf 2.3.1).

Oud-leerlingen

De deelnemers voor het groepsgesprek met oud-leerlingen van het auditief onderwijs zijn intensief geworven via allerlei kanalen. Desondanks hebben uiteindelijk slechts twee oud-leerlingen van het dovenonderwijs aan het (elektronische) gesprek deelgenomen. De opzet en inhoud van dit gesprek was vergelijkbaar met die van de ouders van de dove en slechthorende leerlingen. Bij het gesprek was een NGT tolk aanwezig.

2.3.3 Data-analyse en rapportage per subgroep

De gegevens die verkregen zijn via de vragenlijst zijn allereerst geanalyseerd voor de totale groep ouders. Daarna zijn de gegevens per subgroep geanalyseerd, volgens de indeling die in paragraaf 2.1 werd genoemd. Bij het analyseren bleek dat de gegevens van sommige subgroepen geen of weinig verschillen vertoonden met die van de totale groep. Dat gold voor de subgroepen dove ouders en ouders van meervoudig gehandicapte kinderen en de verschillende leeftijdscategorieën. In de volgende hoofdstukken worden de resultaten in ieder geval uitgesplitst naar de subgroepen die wel verschillende resultaten vertoonden. Het gaat hierbij om in de meeste gevallen om gehoorstatus (slechthorend, doof en doof met CI), het soort onderwijs dat het kind volgt (deelname aan ambulante begeleiding of speciaal onderwijs) en of de etnische achtergrond van het gezin (autochtoon of allochtoon). Waar relevant worden ook nog uitsplitsingen gemaakt naar andere subgroepen, zoals bijvoorbeeld naar meervoudig gehandicapte kinderen bij dilemma 5 (paragraaf 5.6.4).

Steeds worden eerst de resultaten voor de totale groep gepresenteerd, en daarna uitgesplitst voor de subgroepen. De verschillende resultaten voor deze subgroepen worden alleen beschreven indien deze statistisch significant zijn, dat wil zeggen dat de verschillen "echt" zijn en niet op toeval berusten.

2.3.4 Representativiteit van het onderzoek

De mate van representativiteit van het onderzoek geeft aan in hoeverre de resultaten die hier gepresenteerd worden, kunnen worden vertaald naar een grotere groep ouders. Alleen voor het enquêteonderzoek is gestreefd naar representativiteit. In het diepteonderzoek werd een beperkte vertegenwoordiging van ouders en leerlingen geselecteerd.

De 24 scholen die aan dit onderzoek hebben meegedaan beslaan bijna de gehele populatie van dove kinderen (zowel in (V)SO als in AB) en ongeveer de helft van de slechthorende kinderen. Als de groep ouders die een vragenlijst heeft ingevuld (de respons), vergeleken wordt met de groep ouders die benaderd is met een vragenlijst (de populatie), dan kunnen we vaststellen dat de respons een goede afspiegeling is van de leerlingenpopulatie in de deelnemende besturen, de uitsplitsing naar cohorten en de etnische samenstelling van de gezinnen. Bovendien is er onder de deelnemende scholen sprake van een goede geografische spreiding: aan het onderzoek hebben zowel scholen meegewerkt die zich bevinden in de stedelijke gebieden als scholen die zich bevinden in de minder stedelijke gebieden.

In dit onderzoek wordt gevraagd naar de mening van ouders over de *huidige situatie*. Deze situatie verschilt uiteraard voor elke ouder en leerling en dit kan de resultaten mede beïnvloeden. Om dit vast te kunnen stellen zijn enkele analyses gedaan waarin de relatie is onderzocht tussen het schooltype waarin de leerling zich op dit moment bevindt (gemengd ESM/slechthorende school, gemengd doof/slechthorend of traditioneel doof), het schoolbestuur en de dilemma's (hoofdstuk 5) over de inrichting van het auditief onderwijs. Uit deze analyses blijkt dat de resultaten voor de dilemma's (hoofdstuk 5) niet verschillen als deze worden uitgesplitst naar schooltype of schoolbestuur. Dit betekent dat het voor de keuzes die de ouders binnen de dilemma's maken niet uitmaakt wat voor type school hun kind bezoekt of onder welk bestuur deze school valt.

Uit de resultaten van dit onderzoek die in de hoofdstukken 3 tot en met 6 worden beschreven kan de conclusie getrokken worden dat de meningen en wensen van ouders ten aanzien van de dilemma's vooral worden ingegeven door de gehoorstatus van hun kind en de keuze die zij hebben gemaakt voor het soort onderwijs (regulier of speciaal onderwijs). De meningen en wensen worden dus niet bepaald door het type school dat het kind momenteel bezoekt of door het bestuur waar de school onder valt. Dit betekent dat herhaling van het onderzoek onder andere besturen hoogstwaarschijnlijk geen andere resultaten zal opleveren, tenzij (ouders van) kinderen die de scholen van andere besturen bezoeken bepaalde kenmerken hebben die niet in onderhavig onderzoek zijn meegenomen.

3 Communicatie en taal

Kinderen met een auditieve beperking kunnen in principe gebruik maken van drie communicatiesystemen of talen (Tijsseling, 2001): Nederlandse Gebarentaal (NGT), Nederlands met Gebaren (NmG) en gesproken Nederlands.¹⁷ In hoofdstuk 3 wordt antwoord gegeven op de vraag welk belang ouders hechten aan de beheersing van de verschillende talen en welke taal of talen er doorgaans worden gebruikt voor communicatie binnen en buiten het gezin. In paragraaf 3.1 worden de resultaten gepresenteerd, uitgesplitst naar de gehoorstatus van het kind (doof, doof met CI of slechthorend), het soort onderwijs dat het kind volgt (regulier of speciaal onderwijs) en de etnische achtergrond van het gezin.

3.1 Gegevens per subgroep

3.1.1 *Gehoorsstatus van het kind*

Er zijn duidelijke verschillen in taalbeheersing en communicatiepatronen tussen de slechthorende kinderen enerzijds en de dove kinderen zonder CI anderzijds. Wat taalbeheersing betreft, zijn de resultaten niet verrassend. Slechthorende kinderen zijn, volgens de ouders, gemiddeld redelijk bedreven in het gesproken Nederlands, dove kinderen beheersen deze taal gemiddeld slecht. Andersom beheersen de dove kinderen het NGT en NmG redelijk tot goed, slechthorende kinderen beheersen deze talen slecht. De dove kinderen met CI beheersen alle drie de talen redelijk (niet goed en niet slecht).

De ouders van slechthorende kinderen vinden van zichzelf dat ze NGT en NmG niet goed beheersen (gemiddeld heel slecht tot slecht), ouders van dove kinderen vinden dat ze NGT en NmG, gemiddeld genomen, redelijk beheersen. De moeders beheersen beide talen overigens in alle gevallen iets beter dan de vaders.

17

"Totale Communicatie" - d.w.z. de inzet van alle mogelijke middelen (spreken, gebaren, schrijven etc.) om te komen tot een effectieve communicatie - wordt ook wel als een apart communicatiesysteem aangeduid (Terpstra & Schermer, 2006).

Tabel 3.1 Mate van beheersing van gesproken Nederlands, NGT en NmG volgens de ouders (1=niet/heel slecht, 5=heel goed)

	slachthorend (N=200-204)	doof (N=94)	doof met CI (N=101-103)
gesproken Nederlands	4.3	3.1	4.0
NGT	2.5	4.7	4.0
NmG	3.0	4.1	4.0
moeder (N=178-182)	(N=92-94)	(N=99-100)	
NGT	2.0	3.9	3.9
NmG	2.6	4.2	4.2
vader (N=167-173)	(N=84-86)	(N=94-95)	
NGT	1.9	3.7	3.3
NmG	2.3	3.8	3.5

Desgevraagd geeft het overgrote deel van de ouders aan dit belangrijk te vinden omdat het gesproken Nederlands nu eenmaal de belangrijkste manier van communiceren in de horende wereld is. De kleine groep ouders die het minder belangrijk vindt dat hun kind het gesproken Nederlands beheerst, geeft aan dat hun kind door ernstige afwijkingen waarschijnlijk nooit in staat zal zijn het gesproken Nederlands te leren.

De meeste ouders die de beheersing van NGT heel belangrijk vinden (dit zijn veelal de ouders van dove kinderen), geven aan dat deze taal de moedertaal¹⁸ van hun kind is: in deze taal kan hun kind zich het beste uiten en voelt hij of zij zich het prettigst. Ook ouders van dove kinderen met een CI vinden het belangrijk dat zij NGT beheersen; het CI kan immers kapot gaan en dan moet het kind zich ook kunnen redden. De meeste ouders die het leren van NGT wat minder belangrijk vinden (dit zijn overigens veelal de ouders van slechthorende kinderen) geven hiervoor als reden dat hun kind vooral met horenden omgaat, dus is de beheersing van NGT minder belangrijk.

Veel ouders vinden de beheersing van het NmG handig voor hun kind in de communicatie met horenden. De gebaren vormen een goede ondersteuning van de, soms gebrekkig beheerste, Nederlands gesproken taal, die ook door horende mensen kunnen worden begrepen.

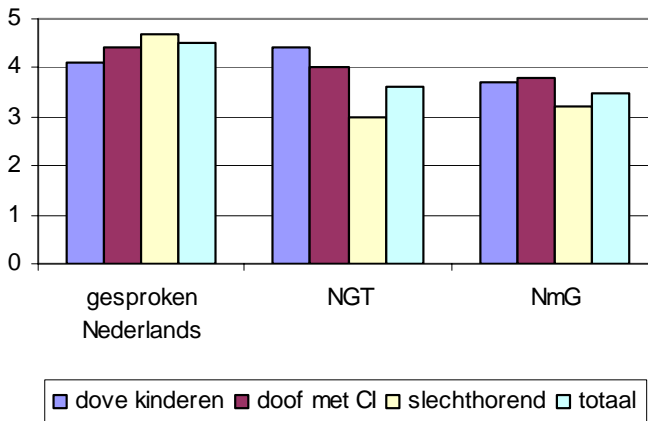
Verschillende ouders geven ook te kennen dat zij het belangrijk vinden dat hun kind meerdere talen beheerst. Mocht het gehoor van hun kind verder achteruitgaan, dan kan hij of zij altijd terugvallen op de gebarentaal. Ook kunnen kinderen dan op latere leeftijd zelfstandig de keuze maken welke taal ze willen gebruiken. Anderzijds zijn er ook ouders die aangeven dat ze willen dat hun kind zich beperkt tot één taal. Voor een meervoudig gehandicapte is dit al moeilijk genoeg.

18

Hoewel NGT strikt genomen alleen de moedertaal kan zijn van kinderen van wie beide ouders doof zijn en enkel NGT gebruiken, wordt NGT ook door veel horende ouders aangeduid als de moedertaal van hun kind. In dit rapport worden (aangezien het hier gaat om meningen van de ouders) de formuleringen die ouders gebruiken ten aanzien van de taal/het communicatiesysteem dat hun kind gebruikt overgenomen.

Het belang dat door alle ouders aan het leren van gesproken Nederlands wordt gehecht is groot. Over het belang van de beheersing van NGT en NmG zijn de meningen meer verdeeld. In figuur 3.1 zijn de resultaten weergegeven voor de verschillende categorieën van gehoorstatus.

Figuur 3.1 Belang van beheersen van gesproken Nederlands, NGT en NmG door het kind (N=436); gemiddelde schaalscore (1=niet belangrijk, 5=heel belangrijk), uitgesplitst naar gehoorstatus

Gemiddeld 90 procent van alle ouders vindt het (heel) belangrijk dat hun kind het gesproken Nederlands beheerst. Ouders van slechthorende kinderen en dove kinderen met een CI vinden dit zelfs nog iets belangrijker dan ouders van dove kinderen.

Wat NGT betreft vinden vooral de ouders van dove kinderen het belangrijk dat hun kind NGT beheerst. Voor NmG geldt dat alle ouders de beheersing daarvan gemiddeld even belangrijk vinden voor hun kind, de ouders van dove kinderen echter wel het meest.

In het dagelijkse taalgebruik van slechthorende kinderen speelt gesproken Nederlands de belangrijkste rol (tabel 3.2). Dit geldt ook voor dove kinderen met een CI. Dove kinderen zonder CI daarentegen gebruiken in de dagelijkse omgang vooral NGT of NmG. Tijdens de interactie met andere horende kinderen wordt door dove kinderen relatief veel gesproken Nederlands gebruikt (30 procent van de ouders geeft dit aan). Bij moeders en vaders zelf is het gebruik van NmG in de communicatie met hun dove kind relatief groot. De voorkeur voor het gebruik van een bepaalde taal hangt sterk samen met de mate van beheersing van die taal door het kind.

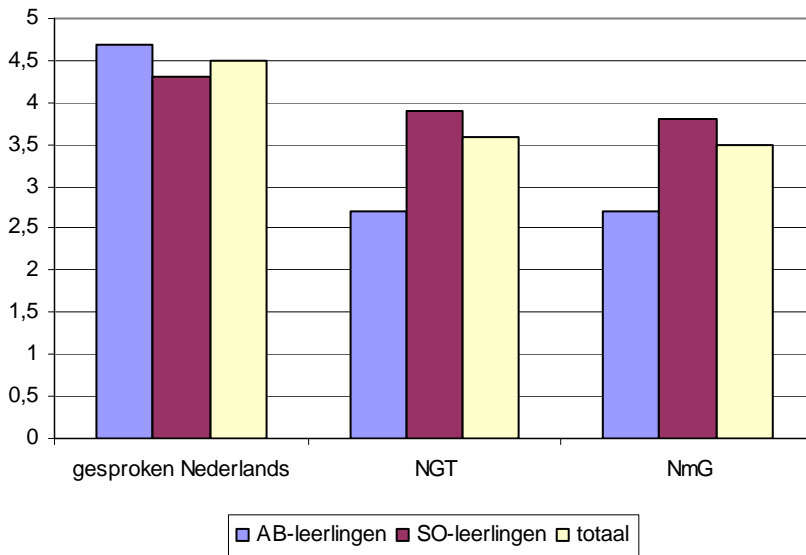
Tabel 3.2 Taalkeuze van het kind, uitgesplitst naar gehoorstatus (in percentages)

	meestal gesproken Nederlands	meestal NGT	meestal NmG	anders
slechthorende kinderen				
met moeder (n=192)	77	4	7	13
met vader (n=185)	80	3	5	12
met dove/sh klasgenoten (n=84)	45	18	32	5
met horende klasgenoten (n=163)	88	3	7	3
met dove/sh kinderen buiten school (n=76)	55	21	21	3
met horende kinderen buiten school (n=183)	91	2	3	4
dove kinderen				
met moeder (n=82)	20	46	33	1
met vader (n=80)	24	46	29	1
met dove/sh klasgenoten (n=69)	0	87	13	0
met horende klasgenoten (n=34)	41	18	29	12
met dove/sh kinderen buiten school (n=58)	5	76	17	2
met horende kinderen buiten school (n=63)	38	25	25	11
kinderen met CI				
met moeder (n=92)	51	20	27	2
met vader (n=90)	59	18	20	3
met dove/sh klasgenoten (N=70)	11	50	37	1
met horende klasgenoten (n=73)	64	11	25	0
met dove/sh kinderen buiten school (n=52)	15	48	37	0
met horende kinderen buiten school (n=92)	70	13	14	3

3.1.2 Soort onderwijs dat het kind volgt

De ouders van de groep leerlingen die met ambulante begeleiding een school voor regulier onderwijs bezoeken (hierna de AB-leerlingen genoemd) hebben zeer duidelijk een eigen mening over het taalgebruik en communicatie van hun kind, vergeleken met de ouders van leerlingen in het speciaal onderwijs (de SO-leerlingen). Aangezien de grootste groep AB-leerlingen slechthorend is, komen de meningen van deze ouders het meest overeen met de hierboven beschreven resultaten voor slechthorende kinderen.

Figuur 3.2 Belang van belang van gesproken Nederlands, NGT en NmG door het kind (N=436), gemiddelde schaalscore (1=niet belangrijk, 5=heel belangrijk), uitgesplitst naar onderwijssoort

Duidelijk is dat ouders van AB-leerlingen het veel minder belangrijk vinden dat hun kind NGT of NmG beheerst dan ouders van leerlingen die naar het speciaal onderwijs gaan. Op zich is dit verschil niet heel verrassend, aangezien de voertaal op de reguliere school (zonder tolk) meestal gesproken Nederlands zal zijn. Het komt echter ook vaak voor dat dove kinderen in het reguliere onderwijs door een tolk ondersteund worden, de beheersing van NGT is dan uiteraard wel heel belangrijk. Het is dan ook niet verbazend dat de AB-leerlingen volgens hun ouders in al hun communicatie bijna uitsluitend het gesproken Nederlands gebruiken, terwijl de leerlingen in het speciaal onderwijs meerdere talen gebruiken (afhankelijk van de situatie waarin ze zich bevinden).

AB-leerlingen beheersen volgens hun ouders het gesproken Nederlands het best. NGT en NmG beheersen zij niet of heel slecht. Deze laatste twee talen worden veel beter beheerst door leerlingen die het speciaal onderwijs bezoeken. Daarnaast blijkt dat zowel de moeders als de vaders van de AB-leerlingen het NGT en NmG veel slechter beheersen dan de ouders van SO-leerlingen.

3.1.3 *Etniciteit van het gezin*

Wat de oordelen over taalbeheersing en communicatie betreft, zijn er maar enkele opvallende verschillen tussen allochtone¹⁹ en niet-allochtone ouders. De verschillen zijn minder uitgesproken dan bij de gehoorstatus en onderwijssituatie van het kind. Het meest opvallende verschil is dat de allochtone ouders de mate van beheersing

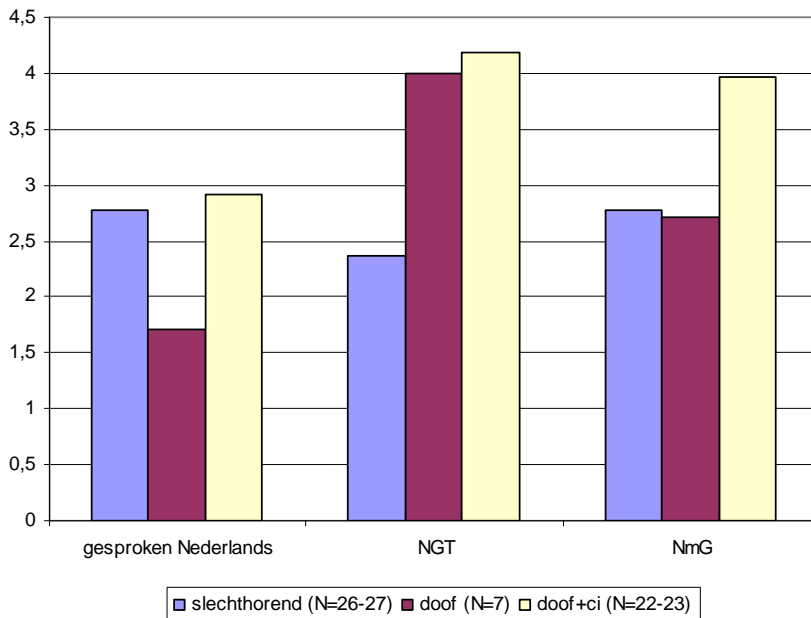
van NGT door hun kind hoger beoordelen dan autochtone ouders dat van hun kinderen doen. Voor het gesproken Nederlands en het NmG zijn er geen verschillen tussen beide groepen. Het beheersingsniveau wat betreft het gesproken Nederlands en NmG van de allochtone ouders zelf is overigens ook lager dan dat van autochtone ouders.

De allochtone ouders vinden het voor alle drie de talen nog belangrijker dan niet-allochtone ouders dat hun kind ze beheerst. De verschillen zijn het grootst voor gesproken Nederlands en het NmG.

3.1.4 Jonge kinderen

Binnen de groep ouders van jonge kinderen (in de voorschoolse leeftijd) vinden we enkele resultaten die sterk samenhangen met de nog beperkte gesproken taalvaardigheid van deze kinderen (figuur 3.3). Binnen deze leeftijdsgroep beoordelen de ouders de beheersing van het gesproken Nederlands tussen heel slecht en slecht in. Ook binnen de groep jonge kinderen hebben de slechthorende kinderen en dove kinderen met CI volgens hun ouders een hoger niveau van beheersing van het gesproken Nederlands dan de dove kinderen. Deze kinderen beheersen volgens de ouders NGT en NmG beter, namelijk op een vergelijkbaar niveau als de oudere kinderen in dit onderzoek. Dit zijn ook de belangrijkste talen die jonge kinderen in de communicatie met hun ouders gebruiken.

Figuur 3.3 Belang mate van beheersing van gesproken Nederlands, NGT en NmG door jonge kinderen (3 t/m 5 jaar)

3.2 Samenvatting

In dit hoofdstuk is een beeld geschetst van de talen die de onderzochte leerlingen en hun ouders beheersen, welk belang de ouders hechten aan de beheersing van de verschillende talen en welke taal of talen er doorgaans worden gebruikt voor communicatie binnen en buiten het gezin.

De meeste ouders van dove en slechthorende kinderen vinden het belangrijk dat hun kind het gesproken Nederlands beheerst. Dit is immers de belangrijkste manier van communiceren in de horende wereld.

Het beheersingsniveau van de verschillende talen (gesproken Nederlands, NGT en NmG) hangt samen met de gehoorstatus van de leerlingen. Slechthorende kinderen en dove kinderen met CI beheersen volgens hun ouders het gesproken Nederlands gemiddeld redelijk; dove kinderen zonder CI gemiddeld slecht. Jonge kinderen (vooral de dove kinderen) beheersen het gesproken Nederlands slecht, volgens hun ouders beheersen zij NGT en NmG beter.

De voorkeur voor het gebruik van een bepaalde taal hangt sterk samen met de mate van beheersing van die taal door het kind, en van de situatie waarin het kind zich bevindt. In de dagelijkse omgang met anderen gebruiken dove kinderen zonder CI dan ook vooral NGT of NmG. Wanneer zij met horende kinderen spreken gebruiken zij ook wel gesproken Nederlands. Slechthorende kinderen en dove kinderen met CI gebruiken in de meeste dagelijkse situaties vooral gesproken Nederlands.

Ouders vinden het belangrijk dat hun kind naast het gesproken Nederlands een andere taal beheerst. Ruim de helft van de ouders, vooral die van dove kinderen, vindt het belangrijk dat hun kind NGT beheerst. Zij vinden dit belangrijk omdat NGT de moedertaal is van hun kind. Het is de taal waarin het kind zich het beste kan uiten waarin het zich het prettigst voelt. Ook ouders van CI kinderen vinden het belangrijk dat hun kind NGT beheerst. Zij kunnen hier dan op terugvallen als het CI niet zou werken.

Ruim de helft van de ouders vindt het belangrijk dat hun kind NmG beheerst. Hieronder bevinden zich zowel ouders van dove kinderen (met en zonder CI) als ouders van slechthorende kinderen.

Ouders van leerlingen die het regulier onderwijs bezoeken (dit zijn vooral slechthorende kinderen) en ambulante begeleiding krijgen, stellen dat hun kinderen het gesproken Nederlands gemiddeld goed beheersen en NGT en NmG gemiddeld slecht. Deze ouders vinden het ook minder belangrijk dat hun kind NGT of NmG beheerst. In hun communicatie gebruiken deze leerlingen dan ook vooral het gesproken Nederlands.

4 Onderwijs en schoolkeuze

In dit hoofdstuk wordt een beeld gegeven van de opvattingen van ouders over het onderwijs dat zij voor hun kinderen wensen en de schoolkeuze die zij hebben gemaakt of gaan maken. Allereerst wordt ingegaan op de redenen die ouders hebben om een school voor hun kind te kiezen. Vervolgens wordt beschreven hoe de ouders in het algemeen vinden dat er in het onderwijs rekening moet worden gehouden met hun dove of slechthorende kind (criteria voor goed onderwijs). Allereerst wordt steeds het algemene beeld geschetst, daarna worden de resultaten uitgesplitst naar de verschillende subgroepen.

4.1 Redenen voor schoolkeuze: het algemene beeld

In tabel 4.1 staat een overzicht van redenen die ouders kunnen hebben voor de keuze van een bepaalde school. De redenen zijn niet specifiek voor deze populatie (ouders met dove of slechthorende kinderen), maar kunnen voor elke ouder aanleiding zijn om een bepaalde school wel of niet te kiezen.

Tabel 4.1 Redenen voor schoolkeuze (N=430); cijfers staan voor percentage ouders dat de reden heeft aangekruist

reden	% genoemd
De sfeer op de school is prettig.	66
De aanpak van de school past bij mijn kind.	55
De school heeft de expertise in huis die mijn kind nodig heeft.	51
Mijn kind heeft zelf een goed gevoel bij de school.	50
Er is op de school veel aandacht voor sociale vaardigheden.	47
De school heeft een goede naam.	45
De reisafstand/-tijd tussen school en thuis is beperkt.	42
De school ligt in een veilige omgeving.	41
Er is op de school veel aandacht voor leerprestaties.	36
De school heeft veel kwalitatief goede en moderne leermiddelen.	33
De school bereidt mijn kind goed voor op een vervolgopleiding.	27
Het schoolgebouw is schoon en goed onderhouden.	27
De vriendjes en vriendinnetjes van mijn kind gaan naar de school.	20
Er gaan veel kinderen uit de buurt naar de school.	16
De school sluit aan bij mijn geloof/levensovertuiging.	14
Andere reden	28

Voor de meeste ouders van dove of slechthorende kinderen is de sfeer op school een belangrijk criterium. Relatief veel ouders letten daarnaast op de aansluiting tussen de aanpak van de school en de situatie van hun kind, de expertise die op school aanwezig is en het eigen oordeel van hun kind: ten minste de helft van de ouders heeft één of meer van deze criteria aangekruist. Het minst belangrijk lijken de vraag of de vriendjes/vriendinnetjes van het kind dan wel kinderen uit de buurt naar de betreffende school gaan en de vraag of de uitgangspunten van de school aansluiten bij het geloof of de levensovertuiging van de ouders: die redenen werden door 20 procent of minder van de ouders aangekruist.

Meer dan een kwart van de ouders heeft in de vragenlijst de optie “andere reden” aangekruist. Verreweg de meeste ouders die deze optie hadden aangekruist, lichten toe dat ze überhaupt uit weinig scholen konden kiezen (48 keer genoemd). Dit beeld wordt bevestigd in de (groeps)gesprekken met ouders: “het probleem is juist dat je als ouder zeer weinig keuze hebt door de aard van de handicap; je bent overgeleverd aan wat plaatselijk wordt aangeboden en mogelijk is”. In veel gevallen ging het hierbij om ouders die hun kind in het speciaal onderwijs hadden geplaatst. Eén van de in tabel 4.1 genoemde redenen (afstand) speelt hierbij ook een rol: verschillende ouders gaven aan dat de gekozen school de enige doven- of slechthorendenschool in de buurt was. Andere redenen die meerdere keren werden genoemd zijn:

- de openheid van de betreffende school, d.w.z. de bereidheid om het kind op te nemen, en de positieve reacties van leerkrachten;
- de taalsituatie op de school, waarbij het met name gaat om het feit dat er op school gebarentaal wordt aangeboden, dit werd vooral genoemd door ouders van SO-leerlingen;
- eerdere bekendheid met de school;
- het advies van een externe partij. In geval van de keuze voor voortgezet onderwijs speelde bijvoorbeeld het advies van de basisschool waar het kind vandaan kwam een rol;

Tijdens de groeps- en individuele gesprekken werden bovenstaande criteria nog aangevuld en toegelicht. Zo werd een aantal keer genoemd dat het belangrijk is dat de school aandacht heeft voor de beperkingen van het kind en dat actieve begeleiding en zorg wordt geboden. Ouders en kinderen willen serieus worden genomen. Wat betreft de kwaliteit van het onderwijs vertolkt een ouder de gevoelens van andere ouders met de volgende opmerking: “goed onderwijs impliceert dat het kind minimaal hetzelfde leert als een horend kind op een reguliere school...”. In het voortgezet onderwijs wensen de ouders tevens een breed onderwijsaanbod met meer richtingen, waar hun kind uit kan kiezen. En de specialistische kennis van de school moet zich niet beperken tot het auditieve gebied, even belangrijk is het dat de school gewoon goed onderwijs geeft!

De leerlingen die wij gesproken hebben, hebben een duidelijk beeld van hun ideale school. Deze moet er namelijk in grote lijnen zo uitzien als de school die ze nu bezoeken (dit varieert tussen speciaal onderwijs en een combinatie van regulier en speciaal onderwijs). Wel hebben ze daarnaast nog wat speciale wensen: een chill-

ruimte, voetbal- of basketbalveld of flatscreen tv zouden welkome voorzieningen in hun ideale school zijn.

Om te kunnen vaststellen of de ouders van dove en slechthorende kinderen andere criteria belangrijker vinden dan de 'doorsnee' ouder, vergelijken we hun resultaten met die van een groot onderzoek van het Sociaal Cultureel Planbureau.

Uit het SCP-onderzoek 'Ouders over opvoeding en onderwijs' (2004), komt eveneens naar voren dat de sfeer op school doorslaggevend is bij de keuze van een basisschool (genoemd door een derde van de ouders). Voor de keuze van een middelbare school is het het belangrijkste of de school 'naar de zin is' van het kind (genoemd door ruim 70 procent van de ouders). Bij zowel de keuze voor een basisschool als voor een middelbare school zijn de bereikbaarheid en de goede naam van de school na de sfeer de belangrijkste aspecten waarop de keuze bepaald wordt. In tegenstelling tot de ouders van dove en slechthorende kinderen, vinden de in het SCP-onderzoek bevraagde ouders het bij de keuze van een basisschool belangrijker dat de school aansluit bij het geloof of de levensbeschouwing en vinden de ouders het bij de keuze van een middelbare school belangrijk dat de school bezocht wordt door vriend(inn)en. Opgemerkt moet worden dat in het SCP-onderzoek geen vragen gesteld werden over de op de school aanwezige expertise.

4.2 Meningen over goed onderwijs: het algemene beeld

In deze paragraaf worden de resultaten weergegeven van de vraag aan ouders hoe zij vinden dat er in het onderwijs rekening moet worden gehouden met de situatie van hun dove of slechthorende kind. Hierover zijn aan de ouders een aantal stellingen voorgelegd. In tabel 4.2 zijn de resultaten voor de gehele steekproef weergegeven.

Tabel 4.2 Stellingen over goed onderwijs (N=436, uitkomsten in procenten; gemiddelde score minimum=1 (helemaal mee oneens), maximum=5 (helemaal eens))

	(helemaal) mee oneens	Niet eens / niet oneens	(helemaal) mee eens	Gemid- delde
Dove en slechthorende kinderen moeten op school gesproken Nederlands kunnen leren	2	6	92	4,4
De school moet technisch en materieel goed zijn aangepast op de situatie van dove en slechthorende kinderen	3	9	89	4,4
Dove en slechthorende kinderen moeten op school in contact kunnen komen met andere horende kinderen	4	16	81	4,1
Dove en slechthorende kinderen moeten op school in contact kunnen komen met andere dove en slechthorende kinderen	5	16	79	4,1
Dove en slechthorende kinderen moeten op school NGT kunnen leren	4	19	77	4,1
Dove en slechthorende kinderen moeten op school NmG kunnen leren	5	19	75	4,0
De horende leerkrachten op de school van mijn kind moeten een goede beheersing hebben van de NGT	15	19	66	3,9
De leerkrachten op de school van mijn kind moeten goed bekend zijn met de Dovencultuur	10	22	68	3,8
De horende leerkrachten op de school van mijn kind moeten bekwaam zijn in het gebruik van NmG	14	18	67	3,8
Dove en slechthorende kinderen moeten worden begeleid door doof en slechthorend onderwijspersoneel	38	34	28	2,9

Uit de resultaten blijkt dat de meeste ouders vinden dat hun dove of slechthorende kind op school diverse talen moeten kunnen leren, zowel het gesproken Nederlands als Nederlandse Gebarentaal en Nederlands met Gebaren. Op de vraag welke taal vooral gebruikt zou moeten worden in het onderwijs aan dove en slechthorende leerlingen, geeft 31 procent van de ouders aan dat wat hen betreft de verschillende talen naast elkaar gebruikt kunnen worden, 29 procent van de ouders aan dat hun voorkeur uitgaat naar gesproken Nederlands, 24 procent noemt NmG en 16 procent geeft aan dat wat hen betreft vooral NGT gebruikt zou moeten worden.

Uit de groepsgesprekken die met de ouders zijn gevoerd, blijkt dat de ouders vinden dat de instructietaal in het onderwijs de taal moet zijn die het beste door het kind wordt begrepen. Voor dove kinderen is dat vooral NGT, voor slechthorende kinderen het gesproken Nederlands of NmG. Een ouder merkt daarover nog op dat hij vindt dat het gebruik van NGT voor slechthorende kinderen ook heel gunstig kan zijn.

Daarnaast zijn er ook enkele ouders die vinden dat meerdere talen moeten worden aangeboden totdat duidelijk is welke taal het beste bij het kind past, zij laten het kind zelf de keuze maken.

-
- *“Hoewel mijn zoon in een 1 op 1 situatie redelijk gesprekken kan voeren, vind ik het belangrijk dat hij in een omgeving leert, waar hij met iedereen kan communiceren in een taal die voor 100% begrijpelijk is”.*
 - *“Mijn kind wil zelf niet op een school zitten, waar hij niet met de andere kinderen kan communiceren. Altijd met een tolk lijkt hem ook niks”.*
-

Ook vinden de meeste ouders dat de school in technisch en materieel opzicht goed moet zijn aangepast op de situatie van hun kind, dat ze in contact moeten kunnen komen met andere dove en slechthorende kinderen én met andere horende kinderen. Uit de groepsgesprekken kunnen we opmaken dat veel ouders het liefst hebben dat hun kind op school vooral onder “gelijkgestemden” verkeert (waarmee ze in ieder geval op gelijk niveau kunnen communiceren), en dat het contact met “horenden” vooral ná school belangrijk is.

Veel minder ouders (ruim een kwart) vinden het belangrijk dat de kinderen worden begeleid door personeel dat zelf ook doof of slechthorend is. Veel belangrijker vinden zij het dat het personeel bekwaam is in het gebruik van het NGT en NmG. Ook bekendheid met de dovencultuur ervaren zij als belangrijk. De dove ouders die wij geïnterviewd hebben zijn unaniem van mening dat de leerkrachten vloeiend NGT moeten beheersen. Dit bevordert volgens hen de communicatie en het begrip tussen leerkrachten en leerlingen.

Ook de leerlingen zijn van mening dat de leerkrachten vloeiend NGT moeten beheersen. De dove leerlingen geven over het algemeen de voorkeur aan dove leerkrachten, omdat deze hen beter begrijpen en beter met hen kunnen communiceren. De slechthorende leerlingen daarentegen geven de voorkeur aan horende leerkrachten, omdat deze naar hun mening betere opleidingskansen hebben gehad dan dove en slechthorende leerkrachten en daardoor hoogstwaarschijnlijk ook beter onderwijs kunnen bieden.

4.3 Redenen voor schoolkeuze en criteria goed onderwijs: gegevens per subgroep

In deze paragraaf worden de resultaten uitgesplitst naar de verschillende subgroepen.

4.3.1 Gehoorstatus

Het beeld rondom de redenen voor schoolkeuze dat voor de ouders van de slechthorende kinderen naar voren komt, stemt overeen met dat voor de steekproef als geheel. Op één uitzondering na is ook het beeld voor de ouders van de dove kinderen en dove kinderen met een CI vergelijkbaar met dat voor de steekproef als geheel. Die uitzondering betreft het belang van de aanwezigheid van de benodigde experti-

se. De ouders van dove kinderen en van dove kinderen met een CI kruisen dit criterium beduidend vaker aan dan ouders van slechthorende kinderen.

Daarnaast verschillen de ouders in de waarde die zij hechten aan het feit dat er veel kinderen uit de buurt naar dezelfde school gaan. Voor de ouders van kinderen met een CI en de ouders van slechthorende kinderen is dit significant vaker een belangrijk criterium dan voor de ouders van dove kinderen. Het is wel opvallend dat dit criterium in alle gevallen één van de minst aangekruiste criteria is.

Tabel 4.3 Redenen voor schoolkeuze van ouders; cijfers staan voor percentage ouders dat de reden heeft aangekruist (% genoemd), uitgesplitst naar gehoorstatus

reden	slechthorend (N=208)	doof (N=95)	doof + CI (N=102)
De sfeer op de school is prettig.	71	61	60
De aanpak van de school past bij mijn kind.	56	55	53
Mijn kind heeft zelf een goed gevoel bij de school.	53	50	42
De school heeft een goede naam.	48	50	49
Er is op de school veel aandacht voor sociale vaardigheden.	47	43	46
De school heeft de expertise in huis die mijn kind nodig heeft.	44	58	56
De school ligt in een veilige omgeving.	44	41	42
De reisafstand-/tijd tussen school en huis is beperkt.	40	41	49
Er is op de school veel aandacht voor leerprestaties.	38	35	34
De school heeft veel kwalitatief goede en moderne leermiddelen.	37	32	31
Het schoolgebouw is schoon en goed onderhouden.	29	31	22
De school bereidt mijn kind goed voor op een vervolgonopleiding.	28	32	22
Er gaan veel kinderen uit de buurt naar de school.*	21	6	19
De vriendjes en vriendinnetjes van mijn kind gaan naar de school.	19	20	22
De school sluit aan bij mijn geloof/levensovertuiging.	17	11	14
Andere reden	25	30	29

* *significante verschillen voor gehoorstatus: deze verschillen kunnen bestaan tussen (1) de meningen van ouders van slechthorende leerlingen en ouders van dove leerlingen, (2) ouders van slechthorende leerlingen en ouders van dove leerlingen met CI en tussen (3) ouders van dove leerlingen en ouders van dove leerlingen met CI.*

Hoewel alle ouders het belangrijk vinden dat hun kind gesproken Nederlands op school leert (tabel 4.4), vinden ouders van slechthorende kinderen en ouders van dove kinderen met CI dat net iets belangrijker dan de ouders van dove leerlingen, en zij vinden dat bovendien ook belangrijker dan het leren van NGT of NmG. Daarnaast vinden deze ouders het belangrijk dat ze in contact komen met andere horende kinderen. Ouders van dove kinderen vinden het daarentegen belangrijker dan beide andere groepen ouders dat hun kind op school NGT of NmG leert, op school in contact komt met andere auditief beperkte leerlingen, begeleid worden door doof of slechthorend onderwijspersoneel en personeel dat bekend is met de gebarentaal en de dovencultuur. Gesteld kan worden dat de ouders van dove kinderen en ouders van dove kinderen met CI in hun mening het meest op elkaar lijken bij de stellingen over het gebruik van NGT en NmG en de inzet van doof en slechthorend onderwijspersoneel en dat ouders van slechthorende kinderen en ouders van dove kinderen met CI in hun mening het meest op elkaar lijken bij de stellingen over gesproken Nederlands en contact met andere (horende, dove en slechthorende) kinderen).

Tabel 4.4 Stellingen over goed onderwijs; gemiddelde (1 = helemaal mee oneens, 5 = helemaal mee eens), uitgesplitst naar gehoorstatus

stelling	slechthorend (N=200-204)	doof (N=90-92)	doof + CI (N=99-103)
Dove en slechthorende kinderen moeten op school gesproken Nederlands kunnen leren*	4,4	4,1	4,5
Dove en slechthorende kinderen moeten op school Nederlandse Gebarentaal kunnen leren*	3,8	4,6	4,3
Dove en slechthorende kinderen moeten op school Nederlands met Gebaren kunnen leren*	3,8	4,1	4,2
Dove en slechthorende kinderen moeten op school in contact kunnen komen met andere dove en slechthorende kinderen*	3,9	4,4	4,2
Dove en slechthorende kinderen moeten op school in contact kunnen komen met andere horende kinderen*	4,3	3,7	4,1
Dove en slechthorende kinderen moeten worden begeleid door doof en slechthorend onderwijspersoneel*	2,6	3,4	3,2
De horende leerkrachten op de school van mijn kind moeten een goede beheersing hebben van de Nederlandse Gebarentaal*	3,6	4,4	4,0
De horende leerkrachten op de school van mijn kind moeten bekwaam zijn in het gebruik van Nederlands met Gebaren*	3,6	4,1	4,0
De leerkrachten op de school van mijn kind moeten goed bekend zijn met de Dovencultuur*	3,6	4,3	3,9
De school moet technisch en materieel goed zijn aangepast op de situatie van dove en slechthorende kinderen	4,3	4,5	4,4
De school moet ondersteuningsactiviteiten voor ouders aanbieden*	3,7	4,3	4,0

* *significante verschillen: deze verschillen kunnen bestaan tussen (1) de meningen van ouders van slechthorende leerlingen en ouders van dove leerlingen, (2) ouders van slechthorende leerlingen en ouders van dove leerlingen met CI en tussen (3) ouders van dove leerlingen en ouders van dove leerlingen met CI.*

Er zijn grote (significante) verschillen tussen de ouders van de verschillende leerlingen wat betreft de taal die volgens hen vooral in het onderwijs gebruikt zou moeten worden (tabel 4.5): de ouders van de slechthorende leerlingen geven de voorkeur aan het gesproken Nederlands, de ouders van dove leerlingen aan NGT en de ouders van dove leerlingen met een CI aan het gebruik van verschillende talen naast elkaar.

Tabel 4.5 Taal die volgens de ouders (in percentages) vooral gebruikt zou moeten worden in het onderwijs aan dove en slechthorende leerlingen, uitgesplitst naar gehoorstatus

	slechthorende leerlingen (N=142)	dove leerlingen (N=72)	dove leerlingen met CI (N=77)
vooral gesproken Nederlands	47	10	13
vooral NGT	6	46	5
vooral NmG	23	21	27
verschillende talen naast elkaar	25	24	55

4.3.2 Soort onderwijs dat het kind volgt

Er zijn veel verschillen tussen ouders van kinderen die speciaal onderwijs volgen en ouders van AB-leerlingen, wat betreft de motieven rondom schoolkeuze. Het is daarbij opvallend dat bijna alle criteria beduidend vaker door de ouders van AB-kinderen worden genoemd dan door ouders van SO-leerlingen. De verschillen lopen met name hoog op voor de volgende drie criteria:

- de aanwezigheid van kinderen uit de buurt;
- de reisafstand/-tijd tussen school en thuis;
- het feit dat de school in een veilige omgeving ligt.

Alleen de aanwezigheid van de benodigde expertise werd door de ouders van SO-kinderen beduidend vaker aangekruist dan door ouders van AB-leerlingen, het verschil is 34 procent.

Tabel 4.6 Redenen voor schoolkeuze van ouders; cijfers staan voor percentage ouders dat de reden heeft aangekruist

reden	AB-leerlingen (N=136)	SO- leerlingen (N=294)
De school heeft de expertise in huis die mijn kind nodig heeft.*	27	61
De sfeer op de school is prettig.*	78	60
De aanpak van de school past bij mijn kind.	49	58
Er is op de school veel aandacht voor sociale vaardigheden.	49	46
Mijn kind heeft zelf een goed gevoel bij de school.*	63	45
De school heeft een goede naam.*	57	40
Er is op de school veel aandacht voor leerprestaties.	37	36
De reisafstand/-tijd tussen school en huis is beperkt.*	63	33
De school ligt in een veilige omgeving.*	60	32
De school heeft veel kwalitatief goede en moderne leermiddelen.*	47	27
Het schoolgebouw is schoon en goed onderhouden.	33	25
De school bereidt mijn kind goed voor op een vervolgopleiding.*	34	24
De vriendjes en vriendinnetjes van mijn kind gaan naar de school.*	32	14
De school sluit aan bij mijn geloof/levensovertuiging.*	29	7
Er gaan veel kinderen uit de buurt naar de school. *	45	3
Andere redenen	30	28

* *significante verschillen voor wel/geen AB-leerling*

Er zijn eveneens grote verschillen tussen de ouders van AB-leerlingen en SO-leerlingen wat betreft de criteria voor goed onderwijs (tabel 4.7). De ouders van AB-leerlingen vinden het nog belangrijker dan de ouders van SO-leerlingen dat hun kind gesproken Nederlands leert (en dat vinden ze bovendien belangrijker dan het leren van NGT of NmG) en dat ze in contact komen met andere horende leerlingen. Ouders van SO-leerlingen vinden het daarentegen belangrijker dan de ouders van AB-leerlingen dat hun kind NGT of NmG leert, in contact komt met andere auditief beperkte leerlingen, begeleid worden door doof of slechthorend onderwijspersoneel en personeel dat bekend is met de gebarentaal en de dovencultuur.

Tabel 4.7 Stellingen over goed onderwijs van ouders; gemiddelde score (1 = helemaal mee oneens, 5 = helemaal mee eens), uitgesplitst naar soort onderwijs

Stelling	AB-leerlingen (N=127-133)	SO-leerlingen (N=285-292)
Dove en slechthorende kinderen moeten op school gesproken Nederlands kunnen leren	4,5	4,3
Dove en slechthorende kinderen moeten op school Nederlandse Gebarentaal kunnen leren*	3,5	4,4
Dove en slechthorende kinderen moeten op school Nederlands met Gebaren kunnen leren*	3,5	4,2
Dove en slechthorende kinderen moeten op school in contact kunnen komen met andere dove en slechthorende kinderen*	3,5	4,4
Dove en slechthorende kinderen moeten op school in contact kunnen komen met andere horende kinderen*	4,4	4,0
Dove en slechthorende kinderen moeten worden begeleid door doof en slechthorend onderwijspersoneel*	2,5	3,1
De horende leerkrachten op de school van mijn kind moeten een goede beheersing hebben van de Nederlandse Gebarentaal*	2,9	4,3
De horende leerkrachten op de school van mijn kind moeten bekwaam zijn in het gebruik van Nederlands met Gebaren*	2,9	4,2
De leerkrachten op de school van mijn kind moeten goed bekend zijn met de Dovencultuur*	3,2	4,1
De school moet technisch en materieel goed zijn aangepast op de situatie van dove en slechthorende kinderen*	4,0	4,5
De school moet ondersteuningsactiviteiten voor ouders aanbieden*	3,2	4,2

* significant verschillen tussen ouders van AB-leerlingen en ouders van SO-leerlingen

Deze resultaten komen overeen met het antwoord op de vraag welke taal volgens de ouders vooral gebruikt moet worden tijdens het onderwijs aan dove en slechthorende leerlingen (tabel 4.8): het merendeel van de ouders van AB-leerlingen geven aan dat dit wat hen betreft het gesproken Nederlands is. Voor de ouders van SO-leerlingen geldt dat de meningen sterker verdeeld zijn: eenderde van de ouders geeft de voorkeur aan het gebruik van verschillende talen naast elkaar, ongeveer een kwart van de ouders aan NGT en NmG. De verschillen in de meningen van ouders van AB-leerlingen en ouders van SO-leerlingen zijn significant.

Tabel 4.8 Taal die volgens de ouders (in percentages) vooral gebruikt zou moeten worden in het onderwijs aan dove en slechthorende leerlingen, uitgesplitst naar soort onderwijs

	AB-leerlingen (N=104)	SO-leerlingen (N=238)
vooral gesproken Nederlands	53	18
vooral NGT	1	23
vooral NmG	19	26
verschillende talen naast elkaar	27	33

4.3.3 *Etniciteit van het gezin*

De verschillen tussen allochtone en niet-allochtone ouders doen zich voor op de criteria voor schoolkeuze die te maken hebben met expertise, sfeer en de goede naam van de school. Deze criteria worden door allochtone ouders minder vaak aangekruist. Daarentegen hebben zij enkele “prestatiegerichte” criteria (voorbereiding op vervolgopleiding en aandacht voor leerprestaties) significant vaker aangekruist dan autochtone ouders.

Tabel 4.9 Redenen voor schoolkeuze van ouders; cijfers staan voor percentage ouders dat de reden heeft aangekruist, uitgesplitst naar etniciteit

reden	allochtone leerlingen (N=93)	autochtone leerlingen (N=302)
De sfeer op de school is prettig.	56	69
De aanpak van de school past bij mijn kind.	54	55
Mijn kind heeft zelf een goed gevoel bij de school.	55	48
Er is op de school veel aandacht voor leerprestaties.*	52	29
De school ligt in een veilige omgeving.	48	39
Er is op de school veel aandacht voor sociale vaardigheden.	45	46
De school heeft veel kwalitatief goede en moderne leermiddelen.	36	31
Het schoolgebouw is schoon en goed onderhouden.	34	25
De school bereidt mijn kind goed voor op een vervolgopleiding.	34	22
De school heeft een goede naam.	34	47
De school heeft de expertise in huis die mijn kind nodig heeft.*	40	55
De reisafstand/-tijd tussen school en thuis is beperkt.	31	44
De vriendjes en vriendinnetjes van mijn kind gaan naar de school.	19	20
De school sluit aan bij mijn geloof/levensovertuiging.	12	14
Er gaan veel kinderen uit de buurt naar de school.	10	19
Andere redenen*	18	33

* significante verschillen voor etniciteit

Verschillende van de geïnterviewde allochtone ouders, die hopen dat hun kind door gaat naar het reguliere onderwijs, onderstrepen het belang van specialistische ondersteuning, en dan met name van logopedie. Ze verwachten namelijk dat hun kind door deze hulp sneller (gesproken) Nederlands gaat beheersen, dit zal zijn/haar deelname aan het reguliere onderwijs vergemakkelijken. Sommige ouders benadrukken om andere redenen de waarde van de aanwezigheid van specialistische kennis: zij vinden het van belang dat hun kind op school voldoende gelegenheid krijgt om gebarentaal te leren.

De allochtone ouders verschillen in de criteria voor goed onderwijs niet noemenswaardig van de hele steekproef (tabel 4.10). Alleen op de criteria “contacten met andere horende kinderen”, “begeleiding door doof of slechthorend personeel” en “de beheersing van NGT door leerkrachten” komen kleine verschillen voor. De allochtone ouders vinden deze criteria net iets belangrijker dan de autochtone ouders.

Tabel 4.10 Stellingen over goed onderwijs; gemiddelde (1 = helemaal mee oneens, 5 = helemaal mee eens), uitgesplitst naar etniciteit

Stelling	Allochtone leerlingen (N=89-91)	Autochtone leerlingen (N=293-298)
Dove en slechthorende kinderen moeten op school gesproken Nederlands kunnen leren	4,3	4,4
Dove en slechthorende kinderen moeten op school Nederlandse Gebarentaal kunnen leren	4,1	4,1
Dove en slechthorende kinderen moeten op school Nederlands met Gebaren kunnen leren	4,1	4,0
Dove en slechthorende kinderen moeten op school in contact kunnen komen met andere dove en slechthorende kinderen	4,1	4,1
Dove en slechthorende kinderen moeten op school in contact kunnen komen met andere horende kinderen	4,3	4,1
Dove en slechthorende kinderen moeten worden begeleid door doof of slechthorend onderwijspersoneel	3,1	2,9
De horende leerkrachten op de school van mijn kind moeten een goede beheersing hebben van de Nederlandse Gebarentaal	4,1	3,8
De horende leerkrachten op de school van mijn kind moeten bekwaam zijn in het gebruik van Nederlands met Gebare	4,0	3,7
De leerkrachten op de school van mijn kind moeten goed bekend zijn met de Dovencultuur	4,0	3,8
De school moet technisch en materieel goed zijn aangepast op de situatie van dove en slechthorende kinderen	4,3	4,4
De school moet ondersteuningsactiviteiten voor ouders aanbieden	3,9	3,9

Op de vraag welke taal volgens de ouders vooral gebruikt zou moeten worden in het onderwijs aan dove en slechthorende leerlingen, zijn er kleine verschillen tussen de autochtone en allochtone ouders: een derde van de allochtone ouders geeft de voorkeur aan het gesproken Nederlands, 35 procent van de autochtone ouders aan het gebruik van verschillende talen naast elkaar. Deze verschillen zijn niet significant.

4.4 Samenvatting

In dit hoofdstuk zijn de criteria die de ouders hanteren bij de schoolkeuze voor hun kind beschreven. Tevens is ingegaan op de vraag waar het onderwijs aan dove en slechthorende kinderen volgens de ouders rekening mee moet houden.

Selectiecriteria bij schoolkeuze

Bij de schoolkeuze voor hun kind laten de meeste ouders zich leiden door de sfeer op school. Daarnaast is het voor hen van belang dat er maatwerk voor hun kind geboden wordt. Dit houdt in dat de aanpak van de school past bij het kind en dat de school de expertise in huis heeft die het kind nodig heeft. Belangrijk is ook dat het kind zelf een goed gevoel heeft bij de school. De aspecten die betrekking hebben op maatwerk (passende aanpak en de juiste expertise) wegen wel wat zwaarder bij de schoolkeuze voor ouders van dove kinderen (met en zonder CI) dan voor ouders van slechthorende kinderen. Uit de groeps gesprekken en interviews komt daarnaast naar voren dat de ouders ook de kwaliteit en de breedte van het lesaanbod van belang vinden. Dit moet vergelijkbaar zijn met dat van het reguliere basis- en voortgezet onderwijs.

Overigens merkt ook circa tien procent van de ouders op dat zij helemaal geen of maar een beperkte keuze in scholen hebben gehad.

Opvallende verschillen tussen de diverse subgroepen doen zich vooral voor met betrekking tot de expertise die op school aanwezig moet zijn. Dit vinden vooral ouders van dove kinderen (met name die in het speciaal onderwijs zitten) een belangrijk criterium bij de schoolkeuze. Daarnaast speelt voor ouders die voor het reguliere onderwijs hebben gekozen de aanwezigheid van kinderen uit de buurt en de reisafstand een belangrijke rol. Allochtone ouders hechten –veel meer dan autochtone ouders– belang aan de aandacht op school voor leerprestaties.

Criteria voor goed onderwijs

Ouders van dove en slechthorende kinderen vinden dat er in het onderwijs voor hun kinderen gelegenheid moet zijn om twee of meer talen te leren, deze mening zijn vooral de ouders van leerlingen in het speciaal onderwijs toegedaan. Een overgrote meerderheid van de ouders wil in elk geval dat hun kind op school gesproken Nederlands leert. Daarnaast wil (ruim) drie kwart van de ouders dat hun kind NGT en/of NmG leert op school. Voor ouders van dove kinderen zonder CI is dit nog belangrijker dan voor ouders van slechthorende kinderen en dove kinderen met CI.

Verder vinden de meeste ouders het belangrijk dat hun kind op school in contact komt met andere dove en/of slechthorende kinderen. Ouders van dove kinderen

zonder CI vinden dit nog belangrijker dan ouders van slechthorende kinderen en dove kinderen zonder CI. Deze ouders hechten juist meer belang aan omgang van hun kind met horende kinderen.

Ouders van dove kinderen zonder CI vinden het daarnaast belangrijk dat hun kind op school begeleid wordt door doof of slechthorend onderwijspersoneel en/of personeel dat bekend is met de gebarentaal en de dovencultuur.

Ouders van kinderen in het speciaal onderwijs stellen hoge eisen aan het onderwijs, naast bovengenoemde eisen vinden zij dat de leraren van hun kind niet zelf doof hoeven zijn, maar wel een goede beheersing moeten hebben van NGT en/of NmG en de dovencultuur kennen. Daarnaast moet het kind op school in contact kunnen komen met andere dove en/of slechthorende kinderen.

Ouders van kinderen in de ambulante begeleiding, stellen ook hoge, maar enigszins andere eisen aan de school, die passen bij de keuze voor het type onderwijs die ze hebben gemaakt. De meeste van deze ouders willen dat hun kind op school in elk geval gesproken Nederlands leert, zij vinden het minder belangrijk dat hun kind daar NGT of NmG leert. Verder vinden deze ouders het vooral belangrijk dat hun kind op school in contact komt met horende kinderen, belangrijker dan het contact met andere dove en slechthorende kinderen.

5 Scenario's voor de toekomst van het auditief onderwijs

In dit hoofdstuk gaan we in op de mening van de ouders over de dilemma's die ten grondslag liggen aan de scenario's die de stuurgroep heeft ontwikkeld (zie hoofdstuk 1 en bijlage). Allereerst wordt steeds per dilemma het algemene beeld geschetst. Vervolgens worden de resultaten uitgesplitst naar de verschillende subgroepen.

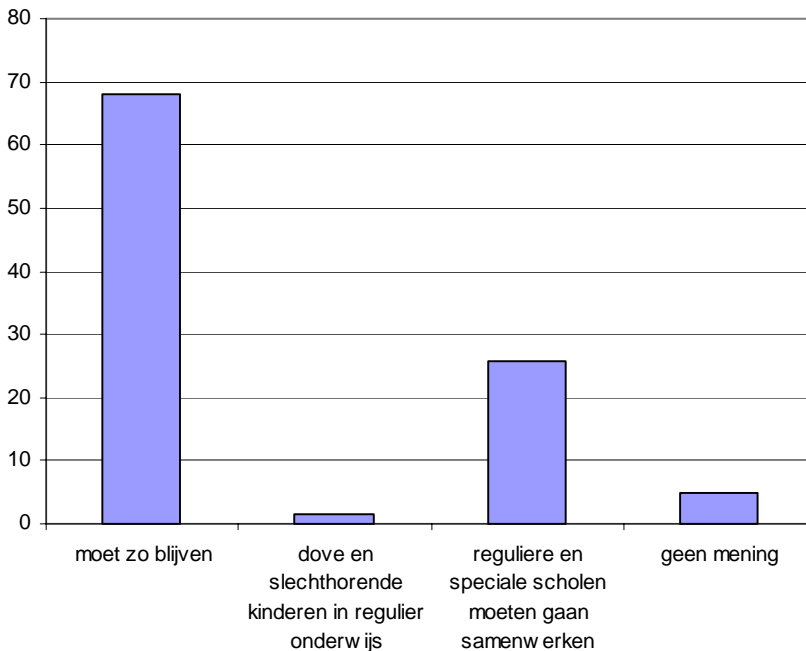
5.1 Dilemma 1: Regulier onderwijs versus speciaal onderwijs: algemeen beeld

Op dit moment zijn het reguliere onderwijs en het speciaal onderwijs nog twee aparte systemen. Ouders kunnen er voor kiezen hun kind een speciale doven- of slechthorendenschool te laten bezoeken, maar zij kunnen er ook voor kiezen om hun kind met behulp van leerlinggebonden financiering naar het reguliere onderwijs te laten gaan. Aan de ouders werd gevraagd wat zij van deze situatie vonden.

De stellingen waar ouders uit konden kiezen luiden:

- het huidige systeem moet blijven bestaan. Ik vind het goed dat je als ouder de keuze hebt tussen regulier onderwijs (met rugzak) en speciaal onderwijs
- ik vind dat alle dove en slechthorende kinderen een plek moeten krijgen in het reguliere onderwijs. Het speciale onderwijs moet worden opgeheven.
- ik vind dat reguliere en speciale scholen moeten gaan samenwerken, bijvoorbeeld door regulier en speciaal onderwijsaanbod te combineren in één school.

Figuur 5.1 Het reguliere en speciale onderwijs zijn twee aparte systemen (N=418)

De overgrote meerderheid van de ouders kiest voor de stelling “het huidige systeem moet blijven bestaan”. Zij zijn het ermee eens dat je als ouder de keuze moet hebben tussen het reguliere onderwijs en het speciale onderwijs. Ruim een kwart van de ouders vindt dat de reguliere en speciale scholen moeten gaan samenwerken. Een heel klein deel van de ouders (2 procent) vindt dat het speciaal onderwijs niet meer nodig is omdat alle leerlingen een plek in het reguliere onderwijs moeten krijgen.

In de groeps- en individuele gesprekken is dit onderwerp eveneens ter sprake gekomen. Hieruit komt naar voren dat ouders serieus nadenken over de integratie van hun kind in de horende wereld. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat een aantal ouders bewust kiest voor gedeeltelijke integratie van hun kind in het reguliere onderwijs, bijvoorbeeld in de vorm van 1 ochtend in de reguliere klas. Door de ouders worden bij deze vorm van integratie echter wel enkele kanttekeningen geplaatst: de beloofde tolk is bijvoorbeeld pas heel laat op komen dagen, de lesstof van beide scholen sloot niet bij elkaar aan of het kind had moeite zich sociaal overeind te houden. Sommige ouders zijn van mening dat het niet uitmaakt, regulier of speciaal onderwijs, het gaat er om dat het kind onderwijs volgt op een school die bij hem past en waar hij zich fijn voelt. Voor andere ouders is het belangrijk dat hun dove kind “gewoon” is, en dat is hij op een speciale school, op een reguliere school heeft hun kind geen identificatiemogelijkheden.

5.2 Dilemma 1: regulier onderwijs versus speciaal onderwijs: uitsplitsing naar subgroepen

5.2.1 Gehoorstatus

Er zijn geen verschillen tussen de ouders van dove kinderen (met of zonder CI) en slechthorende kinderen in hun opvatting over dit dilemma. Hun antwoorden zijn vergelijkbaar met die van de totale groep (zie figuur 5.1.a in de bijlage).

5.2.2 Soort onderwijs

De ouders van AB-leerlingen kiezen opvallend vaker voor het blijven bestaan van het huidige systeem dan ouders van SO-leerlingen (81 procent versus 62 procent, zie figuur 5.1.b in de bijlage). De ouders van AB-leerlingen kiezen significant *minder* vaak voor de samenwerking tussen regulier en speciaal onderwijs (17 procent versus 30 procent van de ouders van SO-leerlingen). Deze keuzemogelijkheid, waarbij regulier en speciaal onderwijsaanbod gecombineerd wordt, heeft dus voornamelijk de voorkeur van ouders van leerlingen die nu het speciaal onderwijs bezoeken.

Uit de gesprekken met enkele AB-leerlingen blijkt dat zij, na een basisschoolperiode overwegend in het dovenonderwijs te hebben doorgebracht in het voortgezet onderwijs, min of meer noodgedwongen kiezen voor de reguliere stroom omdat ze daar (meer) mogelijkheden hebben om een diploma te behalen. Als zij de keuze zouden hebben, zouden zij de voorkeur geven aan een school met meer auditief beperkte leerlingen. In de oudergesprekken gaven enkele ouders aan dat zij om die reden naar Groningen waren verhuisd of wilden gaan verhuizen. De mogelijkheden daar zijn veel groter. Al eerder is opgemerkt dat de ouders in het voortgezet onderwijs een breed onderwijsaanbod wensen met meer richtingen waar hun kind uit kan kiezen. Een oud-leerling van het dovenonderwijs vertelde dat hij na een basisschoolperiode in het dovenonderwijs "fulltime" naar horende scholen is gegaan. Het was voor deze leerling wel mogelijk om het VMBO diploma te halen, maar niet binnen de 4 jaar die er gewoonlijk voor staat. In het reguliere onderwijs was dit, met behulp van een tolk, wel mogelijk. Het dovenonderwijs daagt volgens deze leerling niet genoeg uit.

5.2.3 Etniciteit

Voor de allochtone ouders geldt dat zij minder vaak kiezen voor de instandhouding van het huidige systeem (52 procent) dan de autochtone ouders (73 procent). De autochtone ouders kiezen vaker voor de samenwerking tussen regulier en speciaal onderwijs (33 procent versus 24 procent).

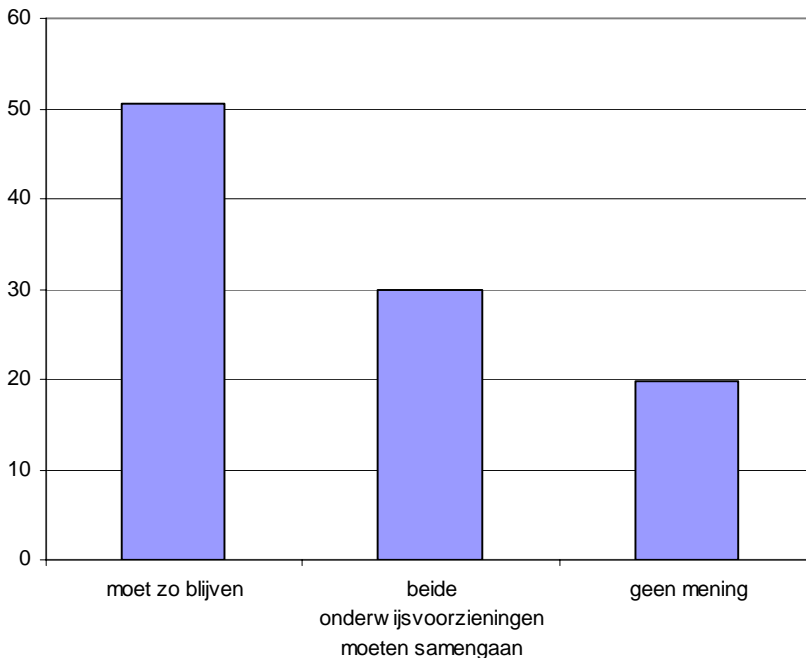
5.3 Dilemma 2: Aparte onderwijsvoorzieningen voor dove en slechthorende kinderen: algemeen beeld

De vraag die aan de ouders gesteld werd, had betrekking op de bestaande situatie van aparte onderwijsvoorzieningen voor dove en aparte onderwijsvoorzieningen voor slechthorenden.

De stellingen waar ouders uit konden kiezen zijn:

- ik vind dat de huidige situatie moet blijven bestaan. Onderwijsvoorzieningen voor dove leerlingen en onderwijsvoorzieningen voor slechthorende kinderen moeten naast elkaar blijven bestaan
- ik vind dat onderwijsvoorzieningen voor dove en slechthorende kinderen moeten samengaan
- ik heb geen mening

Figuur 5.2 Binnen speciaal onderwijs zijn aparte onderwijsvoorzieningen voor dove kinderen en voor slechthorende kinderen (N=426)

Ruim 50 procent van de ouders kiest voor de eerste stelling en vindt daarmee dat de huidige situatie moet blijven bestaan. Ongeveer 30 procent van de ouders vindt dat de onderwijsvoorzieningen moeten samengaan, 20 procent van de ouders heeft hierover geen mening.

In de groepsgesprekken zijn de meningen over dit dilemma erg verdeeld. Belangrijk voor de ouders is het mogelijke verschil in taalgebruik tussen de kinderen. Dove kinderen gebruiken volgens de ouders meer NGT, slechthorende kinderen gesproken Nederlands en NmG, dit heeft gevolgen voor de instructietaal die in de klas gehanteerd wordt. Op zich mogen ze van de ouders best samen onderwijs krijgen, maar zoals een ouder het formuleert: “zolang de voertaal maar voor alle kinderen hetzelfde is en het de kwaliteit van het onderwijs ten goede komt”. De voertaal zou dan volgens verschillende ouders wel NGT moeten zijn, zij vinden dat ook slechthorende

kinderen baat hebben bij de beheersing van deze taal. De ouders van dove leerlingen zien als voordeel van gemengde klassen dat in een dergelijke klas de dove en horende wereld beter bij elkaar gebracht worden. Kinderen kunnen dan later een bewuste keuze maken bij welke gemeenschap ze willen horen.

De ouders vinden tevens dat als de leerlingen samen onderwijs krijgen, de onderlinge niveaus niet te veel moeten verschillen.

De leerlingen in het speciaal onderwijs die wij gesproken hebben zijn zelf van mening dat dove en slechthorende kinderen samen onderwijs kunnen krijgen. Voorwaarde is voor hen dan wel dat iedere leerling de gebarentaal beheerst, dan moet dit mogelijk zijn. Een dove oud-leerling merkt op dat de aanwezigheid van meerdere slechthorende kinderen in één groep maakt dat deze geneigd zijn te praten met elkaar. Dove kinderen kunnen zich dan buitengesloten voelen.

5.4 Dilemma 2: Aparte onderwijsvoorzieningen voor dove en slechthorende kinderen: uitsplitsing naar subgroepen

5.4.1 Gehoorstatus

Vooraf de ouders van slechthorende leerlingen vinden dat de huidige situatie moet blijven bestaan, 58 procent van deze ouders vindt dit (versus 45 procent van de ouders van dove leerlingen en 40 procent van de ouders van leerlingen met CI, zie figuur 5.2.a in de bijlage). De ouders van dove leerlingen (met en zonder CI) vinden daarentegen veel vaker dat de onderwijsvoorzieningen zouden moeten samengaan (het gaat hier om 43 respectievelijk 36 procent versus 21 procent van de ouders van slechthorende leerlingen).

5.4.2 Onderwijssoort

Ouders van AB-leerlingen hebben opvallend vaak geen mening over dit onderwerp (zie figuur 5.2.b in de bijlage). Bijna 1 op de 3 ouders spreekt geen voorkeur uit voor één van beide stellingen, tegen 1 op de 8 ouders van SO-leerlingen. Indien de ouders van AB-leerlingen wel een keuze maken, kiest de meerderheid (43 procent) ervoor dat de huidige situatie blijft bestaan. Onder de ouders van SO-leerlingen is dat 54 procent.

5.4.3 Etniciteit

Er zijn geen verschillen in opvatting over dit dilemma tussen allochtone en autochtone ouders.

In de interviews geven de allochtone ouders tevens aan dat zij het beter vinden dat kinderen in klassen zitten met kinderen met dezelfde auditieve problemen. Als slechthorende kinderen bij dove kinderen zitten, krijgt het gesproken Nederlands misschien niet genoeg aandacht en kunnen dove kinderen buitengesloten worden. Gemengde groepen zijn alleen mogelijk als de kinderen goed kunnen communiceren.

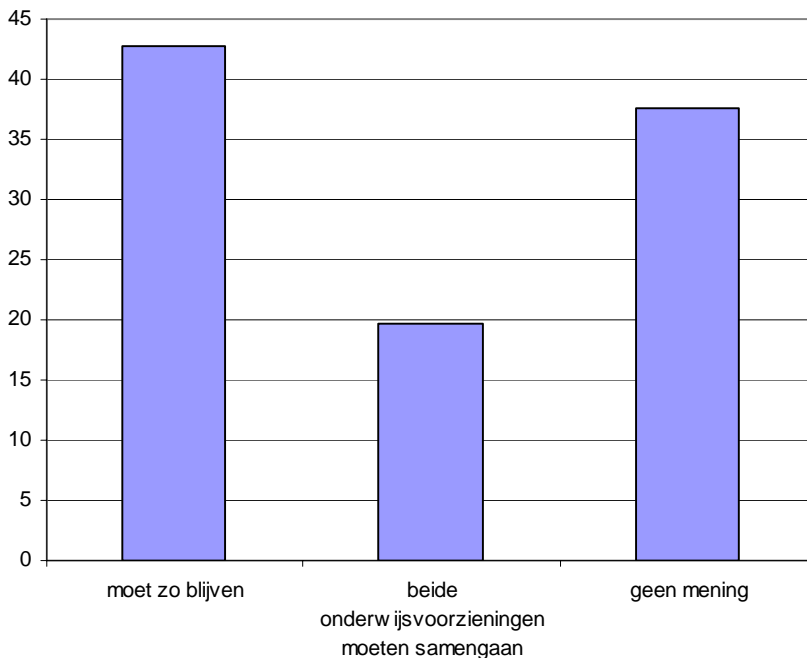
5.5 Dilemma 3: Meervoudig gehandicapte dove en slechthorende kinderen: algemeen beeld

De vraag die aan de ouders werd voorgelegd was: Wat vindt u van de huidige situatie dat er binnen het speciaal onderwijs aparte onderwijsvoorzieningen zijn voor meervoudig gehandicapte *dove* leerlingen en aparte onderwijsvoorzieningen voor meervoudig gehandicapte *slechthorende* kinderen?

De daarbij behorende stellingen luiden:

- Ik vind dat de huidige situatie moet blijven bestaan. Onderwijsvoorzieningen voor meervoudig gehandicapte dove leerlingen en onderwijsvoorzieningen voor meervoudig gehandicapte slechthorende leerlingen moeten naast elkaar blijven bestaan.
- ik vind dat onderwijsvoorzieningen voor meervoudig gehandicapte dove leerlingen en onderwijsvoorzieningen voor meervoudig gehandicapte slechthorende leerlingen moeten samengaan
- ik heb geen mening

Figuur 5.3 Binnen speciaal onderwijs zijn aparte onderwijsvoorzieningen voor dove leerlingen en voor meervoudig gehandicapte slechthorende leerlingen (N=431)

Ook hier is een duidelijke meerderheid van de ouders voor het handhaven van de huidige situatie, namelijk 43 procent. Verder valt op dat een groot deel van de ouders

(40 procent) niet voor één van beide stellingen kiest, maar geen mening heeft. De overige ouders (20 procent) vinden dat de onderwijsvoorzieningen moeten samengaan.

In de individuele gesprekken met ouders is daarnaast ook nog naar hun mening gevraagd over het samengaan van MG gehandicapte dove of slechthorende kinderen enerzijds en dove of slechthorende kinderen zonder extra handicap anderzijds. Alle ouders van MG-kinderen zijn van mening dat het bij een gelijk niveau van de leerlingen (zodat het onderwijs er niet onder lijdt) mogelijk moet zijn deze groepen leerlingen samen te voegen. Ook de leerlingen geven tijdens de groeps gesprekken aan dat het wat hen betreft mogelijk is om de verschillende groepen leerlingen samen te voegen. Zij merken hierbij wel op dat dit enkel mogelijk is als het gaat om leerlingen met een lichamelijke beperking waarbij het verstandelijk niveau gelijk is aan dat van de dove en slechthorende kinderen zonder extra handicap.

5.6 Dilemma 3: Meervoudig gehandicapte dove en slechthorende kinderen: uitsplitsing naar subgroepen

5.6.1 Gehoorstatus

Voor deze stelling vinden ouders van slechthorende kinderen vaker dat deze voorzieningen moeten samengaan, namelijk 50 procent. Voor ouders van dove kinderen geldt dat voor 32 procent (kinderen met CI) en 40 procent (kinderen zonder CI). Ouders die zelf doof zijn, geven in de gesprekken aan dat dit wat hun betreft alleen kan indien alle kinderen het NGT beheersen (zie figuur 5.3.a in de bijlage).

5.6.2 Soort onderwijs

Er zijn eveneens verschillen in opvattingen over dit dilemma tussen ouders van AB-leerlingen en ouders van SO-leerlingen (zie figuur 5.3.b in de bijlage). Bijna de helft van de ouders van AB-leerlingen heeft geen mening over dit dilemma, terwijl ook ongeveer de helft van de ouders van SO-leerlingen juist vindt dat de huidige situatie moet blijven bestaan.

Zowel de SO-leerlingen als de AB-leerlingen zelf vinden in de (groeps)gesprekken dat een dove of slechthorende leerling met een verstandelijke handicap apart onderwijs moet krijgen. Deze leerlingen vergen extra zorg en aandacht van de leerkracht.

5.6.3 Etniciteit

De verschillen tussen allochtone en autochtone ouders zijn niet significant. In de individuele gesprekken bleek wel dat sommige allochtone ouders, net als de dove ouders, van mening zijn dat deze leerlingen van elkaar kunnen leren. Andere allochtone ouders zijn van mening dat de kinderen apart onderwijs moeten krijgen omdat ze een ander niveau hebben en ander onderwijs nodig hebben (slechthorende kinderen moeten gestimuleerd worden zoveel mogelijk te spreken).

5.6.4 MG ouders

Voor deze stelling was een duidelijk verschil merkbaar tussen de opvattingen van ouders van MG-kinderen en die van de overige ouders (zie figuur 5.3.c in de bijlage).

De ouders van MG-kinderen kruisen veel minder vaak “ik heb geen mening” aan (slechts 16 procent doet dit, terwijl 40 procent van de gehele steekproef deze keuze aankruist). De meeste ouders van MG-leerlingen (63 procent) vinden dat de huidige situatie moet blijven bestaan. De geïnterviewde ouders van MG-kinderen zien, als het niet ten koste gaat van de ontwikkeling van de kinderen, ook geen bezwaren om de leerlingen samen te plaatsen. Volgens enkele ouders zou dit zelfs positief kunnen werken: dove leerlingen pikken iets op van de spraak die slechthorende kinderen krijgen aangeboden, en slechthorende kinderen leren NGT. Bovendien leren ze door samenvoeging van beide groepen ook met elkaar te communiceren.

5.7 Dilemma 4: Dove en slechthorende kinderen samen met kinderen met ernstige spraak- en taalmoeilijkheden of niet: algemeen beeld

De huidige situatie is dat dove en slechthorende leerlingen regelmatig samen les krijgen met leerlingen die ernstige spraak- en taalmoeilijkheden hebben. De ouders werd gevraagd wat zij van die situatie vonden²⁰.

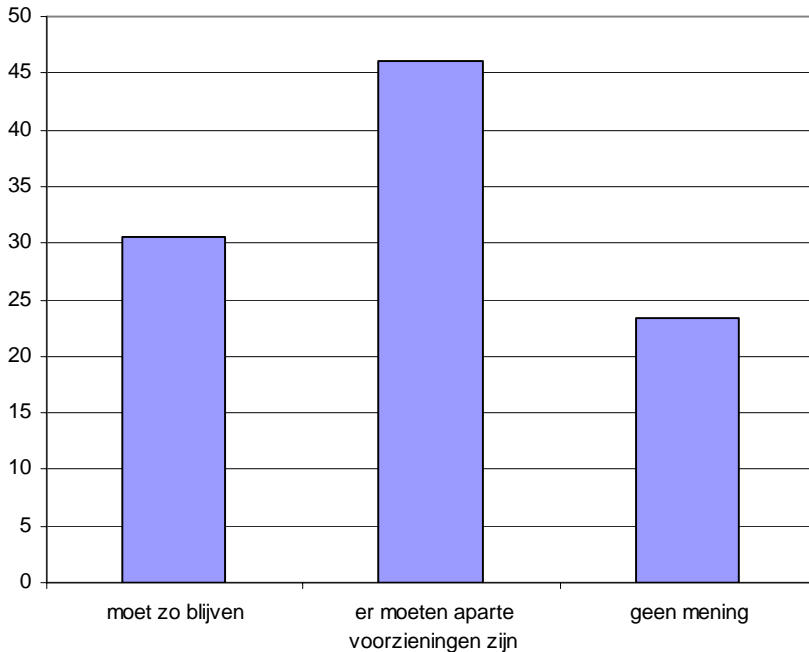
De bijbehorende stellingen luiden:

- ik vind dat de huidige situatie moet blijven bestaan. Ik heb geen problemen met het feit dat dove en slechthorende leerlingen samen les krijgen met leerlingen met ernstige spraak- en taalmoeilijkheden
- ik vind dat er voor leerlingen met ernstige spraak- en taalmoeilijkheden aparte onderwijsvoorzieningen moeten zijn
- ik heb geen mening

20

Hier moet nogmaals opgemerkt worden dat het hier gaat om de mening van ouders van dove en slechthorende kinderen, de ouders van ESM-kinderen niet zijn bevroegd.

Figuur 5.4 Dove en slechthorende leerlingen krijgen regelmatig samen les met leerlingen die ernstige spraak- en taalmoeilijkheden hebben (N=428)

Bijna de helft van de ouders (46 procent) vindt dat er aparte onderwijsvoorzieningen voor leerlingen met ernstige spraak- en taalmoeilijkheden moeten zijn. Bijna een derde (30 procent) vindt dat de beide groepen leerlingen samen onderwijs moeten kunnen krijgen en de overige ouders (23 procent) hebben hierover geen mening. Voor de ouders van slechthorende kinderen die een gemengde ESM/slechthorende school bezoeken met zowel ESM- als slechthorende leerlingen geldt dat zij willen dat de huidige situatie gelijk blijft.

Uit de groepsgesprekken met ouders komen verschillende beelden naar voren. Over het algemeen is men het er wel over eens dat ESM-kinderen apart onderwijs nodig hebben. Deze kinderen kunnen gewoon de gesproken taal horen, dus zal de leerkracht eerder geneigd zijn te spreken. Hierdoor krijgt de gebarentaal mogelijk niet voldoende aandacht. Daarnaast vinden enkele ouders dat samengaan moet kunnen, mits alle kinderen (of ze nu een auditieve of communicatieve beperking hebben) dezelfde taal krijgen aangeboden en deze ook spreken en begrijpen. Deze taal is dan bij voorkeur de gebarentaal. Hoewel zij het niet nodig hebben om de instructie te begrijpen, kan het gebruik van gebarentaal bevorderend werken voor de communicatieve mogelijkheden van ESM-kinderen.

De leerlingen geven tijdens de groepsgesprekken aan dat het naar hun mening beter is leerlingen in aparte groepen les te geven omdat er te grote verschillen zijn in de wijze waarop ESM-kinderen enerzijds en dove en slechthorende kinderen anderzijds

begeleid moeten worden en in de wijze waarop het onderwijs aangeboden moet worden.

5.8 Dilemma 4: Dove en slechthorende kinderen samen met kinderen met ernstige spraak- en taalmoeilijkheden of niet: uitsplitsing naar subgroepen

5.8.1 Gehoorstatus

Indien de resultaten apart bekeken worden voor ouders met een slechthorend of doof kind of doof kind met CI, zijn er geen verschillen tussen deze drie groepen waar te nemen (zie figuur 5.4.a in de bijlage). Ouders die zelf doof zijn, zijn in het individuele gesprek eveneens van mening dat ESM-kinderen apart onderwijs moeten krijgen. Zij vinden dat deze leerlingen een apart onderwijsaanbod nodig hebben, zij verwachten dat er bij gemengde groepen communicatieproblemen zullen ontstaan.

5.8.2 Soort onderwijs

Ouders van AB-leerlingen hebben vaker geen mening over dit dilemma dan ouders van SO-leerlingen (33 procent versus 19 procent, zie figuur 5.4.b in de bijlage). Ouders van SO-leerlingen vinden daarentegen veel vaker dat de huidige situatie moet blijven bestaan (38 procent versus 16 procent).

5.8.3 Etniciteit

Er zijn geen verschillen in opvatting over dit dilemma tussen allochtone en autochtone ouders. Een van de allochtone ouders geeft in het interview wel aan dat zij vindt dat beide groepen kinderen vrijwel altijd samenvallen omdat een gehoorbeperking vaak leidt tot spraak- en taalmoeilijkheden.

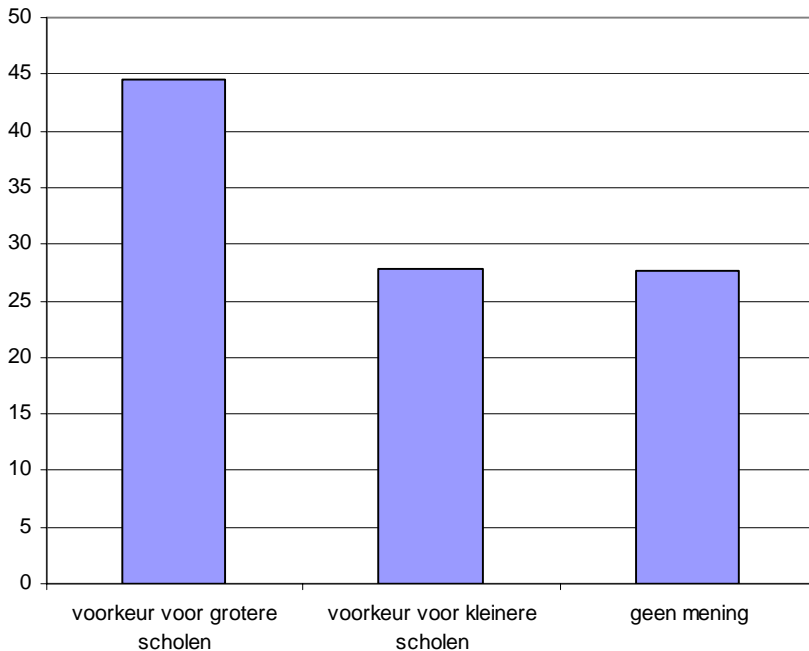
5.9 Dilemma 5: School in de buurt of verder weg: algemeen beeld

Dit dilemma ging over de wenselijkheid van thuisnabij onderwijs versus specialistische scholen. De huidige situatie is dat er een beperkt aantal, vrij grote scholen voor doven en slechthorende kinderen is. Een voordeel van die scholen is dat er veel kennis en expertise aanwezig is en dat kinderen in contact komen met dove/slechthorende kinderen, uit verschillende leeftijdsgroepen. Een nadeel is dat ouders soms lang onderweg zijn voor ze hun kind naar school hebben gebracht of dat kinderen gebruik moeten maken van leerlingenvervoer. Op sommige plekken in het land worden wel kleinere "lesplaatsen" gemaakt. Een voordeel van die lesplaatsen is dat ze vaak dichtbij huis zijn. Een nadeel is uiteraard dat ze niet over zoveel expertise beschikken als op de grotere scholen en dat kinderen niet altijd met andere dove of slechthorenden in aanraking komen. Aan de ouders werd gevraagd aan welke situatie zij de voorkeur gaven:

- ik geef de voorkeur aan grotere scholen, waarbij kinderen soms ver moeten reizen, maar waarbij er wel veel kennis/expertise aanwezig is en kinderen in contact komen met kinderen uit verschillende leeftijdsgroepen

- ik geef de voorkeur aan kleinere lesplaatsen, waarbij kinderen dichterbij school wonen, maar er minder kennis/expertise aanwezig is en kinderen minder vaak in contact komen met kinderen uit verschillende leeftijdsgroepen
- ik heb geen voorkeur

Figuur 5.5 Voorkeur voor grotere scholen (ver reizen, meer expertise) of voorkeur voor kleinere scholen (minder ver reizen, minder expertise) (N=424)

Ook hier geven relatief veel ouders aan dat ze geen voorkeur hebben voor één van beide situaties (28 procent). Een vergelijkbaar deel van de ouders geeft de voorkeur aan thuisnabij onderwijs in kleinere lesplaatsen met minder expertise. De grootste groep ouders (45 procent) geeft echter de voorkeur aan grotere scholen met veel expertise.

Dat de keuze niet altijd makkelijk en vanzelfsprekend is, en dat emoties daarbij een rol spelen blijkt uit de volgende uitspraak van een ouder die tijdens een groepsgesprek werd opgetekend: “De eerste emotie is nabijheid, daarna denk je realistisch en ga je voor kwaliteit”. Dit denkbeeld overheerst in de oudergesprekken, een school dichtbij huis is leuk en makkelijk, maar als het om de kwaliteit gaat is de afstand voor de meeste ouders én leerlingen toch van ondergeschikt belang aan goed onderwijs. Daarvoor is men zelfs bereid om te verhuizen.

In de groeps- en individuele gesprekken is daarnaast specifiek gevraagd of men de voorkeur gaf aan een *reguliere* basisschool met weinig dove en slechthorende kinde-

ren in de buurt of een *reguliere* basisschool met meerdere dove en slechthorende kinderen, maar dan wat verder weg²¹. Verreweg de meeste ouders kiezen dan voor een gewone basisschool die wat verder weg is maar waar wel meer expertise aanwezig zal zijn. Voor de leerlingen geldt dat drie slechthorende leerlingen (die allen in staat zijn te communiceren met horende leerlingen) de voorkeur geven aan een school dichtbij. De overige negen leerlingen geven de voorkeur aan een school die wat verder weg is, maar waar meerdere dove en slechthorende leerlingen zijn. Zij geven aan zij moeilijk kunnen communiceren met leerlingen op een reguliere school en daardoor eerder buiten de groep zullen vallen. Daarnaast merken de leerlingen op dat het prettig is als er meerdere kinderen zijn 'die je begrijpen'.

In verband met dit dilemma is de ouders ook gevraagd naar de reistijd tussen huis en school van hun kinderen. De gemiddelde reistijd voor alle leerlingen is 38 minuten, enkele reis. De kinderen die naar een school voor speciaal onderwijs gaan zijn het langste onderwijs, gemiddeld 50 minuten. De kinderen die de reguliere school bezoeken hebben gemiddeld met 15 minuten hun school bereikt. Er is geen samenhang tussen de reistijd naar school en de voorkeur van ouders voor grotere of kleinere scholen.

5.10 Dilemma 5: School in de buurt of verder weg: uitsplitsing naar subgroepen

5.10.1 Gehoorstatus

Het algemene beeld wordt vooral gedomineerd door de ouders van dove kinderen, 60 procent van deze ouders geeft de voorkeur aan grotere lesplaatsen. De ouders van dove kinderen met CI hebben, net als de ouders van slechthorende kinderen hebben ook een voorkeur voor grotere lesplaatsen, maar wel in minder grote getale (45 procent respectievelijk 40 procent, zie figuur 5.5.a in de bijlage).

De ouders die zelf doof zijn geven eveneens de voorkeur aan grotere lesplaatsen, hun belangrijkste argument voor deze keuze is de zorg voor een sociaal isolement van hun kind door het ontbreken van communicatie- en identificatiemogelijkheden.

5.10.2 Soort onderwijs

Niet onverwacht hebben de ouders van AB-leerlingen een veel minder sterke voorkeur voor grotere scholen die verder weg zijn dan de ouders van SO-leerlingen (28 procent versus 52 procent, zie figuur 5.5.b in de bijlage). De ouders van AB-leerlingen hebben geen voorkeur (39 procent versus 22 procent van de SO ouders) of geven de voorkeur aan thuisnabij onderwijs in lesplaatsen met minder expertise (33 procent versus 26 procent).

5.10.3 Etniciteit

De meningen van allochtone ouders zijn vrijwel identiek aan die van de gehele groep ouders.

In de individuele gesprekken werd door de allochtone ouders nader ingegaan op de criteria reisafstand/-tijd en aanwezigheid van specialistische kennis/benodigde exper-

tise. Voor de ouders van wie het kind regulier onderwijs bezoekt was afstand één van de belangrijkste keuzemotieven. In het geval van het speciaal onderwijs is er, vanwege het beperkte aantal scholen, per definitie vaak sprake van relatief grote afstanden. Door de allochtone ouders van SO-kinderen wordt verschillend over die situatie gedacht: enkele ouders accepteren de langere reistijd omdat deelname aan het speciaal onderwijs prioriteit heeft, andere ouders streven ernaar hun kind zo snel mogelijk door te laten stromen naar het regulier onderwijs.

5.11 Samenvatting

In dit hoofdstuk zijn de resultaten vermeld van de mening van de ouders over vijf dilemma's die mede ten grondslag liggen aan de scenario's die de stuurgroep toekomst auditief onderwijs heeft ontwikkeld.

Het eerste dilemma gaat over de keus tussen regulier onderwijs, speciaal onderwijs en mengvormen daartussen. Bijna 70 procent van de ouders is van mening dat het regulier en speciale onderwijs twee aparte systemen moet blijven, deze mening verschilt niet naar gelang de gehoorstatus van hun kind. Deze mening wordt wel het sterkst vertolkt door ouders van leerlingen in de ambulante begeleiding. Een op de drie ouders van leerlingen in het speciaal onderwijs kiest voor een mengvorm tussen speciaal en regulier onderwijs. Allochtone ouders kiezen minder vaak voor de instandhouding van het huidige systeem.

Het tweede dilemma behandelt de bestaande scheiding in onderwijsvoorzieningen voor dove en slechthorende kinderen. Ruim de helft van de ouders is van mening dat deze scheiding zo moet blijven, dertig procent is van mening dat ze moeten samengaan. De keuze van de ouders wordt mede bepaald door de instructietaal die zij wensen voor hun kind. Dove en slechthorende kinderen mogen best samen onderwijs krijgen, maar de instructie op school moet voor ieder kind begrijpelijk zijn. Voordelen van het samen onderwijzen van dove en slechthorende kinderen zijn volgens de ouders dat de horende en dove wereld dichter bij elkaar wordt gebracht en dat slechthorende kinderen ook baat kunnen hebben bij het beheersen van NGT.

Het derde dilemma gaat over de bestaande scheiding in onderwijsvoorzieningen aan meervoudig gehandicapte dove en meervoudig gehandicapte slechthorende kinderen. Ruim 40 procent van de ouders is van mening dat deze situatie moet blijven bestaan, 20 procent vindt dat de voorzieningen moeten samengaan en een opvallend groot deel van de ouders, namelijk 40 procent, heeft hier geen mening over. De meningen verschillen voor de verschillende subgroepen, voor ouders van meervoudig gehandicapte kinderen zelf geldt dat de meeste vinden dat de huidige situatie moet blijven bestaan.

Het vierde dilemma is de vraag of dove en slechthorende kinderen samen onderwijs moeten krijgen met kinderen met ernstige spraak- en taalmoelijkheden of niet. Bijna de helft van de ouders (46 procent) vindt dat er aparte voorzieningen moeten zijn voor beide groepen kinderen. Ook hier speelt de instructietaal weer een belangrijke

rol. Ouders zijn bezorgd dat bij het samengaan van kinderen met een auditieve en communicatieve handicap de gebarentaal op school niet voldoende aandacht zal krijgen. ESM-kinderen zouden echter ook juist baat kunnen hebben bij de beheersing van deze taal.

Het laatste dilemma gaat over de wenselijkheid van thuisnabij onderwijs versus specialistische scholen die verder weg zijn. 45 procent van de ouders geeft de voorkeur aan grotere scholen met meer expertise. De overige ouders geven de voorkeur voor kleinere scholen (30 procent) of hebben geen mening (eveneens 30 procent). Hoewel ouders uiteindelijk het liefst thuisnabij onderzoek hebben, overheerst de wens voor kwaliteit en die denken zij beter te kunnen vinden in grotere scholen. Deze wens wordt vooral vertolkt door de ouders van dove kinderen. Reisafstand tot school speelt geen rol in de voorkeuren van de ouders met betrekking tot dit dilemma.

6 Informatievoorziening en ondersteuning

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een beeld gegeven van de mate waarin ouders gebruik maken van beschikbare informatiebronnen. Op de eerste plaats wordt ingegaan op de informatiebronnen waarvan ouders bij de opvoeding van hun kinderen gebruik kunnen maken. Hierbij wordt tevens aangegeven hoe de gebruikte bronnen door de ouders worden gewaardeerd. Op de tweede plaats wordt beschreven welke informatiebronnen ouders gebruiken bij de schoolkeuze voor hun kinderen. Alle resultaten worden, indien relevant, uitgesplitst naar de gehoorstatus van het kind, het soort onderwijs dat het kind volgt en de etniciteit van het gezin.

6.2 Informatiebronnen voor ouders van dove en slechthorende kinderen: algemeen beeld

6.2.1 Ondersteuning bij de opvoeding

In tabel 6.1 is aangegeven in welke mate ouders gebruik maken van verschillende ondersteuningsmogelijkheden en informatiebronnen en hoe zij deze waarderen.

Tabel 6.1 Mate gebruik van informatiebronnen en waardering daarvan (N = 386-420)

	percentage ouders dat gebruik maakt van voorziening	gemiddelde waardering van informatiebron (rapportcijfer)
audiologisch centrum	90	7,5
KNO-arts	85	7,3
huisarts	79	7,4
consultatiebureau	77	6,5
boeken en brochures	68	7,3
kinderarts	66	7,4
gezinsbegeleiding	59	7,6
Informatie van internet	57	7,4
ambulante begeleiding	51	7,9
schoolbestuur	50	7,4
ouderbelangenvereniging	38	7,3
Nederlands Gebarent centrum	27	7,7

Voor de meeste ouders geldt dat zij gebruik maken of gebruikt gemaakt hebben van het audiologisch centrum en de KNO-arts. Daarnaast heeft ruim driekwart van de ouders ook gebruik gemaakt van het consultatiebureau en de huisarts. Door de ouders die gebruik hebben gemaakt van het consultatiebureau, wordt deze organisatie beoordeeld met het rapportcijfer 6.5, het laagste gemiddelde cijfer dat gegeven wordt. Ook door enkele ouders die deelgenomen hebben aan de interviews wordt aangegeven dat er op het consultatiebureau te weinig informatie gegeven wordt over wat het voor ouders betekent als je kind doof is en over schoolmogelijkheden (en doorverwijzingen naar het speciaal onderwijs).

De helft van de ouders heeft informatie gekregen via de ambulante begeleiding. Voor de ouders die hier gebruikt van gemaakt hebben, geldt dat zij hieraan gemiddeld het hoogste rapportcijfer toekennen (7.9). De ouders die gebruik gemaakt hebben van het Nederlands Gebarent centrum (27 procent van de ouders) geven ook deze organisatie een hoog rapportcijfer (7.7).

Een derde van de ouders geeft aan naast de genoemde organisaties en informatiebronnen ook gebruik te hebben gemaakt van andere informatiebronnen. Zij noemen hierbij onder meer:

- Andere ouders en (dove) kinderen (genoemd door 44 ouders)
- Medische begeleiding als logopedie, fysiotherapie, ergotherapie en orthopedie (genoemd door 40 ouders)
- Riagg (genoemd door 11 ouders)

Daarnaast geven ouders aan ook ondersteuning en informatie te krijgen bij kinderopvangorganisaties, de kerk en op school.

Op de vraag of bepaalde vormen van ondersteuning of informatie ontbreken, geeft 22 procent van de ouders aan dat dit het geval is. Van deze ouders geeft 36 procent aan dat zij goede informatie en voorlichting in het algemeen hebben gemist en dat de ouders zelf veel actie moeten ondernemen om aan goede informatie te komen. Daarnaast wordt door 27 procent van de ouders aangegeven dat zij geen of te weinig begeleiding hebben gekregen. Het gaat hierbij zowel om begeleiding voor het dove of slechthorende kind als voor de ouders.

6.2.2 Ondersteuning bij het onderwijs

In de vragenlijst is aan de ouders gevraagd welke informatiebronnen zij geraadpleegd hebben bij het maken van de keuze voor een school voor hun kind. Wanneer zij nog geen schoolgaande kinderen hebben, is de ouders gevraagd aan te geven welke informatiebronnen zij van plan zijn te gaan gebruiken. In tabel 6.2 is een overzicht opgenomen van de gegeven antwoorden.

Tabel 6.2 Informatiebronnen/personen voor schoolkeuze (N=423); percentage ouders dat de bron/persoon heeft geraadpleegd of gaat raadplegen (voor kinderen die nog niet naar school gaan)

Informatiebron/persoon	% geraadpleegd/ gaat raadplegen
Schoolplannen, schoolgidsen	66
Professionals op het gebied van onderwijs aan doven en slechthorenden	48
Gezinsbegeleidingsdienst	40
Andere ouders van dove of slechthorende kinderen	39
Informatie over scholen die op internet beschikbaar is	34
Overige bronnen/personen	28
Kwaliteitsonderzoeken van scholen, die bijv. door de Onderwijsinspectie zijn gepubliceerd	25
Brochures van ouderorganisaties	20

Tweederde van de ouders heeft bij de keuze van een (toekomstige) school gebruik gemaakt van een schoolgids. Van kwaliteitsonderzoeken van scholen (die bijvoorbeeld door de Onderwijsinspectie zijn gepubliceerd) en van brochures van ouderorganisaties wordt door minder ouders gebruik gemaakt (respectievelijk 25 en 20 procent).

28 Procent van de ouders geeft aan, eventueel naast de andere genoemde bronnen, (ook) gebruik gemaakt te hebben van andere informatiebronnen. Deze ouders noemen onder meer de volgende informatiebronnen:

- Zelf op school gaan kijken/contact opnemen met school (36 ouders)
- Advies van ambulante begeleiders, audiologisch centrum, ziekenhuis, etc. (32 ouders)
- Ervaringen van familieleden (ouders of oudere kinderen) (13 ouders)

Daarnaast geven 10 ouders aan dat zij geen informatie nodig hebben/hadden, omdat er voor ouders vanwege het beperkte aantal dovenscholen feitelijk geen keuze is wanneer je kind aan het dovenonderwijs deel moet nemen.

Tijdens de interviews is de ouders gevraagd aan te geven welke informatie een ouder nodig heeft bij de keuze van een geschikte school. Ook hier werd door vijf ouders opgemerkt dat zij in feite geen keuze hadden. Daarnaast worden ook tijdens de individuele gesprekken schoolgidsen, andere ouders en de school zelf (bezoeken van de school en contact opnemen met leraren) als belangrijke informatiebronnen aangeduid.

6.3 Informatiebronnen bij opvoeding: uitgesplitst naar subgroepen

6.3.1 Gehoorstatus

Het beeld dat voor de ouders van de slechthorende kinderen naar voren komt wat betreft de mate waarin zij gebruik maken van informatiebronnen ter ondersteuning bij de opvoeding lijkt, op twee uitzonderingen na, redelijk in overeenstemming met dat voor de steekproef als geheel. In tabel 6.3 zijn de resultaten uitgesplitst naar de gehoorstatus van het kind.

Opvallend grote verschillen tussen de categorieën doen zich voor met betrekking tot het gebruik van boeken en brochures, de gezinsbegeleiding, de ouderbelangenvereniging en het Nederlands Gebarent centrum. Deze bronnen worden voornamelijk door de ouders van dove kinderen (met of zonder CI) geraadpleegd.

Tabel 6.3 Gebruik van informatiebronnen bij de opvoeding, uitgesplitst naar gehoorstatus (in percentages)

	Slechthorend (N=184-203)	Doof (N=86-93)	doof/CI (N=93-102)
audiologisch centrum	90	90	94
KNO-arts*	86	74	91
huisarts	75	78	81
consultatiebureau	75	71	83
boeken en brochures*	27	73	78
kinderarts	62	61	71
gezinsbegeleiding*	38	77	86
internet-informatie*	50	56	71
ambulante begeleiding	56	43	54
schoolbestuur*	42	47	67
ouderbelangenvereniging*	26	55	48
Nederlands Gebarent centrum*	12	44	39

* *significante verschillen voor gehoorstatus*

Wat betreft de mate waarin ouders gebruik maken van informatiebronnen bij de keuze van een school, lijkt het beeld dat naar voren komt voor de ouders van dove kinderen, dove kinderen met CI en slechthorenden in grote mate overeen te komen met dat van de gehele steekproef. Hierop zijn twee uitzonderingen zichtbaar: ouders van dove kinderen (zonder en met CI) maken meer gebruik van de gezinsbegeleidingsdiensten (resp. 52 en 59 procent, tegenover 27 procent van de ouders van slechthorende leerlingen) en zij raadplegen vaker andere ouders (resp. 47 en 55 procent, tegenover 27 procent van de ouders van slechthorende leerlingen).

6.3.2 Soort onderwijs dat het kind volgt

De mate waarin ouders van AB-leerlingen en ouders van SO-leerlingen ter ondersteuning van de opvoeding gebruik maken van ouderbelangenverenigingen, school-

besturen, het audiologisch centrum, het consultatiebureau, boeken en brochures, internet-informatie, de huisarts en de KNO-arts verschillen niet van elkaar. Ouders van AB-leerlingen maken echter minder vaak gebruik van gezinsbegeleiding, het Nederlands Gebarent centrum en de kinderarts dan ouders van SO-leerlingen. Ouders van AB-leerlingen maken bijna allemaal gebruik van de ambulante begeleiding (dit is verbonden aan de leerlinggebonden financiering welke nodig is om te integreren in het reguliere onderwijs).

Tabel 6.4 Gebruik van informatiebronnen bij de opvoeding, uitgesplitst naar soort onderwijs (in percentages)

	SO-leerling (N=262-289)	AB-leerling (N=114-133)
audiologisch centrum	89	92
KNO-arts	84	87
huisarts	79	77
consultatiebureau	77	75
boeken en brochures	69	66
kinderarts*	70	57
gezinsbegeleiding*	69	36
internet-informatie	59	51
ambulante begeleiding*	28	96
schoolbestuur*	51	47
ouderbelangenvereniging	38	36
Nederlands Gebarent centrum*	34	10

* *significante verschillen voor wel/geen AB-leerling*

Er zijn ook verschillen tussen ouders van AB-leerlingen en die van SO-leerlingen bij de keuze van een school: ouders van SO-leerlingen maken meer gebruik van gezinsbegeleiding (52 procent, tegenover 16 procent van ouders van AB-leerlingen), ervaringen van andere ouders (47 procent, tegenover 23 procent van ouders van AB-leerlingen) en van professionals (52 procent, tegenover 40 procent van ouders van AB-leerlingen). Ouders van AB-leerlingen maken bij de keuze van een school daarentegen significant vaker gebruik van schoolplannen en schoolgidsen (76 procent) dan ouders van SO-leerlingen (62 procent) dat doen.

6.3.3 *Etniciteit van het gezin*

Er zijn grote (significante) verschillen in de mate waarin allochtone ouders enerzijds en autochtone ouders anderzijds gebruik maken van informatiebronnen ter ondersteuning bij de *opvoeding* van hun kinderen. Voor bijna alle organisaties en informatiebronnen geldt dat de autochtone ouders hier meer gebruik van maken dan de allochtone ouders. Dit geldt alleen niet voor de huisarts en KNO arts. De grootste ver-

schillen zijn zichtbaar bij de volgende organisaties/informatiebronnen:

- Boeken en brochures
- Internet-informatie
- Ouderbelangenverenigingen
- Schoolbesturen
- Ambulante begeleiding

Tabel 6.5 Gebruik van informatiebronnen bij de opvoeding, uitgesplitst naar etniciteit (in percentages)

	Allochtoon (N=81-93)	Autochtoon (N=276-299)
audiologisch centrum*	79	94
KNO-arts*	77	87
huisarts	85	75
consultatiebureau*	64	80
boeken en brochures*	43	76
kinderarts	71	63
gezinsbegeleiding*	49	63
internet-informatie*	35	64
ambulante begeleiding*	36	54
schoolbestuur*	33	54
ouderbelangenvereniging*	15	44
Nederlands Gebarencentrum*	22	28

* *significante verschillen voor etniciteit*

Allochtone ouders en autochtone ouders verschillen niet veel in de mate waarin zij informatiebronnen raadplegen wanneer zij een school kiezen voor hun kind. Er zijn alleen verschillen voor de mate waarin allochtone ouders (24 procent) en autochtone ouders (38 procent) gebruik maken van internet-informatie ter ondersteuning bij de *schoolkeuze*.

Daarnaast is er een groot verschil in de mate waarin allochtone en autochtone ouders op de hoogte zijn van het bestaan van verschillende informatiebronnen. Veel allochtone ouders geven aan niet bekend te zijn met de gezinsbegeleidingsdienst (33 procent), schoolbesturen (46 procent), ambulante begeleiding (37 procent), het Nederlands Gebarencentrum (34 procent), boeken en brochures (28 procent) en internet-informatie (40 procent). Voor de autochtone ouders geldt dat het (overgrote) merendeel van de ouders hier wel mee bekend is.

6.3.4 Jonge kinderen

Er zijn enkele verschillen tussen de ouders van jonge kinderen (tot 4 jaar) en de ouders van de schoolgaande kinderen waar te nemen. Zo gaan ouders van jonge dove kinderen opvallend veel vaker te rade bij een ouderbelangenvereniging, 62 procent van deze ouders heeft dat gedaan. Ouders van alle jonge kinderen raadplegen veel vaker de gezinsbegeleiding, dit geldt maar liefst voor meer dan 90 procent van deze ouders. Bij de dove leerlingen en dove leerlingen met CI is dit percentage in alle leeftijdscategorieën hoog, maar bij de slechthorende kinderen zijn het vooral de ouders van de jonge kinderen die de gezinsbegeleiding inschakelen. Voor het raadplegen van het Nederlands Gebaren Centrum geldt dat alle ouders van jonge kinderen, ongeacht gehoorstatus, deze vaker raadplegen dan andere ouders dat hebben gedaan. Ouders van oudere kinderen zeggen dit Centrum wel te kennen, maar maken er geen gebruik van.

Bij de keuze van een toekomstige school voor hun kind halen ouders van jonge slechthorende kinderen vooral informatie uit kwaliteitsonderzoeken (52 procent doet dit) of gaan te rade bij andere ouders van een auditief beperkt kind (62 procent). Ouders van jonge dove kinderen gaan nogal eens te rade op het internet (dat geldt voor 83 procent). Bijna alle ouders van jonge kinderen raadplegen de gezinsbegeleidingsdienst bij de schoolkeuze, dit geldt voor meer dan 90 procent van de ouders.

6.4 Samenvatting

In dit hoofdstuk is een beeld geschetst van de informatiebronnen die ouders raadplegen bij de opvoeding en onderwijs aan hun dove of slechthorende kind en hun oordeel daarover.

Bij de opvoeding van hun dove of slechthorende kind maakt ruim driekwart van alle ouders gebruik van de volgende informatiebronnen:

- het audiologisch centrum
- de KNO-arts
- de huisarts
- het consultatiebureau

Daarnaast zijn er verschillen tussen ouders van kinderen met een verschillende gehoorstatus. Ouders van dove leerlingen met of zonder CI maken, naast deze bronnen, vooral gebruik van de diensten die via de gezinsbegeleiding worden aangeboden. Ook maken deze ouders opvallend veel vaker gebruik van boeken en brochures om kennis op te doen over de opvoeding van hun dove kind dan ouders van slechthorende kinderen. Ouders met een leerling in de ambulante begeleiding halen veel informatie bij de ambulante begeleidingsdienst.

Allochtone ouders maken in bijna alle gevallen minder gebruik van informatiebronnen bij de opvoeding dan autochtone ouders. Dit komt vooral doordat zij minder bekend

zijn met de betreffende bronnen. Zo geeft bijvoorbeeld 1 op de 3 allochtone ouders aan niet bekend te zijn met de gezinsbegeleidingsdienst.

Bij de keuze voor het onderwijs aan hun kind vormen de schoolplannen en schoolgidsen de belangrijkste informatiebron, twee van de drie ouders maken hier gebruik van. In de vragenlijst en tijdens de oudergesprekken wordt echter een aantal keer opgemerkt dat ouders geen echte keuze hebben gehad vanwege het beperkte aantal scholen voor dove kinderen.

Net als bij de opvoeding maken ouders van dove leerlingen ook bij de keuze voor een school vaker gebruik van de diensten van de gezinsbegeleiding dan ouders van slechthorende kinderen. Zij raadplegen ook opvallend vaker andere ouders bij de keuze van een school.

Ouders van AB leerlingen maken bij de schoolkeuze veel minder vaak gebruik van de gezinsbegeleiding en ervaringen van andere ouders dan ouders van SO leerlingen. Voor allochtone ouders geldt alleen dat zij veel minder gebruik maken van internet informatie dan autochtone ouders.

Ouders van jonge kinderen onderscheiden zich van andere ouders doordat zij vaker informatie over de opvoeding halen bij ouderbelangenverenigingen (vooral ouders van slechthorende kinderen), de gezinsbegeleidingsdienst en het Nederlands Gebaren Centrum. Bij de schoolkeuze maken zij meer gebruik van kwaliteitsonderzoeken, internet, andere ouders en de gezinsbegeleidingsdienst.

7 Samenvatting, conclusies en beschouwing

In dit rapport wordt verslag gedaan van een onderzoek naar de opvattingen en wensen van ouders van dove en slechthorende kinderen over de toekomstige inrichting van het onderwijs aan slechthorende en dove leerlingen (hierna auditief onderwijs genoemd).

Diverse maatschappelijke en technologische ontwikkelingen geven aanleiding tot een herbezinning op de inrichting van het auditief onderwijs. Het gaat om nieuwe wet- en regelgeving van de overheid met betrekking tot het bevorderen van de integratie en emancipatie van kinderen met een stoornis of handicap in het reguliere onderwijs, de uitbreiding van neonatale screening op gehoor, waardoor dove kinderen eerder gediagnosticeerd worden en de mogelijkheid voor dove kinderen om een cochleair implantaat (CI) te krijgen, waar steeds meer ouders en kinderen gebruik van maken. Tegen de achtergrond van deze ontwikkelingen is de Stuurgroep Toekomst Auditief Onderwijs²² gestart met een project dat tot doel heeft om, in overleg met besturen, ouders en ouderorganisaties, de toekomstige inrichting van het auditief onderwijs te onderzoeken. Binnen dit project worden scenario's ontwikkeld ten aanzien van de vormgeving van het onderwijs en de ambulante begeleiding aan dove en ernstig slechthorende kinderen. De peiling van de opvattingen en wensen van ouders van een auditief beperkt kind is een belangrijk onderdeel van dit project.

In de eerste helft van 2007 is een onderzoek uitgevoerd met als doel zicht te krijgen op de opvattingen en wensen van ouders en leerlingen ten aanzien van het toekomstige onderwijs aan dove en slechthorende kinderen. In het kader van het onderzoek is een vragenlijst afgenomen onder een selectie van ouders van dove en slechthorende kinderen en zijn er op diverse locaties face-to-face en groeps gesprekken gevoerd met ouders en (oud)leerlingen van het auditief en regulier onderwijs. De vragenlijst is verspreid onder meer dan 1000 ouders van leerlingen in verschillende leeftijdsgroepen (voorschools, 6/7jarigen, 11/12 jarigen en 15/16 jarigen), waaronder ook meervoudig gehandicapte leerlingen, en in totaal ingevuld door 436 ouders. Deze responsgroep is representatief voor de groep ouders die benaderd is²³. Aan de groeps- en individuele gesprekken is in totaal deelgenomen door 38 ouder(paren) en 15 leerlingen uit het voortgezet onderwijs. Ondanks herhaaldelijke actieve schriftelijke en mondelinge benadering van de ruim 100 ouders die in de vragenlijst hadden aangegeven aan het vervolg mee te willen werken, hebben uiteindelijk 25 ouders/ouderparen aan de groepsbijeenkomsten deelgenomen. Deelname aan deze bijeenkomsten bleek voor veel ouders niet mogelijk in verband met de reistijd (getracht is de reistijd voor de ouders die wilden deelnemen zo veel mogelijk te beper-

22 In de stuurgroep zijn de volgende partijen vertegenwoordigd: Siméa, Auris, Koninklijke Effatha Guyot Groep (KEGG), Viataal en Stichting Educatie in Communicatie (SEC).

23 Dit is vastgesteld door de respons per bestuur, cohort en etniciteit van het gezin te vergelijken met de groep ouders die benaderd is.

ken²⁴), werkzaamheden, oppas en vakantie. Aan de individuele interviews hebben wel de beoogde 13 ouders/ouderparen deelgenomen. Aan de groepsbijeenkomst voor oud-leerlingen hebben, ondanks intensieve werving via allerlei kanalen, slechts 2 oud-leerlingen deelgenomen.

In het onderzoek werden vier thema's behandeld, waarin verschillende vragen centraal stonden, namelijk:

1. Taalbeheersing en taalkeuze

Ten behoeve van dit thema is nagegaan hoe goed dove en slechthorende kinderen de drie talen²⁵ (gesproken Nederlands, Nederlands Gebarentaal/NGT en Nederlands met Gebaren/NmG) volgens hun ouders beheersen. Daarnaast is nagegaan welke talen zij volgens hun ouders zouden moeten beheersen en welke talen zij gebruiken in de dagelijkse omgang met anderen.

2. Overwegingen bij schoolkeuze

Bij dit thema is nagegaan welke argumenten een rol spelen bij de schoolkeuze van ouders en op welke manieren volgens de ouders in het onderwijs rekening moet worden gehouden met de situatie van leerlingen met een auditieve beperking.

3. Mening over toekomstscenario's

Bij dit thema is nagegaan hoe ouders en leerlingen oordelen over keuzes die ten grondslag liggen aan mogelijke toekomstscenario's ten aanzien van de toekomst van het auditief onderwijs.

4. Gebruik en waardering van informatievoorziening

In het kader van dit thema is nagegaan van welke typen voorlichting en ondersteuning ouders gebruik maken bij de opvoeding en schoolkeuze voor hun dove of slechthorende kind en hoe zij dit waarderen.

In het onderzoek is ook gekeken naar de samenhang tussen de opvattingen van ouders en bepaalde achtergrondkenmerken van de kinderen of het gezin, namelijk: gehoorstatus (is het kind slechthorend, doof, of is het kind doof en heeft het een CI), deelname aan het reguliere onderwijs (met ambulante begeleiding) of aan het speciaal onderwijs²⁶, de leeftijd van het kind en de etniciteit van het gezin. Uit analyses blijkt dat er belangrijke verbanden bestaan tussen de opvattingen en wensen van de ouders enerzijds en gehoorstatus en onderwijssoort anderzijds. Verbanden met de etnische achtergrond van het gezin zijn er in iets mindere mate. Hierop wordt bij de bespreking van de bevindingen in het vervolg van dit hoofdstuk nader ingegaan. Het

24 De bijeenkomsten zijn daarom georganiseerd in Haren (GR), Rotterdam en Utrecht

25 Hoewel NmG een ondersteunend communicatiesysteem is, wordt in dit rapport naar NmG verwezen met de aanduiding 'taal'. Dit is eveneens het geval voor NGT en gesproken Nederlands.

26 In dit rapport wordt met de aanduiding SO-leerlingen verwezen naar leerlingen die deelnemen aan het speciaal onderwijs (waarmee in dit rapport zowel basisonderwijs als voortgezet onderwijs bedoeld wordt), met de aanduiding AB-leerlingen wordt verwezen naar leerlingen die met behulp van ambulante begeleiding deelnemen aan het reguliere (basis- of voortgezet) onderwijs.

hoofdstuk besluit met een beschouwing over de betekenis van de uitkomsten voor de toekomstige inrichting van het auditief onderwijs.

7.1 Taalkeuze en taalbeheersing

Bijna alle ouders vinden het belangrijk dat hun kind gesproken Nederlands leert, omdat dit de belangrijkste manier van communiceren is in de horende wereld. Naast het gesproken Nederlands willen veel ouders ook dat het kind een andere taal beheerst. De ouders van dove kinderen (met en zonder CI) geven daarbij de voorkeur aan NGT. Daarnaast vindt ruim de helft van de ouders het belangrijk dat hun kind NmG beheerst. Hieronder bevinden zich zowel ouders van dove kinderen als ouders van slechthorende kinderen. Ouders van kinderen die het regulier onderwijs bezoeken vinden het vooral belangrijk dat hun kind gesproken Nederlands leert. Zij hechten minder waarde aan de beheersing van één van de gebarentalen.

Het beheersingsniveau van de verschillende talen door de kinderen hangt sterk samen met hun gehoorstatus. Slechthorende kinderen en dove kinderen met CI beheersen volgens hun ouders het gesproken Nederlands gemiddeld redelijk; dove kinderen zonder CI gemiddeld slecht. Andersom beheersen de dove kinderen het NGT en NmG redelijk tot goed; slechthorende kinderen beheersen deze talen slecht. De dove kinderen met CI beheersen alle drie de talen redelijk. Het niveau van taalbeheersing van AB-kinderen komt overeen met dat van slechthorende kinderen. Jonge kinderen beheersen NGT en NmG beter dan gesproken Nederlands.

De voorkeur voor het gebruik van een bepaalde taal in de dagelijkse omgang met anderen hangt sterk samen met de mate van beheersing van die taal door het kind en van de situatie waarin het kind zich bevindt. In de dagelijkse omgang met anderen gebruiken dove kinderen zonder CI dan ook vooral NGT of NmG. Wanneer zij met horende kinderen spreken gebruiken zij ook wel gesproken Nederlands. Slechthorende kinderen, dove kinderen met CI en AB-kinderen gebruiken in de meeste dagelijkse situaties vooral gesproken Nederlands. Voor jonge kinderen geldt dat zij met hun ouders meestal via NGT of NmG communiceren.

7.2 Overwegingen bij schoolkeuze

Het belang dat ouders hechten aan de beheersing van de verschillende talen vinden we terug in de eisen die zij stellen aan het onderwijs voor hun kind.

De meeste ouders vinden het belangrijk dat hun kind twee of meer talen kan leren op school. Daar hoort in elk geval het gesproken Nederlands bij en daarnaast NGT en/of NmG. Daarnaast hebben ouders ook wensen ten aanzien van de instructietaal op school. De ouders van dove leerlingen zonder CI geven de voorkeur aan NGT en in mindere mate aan 'meerdere talen naast elkaar' en NmG. Hoofdzakelijk gesproken Nederlands is voor hen geen optie. Vergeleken met de andere ouders, vinden deze ouders het dan ook veel belangrijker dat hun kind les krijgt van dove of slechthorende leerkrachten of van leerkrachten die NGT beheersen. De ouders van dove leerlin-

gen met CI geven de voorkeur aan meerdere talen naast elkaar. De ouders van slechthorende kinderen opteren vooral voor gesproken Nederlands en in mindere mate voor meerdere talen naast elkaar en NmG. Hoofdzakelijk NGT als voertaal heeft absoluut niet de voorkeur van ouders van slechthorende kinderen en dove kinderen met CI.

Ouders van dove en slechthorende kinderen vinden het verder belangrijk dat hun kind op school in aanraking komt met andere dove en slechthorende kinderen. Daarnaast vinden vooral ouders van slechthorende kinderen en dove kinderen met CI het belangrijk dat hun kind in aanraking komt met horende kinderen.

De wensen van ouders die kinderen in het speciaal onderwijs hebben komen in belangrijke mate overeen met de wensen van ouders met dove kinderen. De wensen van ouders waarvan de kinderen ambulante begeleiding worden stemmen grotendeels overeen met de wensen van ouders met slechthorende kinderen.

Wanneer ouders kiezen voor een school laten zij zich vooral leiden door de sfeer op school. Daarnaast is het van belang dat er maatwerk voor hun kind geboden wordt. Dit houdt in dat de aanpak van de school past bij het kind en dat de school de expertise in huis heeft die het kind nodig heeft. Belangrijk is ook dat het kind een goed gevoel heeft bij de school. Vooral ouders van dove kinderen (met en zonder CI) hechten veel belang aan maatwerk. Ouders van allochtone kinderen hechten daarnaast ook aan aandacht voor de prestaties van het kind.

Ouders van leerlingen in het speciaal onderwijs laten zich door vergelijkbare criteria leiden. De ouders van kinderen die ambulante begeleiding krijgen vinden kwaliteit ook belangrijk, maar laten zich sterker leiden door een beperkte reisafstand tussen thuis en school, de goede naam van de school en het feit dat de school in een veilige omgeving ligt. Het is logisch dat ouders van kinderen in het speciaal onderwijs zich niet door deze criteria laten leiden, omdat zij feitelijk maar uit een beperkt aanbod (vaak verder weg) kunnen kiezen. Ouders van kinderen die ambulante begeleiding worden kunnen uit een veel breder aanbod kiezen en laten derhalve ook andere criteria meewegen. Het is derhalve niet ondenkbaar dat wanneer ouders met kinderen in het speciaal onderwijs uit een breder aanbod zouden kunnen kiezen, ook zij criteria als nabijheid en naam zwaarder zouden laten meewegen.

7.3 Oordeel over toekomstscenario's

Aan de ouders zijn verschillende scenario's voor de toekomst van het auditief onderwijs voorgelegd. Ouders konden daarbij steeds kiezen voor het voortbestaan van het huidige systeem of een nieuwe inrichting van het onderwijs. De keuzes hebben betrekking op:

- (Integratie van) regulier en speciaal onderwijs;
- (Integratie van) onderwijs aan dove en slechthorende kinderen;
- (Integratie van) onderwijs aan meervoudig gehandicapte dove en meervoudig gehandicapte slechthorende kinderen;
- (Integratie van) onderwijs aan dove en slechthorende kinderen en kinderen met ernstige spraak- en taalmoeilijkheden;

- Grotere meer specialistische scholen versus kleine thuisnabije lesplaatsen met minder expertise.

(Integratie van) regulier en speciaal onderwijs

Een meerderheid van de ouders van zowel dove als slechthorende kinderen is voor voortbestaan van het huidige systeem. Zij geven er de voorkeur aan dat regulier en speciaal onderwijs gescheiden blijven. Ouders met leerlingen die nu naar het regulier onderwijs gaan zijn hier nog sterkere voorstanders van.

Een kwart van de ouders van dove en slechthorende kinderen is voorstander van samenwerking tussen regulier en speciaal onderwijs, bijvoorbeeld in de vorm van een gezamenlijk aanbod. De groep ouders met kinderen in het speciaal onderwijs en ook allochtone ouders zijn hier iets vaker voorstander van.

(Integratie van) onderwijs aan dove en slechthorende kinderen

Ouders zijn verdeeld over de vraag of er al dan niet aparte voorzieningen voor dove en slechthorende kinderen moeten blijven bestaan. Ruim de helft van de ouders wil dat het huidige systeem blijft bestaan: er moeten aparte voorzieningen zijn voor dove kinderen en voor slechthorende kinderen. Circa een derde van de ouders kiest voor gezamenlijk onderwijs. Cruciaal daarbij is wel dat kinderen onderwijs krijgen in hun 'moedertaal'²⁷ (NGT voor dove leerlingen en gesproken Nederlands en/of NmG voor slechthorende leerlingen).

(Integratie van) onderwijs aan meervoudig gehandicapte dove en meervoudig gehandicapte slechthorende leerlingen

Ruim een derde van de ouders wil gescheiden voorzieningen voor meervoudig gehandicapte dove leerlingen en voor meervoudig gehandicapte slechthorende leerlingen. Een op de vijf ouders wil dat deze voorzieningen samengaan. De rest van de ouders heeft geen mening. Ouders van slechthorende kinderen en ouders van meervoudig gehandicapte kinderen zijn sterkere voorstanders van gescheiden voorzieningen. De geïnterviewde ouders zien geen bezwaren tegen mengvormen, op voorwaarde dat dit de ontwikkeling van hun kind niet schaadt. Voordelen van het samen onderwijzen van dove en slechthorende kinderen zijn volgens de ouders dat de horende en de dove wereld dichter bij elkaar worden gebracht en dove en slechthorende kinderen van elkaar kunnen leren. Dove kinderen pikken iets op van de spraak die slechthorende kinderen krijgen aangeboden en slechthorende kinderen leren NGT.

(Integratie van) onderwijs aan dove en slechthorende kinderen en kinderen met ernstige spraak- en taalmoeilijkheden

In de huidige situatie krijgen dove en slechthorende kinderen vaak samen les met kinderen met ernstige spraak- en taalmoeilijkheden. Bijna de helft van de ouders van dove en slechthorende kinderen wil dat dit verandert. Ze geven de voorkeur aan gescheiden voorzieningen. Hierbij speelt vooral mee dat ouders vrezen dat de leraar

27

Hoewel NGT strikt genomen alleen de moedertaal kan zijn van kinderen van wie beide ouders doof zijn en enkel NGT gebruiken, wordt NGT ook door veel horende ouders aangeduid als de moedertaal van hun kind. In dit rapport worden (aangezien het hier gaat om meningen van de ouders) de formuleringen die ouders gebruiken ten aanzien van de taal/het communicatiesysteem dat hun kind gebruikt overgenomen.

vooral zal spreken en dat de gebarentaal onvoldoende aandacht zal krijgen. Circa een derde van de ouders vindt wel dat deze groepen samen onderwijs moeten kunnen krijgen²⁸. Ook hier blijkt een belangrijke randvoorwaarde dat alle kinderen dezelfde taal krijgen aangeboden en deze ook spreken en begrijpen.

Grotere meer specialistische scholen versus kleine thuisnabije lesplaatsen met minder expertise

In de huidige situatie is er een beperkt aantal vrij grote scholen voor dove en slechthorende kinderen, waar veel expertise aanwezig is en kinderen in contact komen met andere dove en slechthorende kinderen. Bijna de helft van de ouders wil dat deze situatie gecontinueerd wordt. Ouders van dove leerlingen (met en zonder CI) en ouders van leerlingen in het speciaal onderwijs vinden dit veel belangrijker dan ouders van slechthorende leerlingen. Ruim een kwart van de ouders geeft de voorkeur aan kleinere lesplaatsen, dicht bij huis. Zij accepteren dat hier dan minder expertise aanwezig is. Het gaat hierbij vooral om ouders van slechthorende kinderen. Er is ook een behoorlijke groep ouders (ruim een kwart) die geen mening heeft. In verband met dit dilemma wordt tevens geconstateerd dat de ouders zich niet laten leiden door de reistijd van hun kind. Deze hangt niet samen met hun voorkeur voor grotere of kleinere lesplaatsen.

7.4 Informatievoorziening

Ouders maken gebruik van diverse informatiebronnen bij de opvoeding van hun dove of slechthorende kind. De bronnen die het meest geraadpleegd worden zijn het audiologisch centrum, de KNO-arts, de huisarts en het consultatiebureau. Allochtone ouders raadplegen bijna alle informatiebronnen minder vaak dan autochtone ouders, zij zijn dan ook minder bekend zijn met deze bronnen. Voor ouders van dove leerlingen met of zonder CI is vooral de gezinsbegeleiding een belangrijke informatiebron bij opvoedingsvragen.

Twee derde van de ouders maakt bij de keuze van een school gebruik van de schoolgids of een schoolplan. Voor dove kinderen is de schoolkeuze vaak beperkt. De ouders van deze kinderen, en dan met name de kinderen die in het speciaal onderwijs bezoeken, maken ook bij de schoolkeuze vaker gebruik van de diensten van de gezinsbegeleiding dan ouders van slechthorende kinderen. Ook raadplegen zij relatief vaak andere ouders van dove of slechthorende kinderen.

Ouders van jonge kinderen onderscheiden zich van ouders van schoolgaande kinderen in de keuze van hun informatiebronnen. Vooral de gezinsbegeleidingsdienst is voor deze ouders een bron van informatie bij opvoeding en keuze van onderwijs.

7.5 Beschouwing

Ouders van dove en slechthorende kinderen willen, net als andere ouders, het beste voor hun kind. Wat ouders het beste vinden, wordt beïnvloed door een breed com-

28 Aangezien het onderzoek zich uitsluitend richt op ouders van auditief beperkte kinderen, hebben ouders van kinderen met ernstige spraak- en taalmoeilijkheden zich hierover niet uitgesproken.

plex aan factoren, waarvan op basis van het onderzoek niet eenvoudig is vast te stellen hoe die met elkaar samenhangen en op elkaar inspelen. Duidelijk wordt wel dat bepaalde criteria zwaar meewegen in de wensen van ouders ten aanzien van de inrichting van het auditief onderwijs. De volgende conclusies kunnen op basis van dit onderzoek worden getrokken:

- Ouders willen een kwalitatief goed en breed onderwijsaanbod (vergelijkbaar met het reguliere onderwijs) dat aansluit bij het niveau en de kwaliteiten van hun kind. De kwaliteit vinden zij belangrijker dan de afstand tot de school. Dat wordt nog eens benadrukt door het feit dat er in dit onderzoek geen relatie is tussen de reisafstand tussen huis en school en de voorkeur van ouders voor grotere lesplaatsen die verder weg zijn of kleinere lesplaatsen die dichterbij zijn.
- Ze willen dat hun kind optimaal in staat is dit aanbod te volgen en daarom is het van groot belang dat de instructietaal waarin het kind onderwijs krijgt overwegend zijn 'moedertaal' is. Voor de dove kinderen zonder CI is dit overwegend NGT. Voor de slechthorende kinderen is dit vooral gesproken Nederlands, maar voor een deel ook meerdere talen naast elkaar en NmG. Voor de dove kinderen met CI is het vooral meerdere talen naast elkaar en NmG.
- Verder vinden ouders het belangrijk dat hun kind meerdere talen beheerst, waaronder het gesproken Nederlands. Deze beheersing garandeert voor hun kind het contact met de horende samenleving.
- Daarnaast spelen integratiemotieven een rol bij het onderwijs dat ouders voor hun kind wensen. Integratie kan echter op twee manieren worden opgevat: enerzijds gaat het om integratie in de eigen groep (contact met lotgenoten), anderzijds om integratie in de horende wereld. Met name ouders van dove kinderen vinden integratie met de wereld van doven erg belangrijk. De ouders van slechthorende kinderen vinden integratie met de horende wereld belangrijker. De ouders van dove kinderen met een CI willen beiden. Zolang het CI werkt is integratie in de horende wereld van belang, maar als het CI het begeeft, moet het kind kunnen terugvallen op het contact met andere doven.
- Ouders met jonge kinderen, in de voorschoolse leeftijd of in de onderbouw van de basisschool (6 en 7 jaar), hebben in dit onderzoek geen afwijkende wensen en meningen wat de schoolkeuze en de toekomst van het auditief onderwijs betreft.
- Ook ouders van meervoudig gehandicapte kinderen wijken in hun mening over het algemeen niet af van het hiervoor geschetste beeld. Zij vinden wel vaker dan andere ouders dat de huidige situatie (gescheiden voorzieningen voor dove en slechthorende meervoudig gehandicapte kinderen) moet blijven bestaan.
- Ouders van kinderen die met ambulante begeleiding in het reguliere onderwijs zitten hebben een hele bewuste keuze gemaakt. Zij spreken zich het minste uit over de dilemma's, zij hebben hun keuze voor integratie in de horende wereld al gemaakt.

Deze criteria (kwaliteit, niveau, instructietaal, te leren talen en integratie) lijken van doorslaggevend belang bij de wensen van ouders ten aanzien van goed onderwijs. Ze worden weerspiegeld in de keuzes die ouders maken in de dilemma's die ten grondslag liggen aan de scenario's:

Aan de ene kant krijgt de huidige inrichting van het onderwijs, waarin gescheiden systemen bestaan, van de ouders de meeste voorkeursstemmen. Dit betekent overigens niet altijd dat een meerderheid van de ouders hiervoor kiest, want bij de meeste dilemma's spreekt een behoorlijke groep ouders zich niet uit. Op één punt willen ouders een verandering ten opzichte van de huidige situatie: bijna de helft van de ouders wil dat dove en slechthorende kinderen niet meer tegelijk les krijgen met kinderen met ernstige spraak- en taalmoeilijkheden.

Aan de andere kant van het spectrum bevinden zich de ouders die voor mengvormen (van type onderwijs en type leerling) zijn. Zij hebben er geen bezwaar tegen dat speciaal en regulier onderwijs een gezamenlijk aanbod gaan verzorgen, dat dove en slechthorende kinderen en eventueel ook kinderen met ernstige spraak- en taalmoeilijkheden gezamenlijk onderwijs krijgen. Voorwaarde is ook voor deze ouders dat de kinderen kwalitatief goed onderwijs krijgen in hun 'moedertaal' en aansluitend bij hun niveau. Het voordeel van mengvormen zit volgens ouders in de mogelijkheid tot integratie met andere groepen en het leren van elkaar.

Uiteindelijk komt het er op neer dat ouders kwalitatief goed onderwijs willen, aansluitend bij het niveau van hun kind en gegeven in de 'moedertaal'. Bij de toekomstige inrichting van het auditief onderwijs moet dit ook voorop staan. Bij de scenario's wordt nadrukkelijk gewezen op de voordelen van bepaalde keuzes voor een taalaanbod op maat, het contact met lotgenootjes en gedifferentieerde onderwijsprogramma's. Het zijn ook inderdaad de dingen die er toe doen voor de ouders.

Keuze voor mengvormen

Uit dit onderzoek blijkt dat ouders voordelen van mengvormen (naar type onderwijs en type leerling) zien: de verschillende groepen kunnen van elkaar kunnen leren (met name op het gebied van elkaars taal) en er vindt meer integratie plaats. Cruciale randvoorwaarden zijn voor de ouders echter dat de kwaliteit van het onderwijs er niet onder lijdt, dat leerlingen onderwijs krijgen in hun 'moedertaal' en dat leerlingen een vergelijkbaar niveau hebben. Daarnaast moeten leerlingen voldoende gelegenheid hebben voor contact met lotgenoten. Ouders zijn dus, indien aan deze condities wordt voldaan, zeker wel in voor mengvormen (gemengd naar type onderwijs en type leerling), waardoor meer mogelijkheden voor thuisnabij onderwijs ontstaan.

Van deze criteria lijken de taal waarin het onderwijs wordt gegeven en integratie de meest belangrijke factoren. Indien in de nieuwe inrichting van het auditief onderwijs gekozen wordt voor mengvormen, dan dient extra aandacht te zijn voor de instructietaal. Dit is geen sinecure. De moedertaal van dove kinderen zonder CI is een andere moedertaal dan die van slechthorende kinderen. De moedertaal van dove kinderen zonder CI verschilt; zij hebben verschillende moedertalen. Binnen de huidige inrichting van het onderwijs hebben de ouders de keuze. Wanneer er meer mengvormen komen, is het voor de ouders cruciaal dat ieder kind in zijn/haar moedertaal les kan krijgen. In de praktijk zal dit betekenen dat het onderwijs minimaal tweetalig is. Als dit niet gegarandeerd kan worden, zullen waarschijnlijk weinig ouders voor 'mengvormen' kiezen. Daarnaast is het bij een dergelijke inrichting van het auditief onderwijs ook belangrijk er voor te zorgen dat integratie in verschillende werelden (in elk geval de dove wereld en de horende wereld) tot de mogelijkheden behoort. Er moeten dus

voldoende leerlingen zijn waarmee dove en slechthorende kinderen gemakkelijk kunnen communiceren en zich kunnen identificeren naar de betreffende scholen komen.

Op grond van de resultaten van het onderzoek kan verwacht worden dat het draagvlak voor mengvormen hoger zal zijn wanneer het onderwijs aan deze condities voldoet. Indien dit niet zo is, dan zullen de ouders voor en volgens de huidige situatie blijven kiezen.

Literatuurlijst

CBS (2007), *Jaarboek Onderwijs in cijfers 2007*. Voorburg/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

FODOK (2005), *Over communicatie met dove en ernstig slechthorende kinderen met of zonder CI*. Utrecht: FODOK.

Herweijer, L. & Vogels, R. (2004), *Ouders over opvoeding en onderwijs*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (2006), *Vernieuwing van zorgstructuren in het funderend onderwijs*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

Terpstra, A. & Schermer, G. (2006), *Wat is NmG en waarom gebruik je het?* Van Horen Zeggen, 1 (47), 10-17.

Tijsseling, C. (2001). *Wat en hoe in het dovenonderwijs in Nederland*. Werkstuk voor het vak Pedagogisch Onderwijs. Universiteit Utrecht.

www.cfi.nl

www.pedagogiek.net

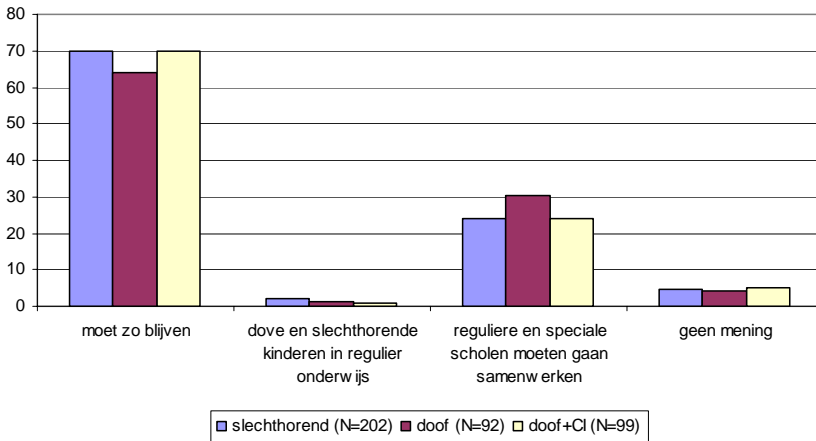
Bijlagen

- Bijlage 1. Oordelen over dilemma's uitgesplitst naar gehoorstatus en soort onderwijs
- Bijlage 2. Vragenlijst

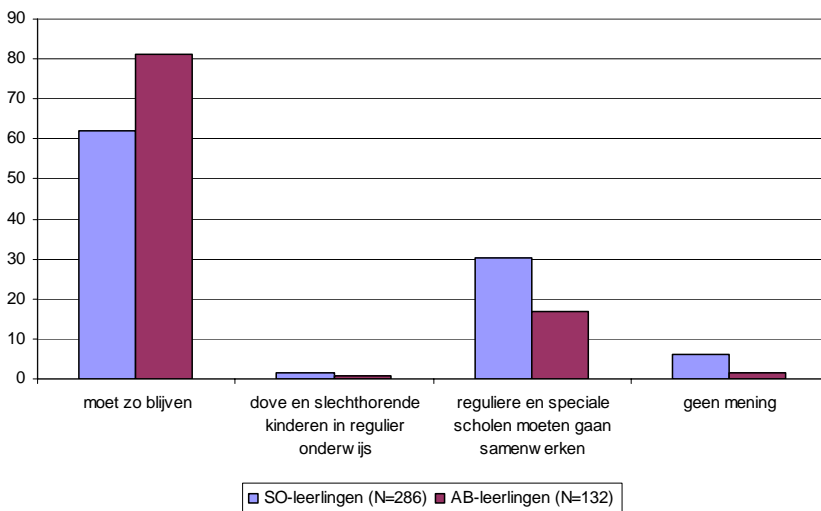
Bijlage 1. Oordelen over dilemma's uitgesplitst naar gehoorstatus en soort onderwijs

Dilemma 1: regulier onderwijs versus speciaal onderwijs

Figuur 5.1.a Het reguliere en speciaal onderwijs zijn twee aparte systemen - uitgesplitst naar gehoorstatus

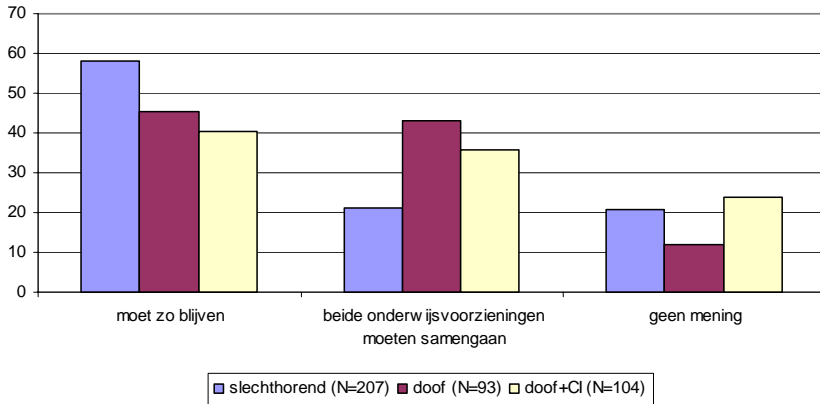

Figuur 5.1.b Het reguliere en speciaal onderwijs zijn twee aparte systemen – uitgesplitst naar soort onderwijs

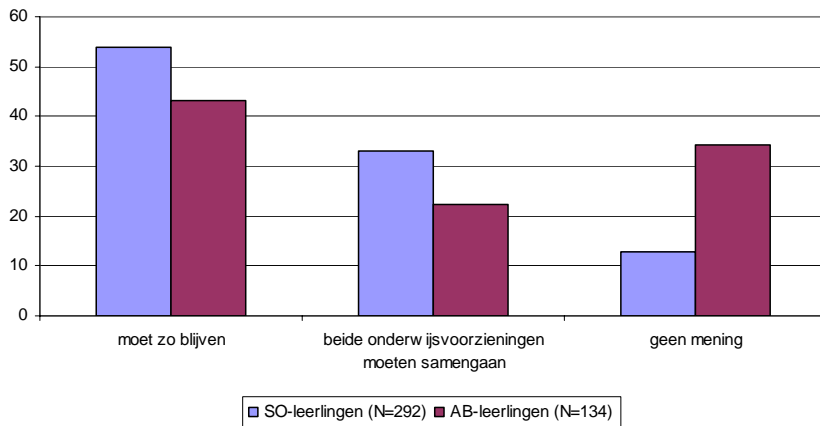

Dilemma 2: aparte onderwijsvoorzieningen voor dove en slechthorende kinderen

Figuur 5.2.a Binnen speciaal onderwijs zijn aparte onderwijsvoorzieningen voor dove kinderen en voor slechthorende kinderen – uitgesplitst naar gehoorstatus

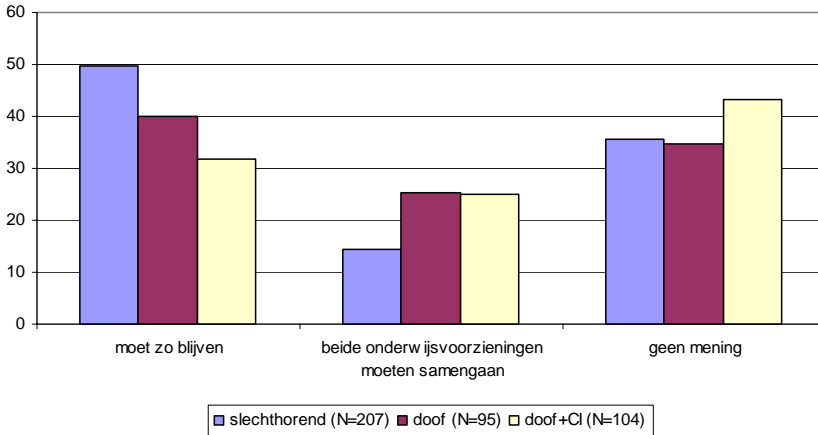

Figuur 5.2.b Binnen speciaal onderwijs zijn aparte onderwijsvoorzieningen voor dove kinderen en voor slechthorende kinderen – uitgesplitst naar soort onderwijs

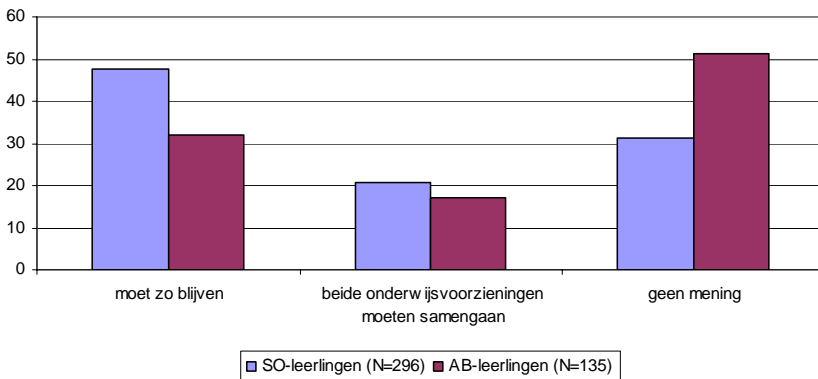

Dilemma 3: meervoudig gehandicapte dove en slechthorende kinderen

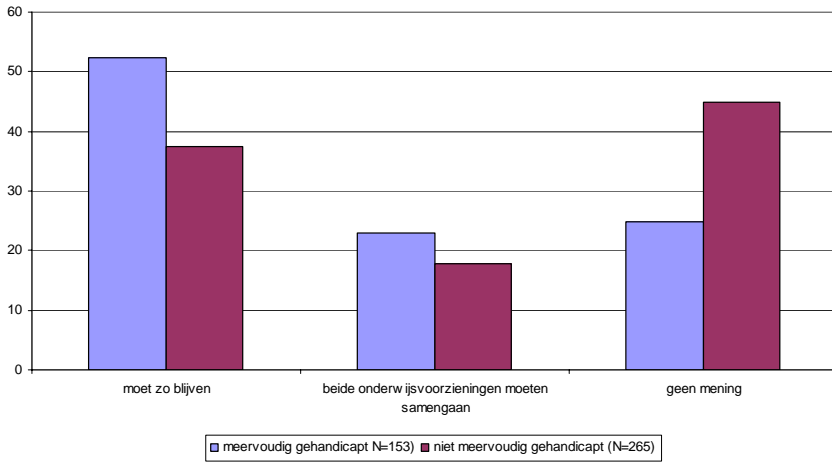
Figuur 5.3.a Binnen speciaal onderwijs zijn aparte onderwijssystemen voor meervoudig gehandicapte dove leerlingen en voor meervoudig gehandicapte slechthorende leerlingen – uitgesplitst naar gehoorstatus

Figuur 5.3.b Binnen speciaal onderwijs zijn aparte onderwijssystemen voor meervoudig gehandicapte dove leerlingen en voor meervoudig gehandicapte slechthorende leerlingen – uitgesplitst naar soort onderwijs

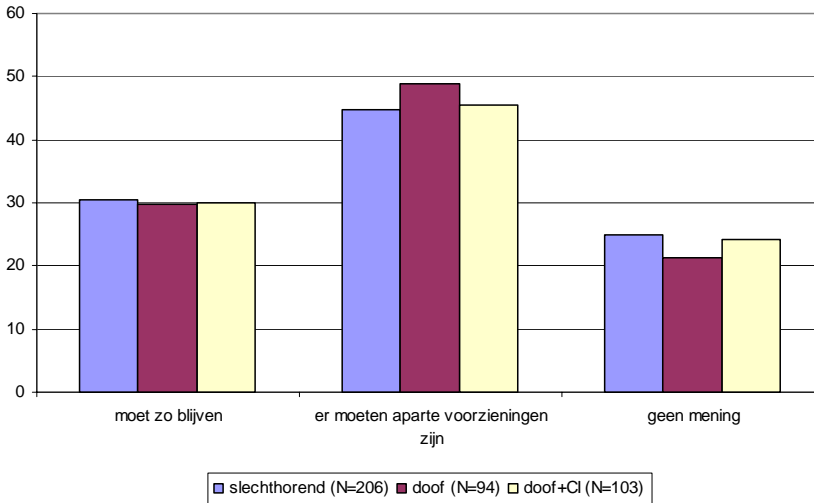

Figuur 5.3.c Binnen speciaal onderwijs zijn aparte onderwijssystemen voor meervoudig gehandicapte dove leerlingen en voor meervoudig gehandicapte slechthorende leerlingen – uitgesplitst naar wel/niet meervoudig gehandicapt

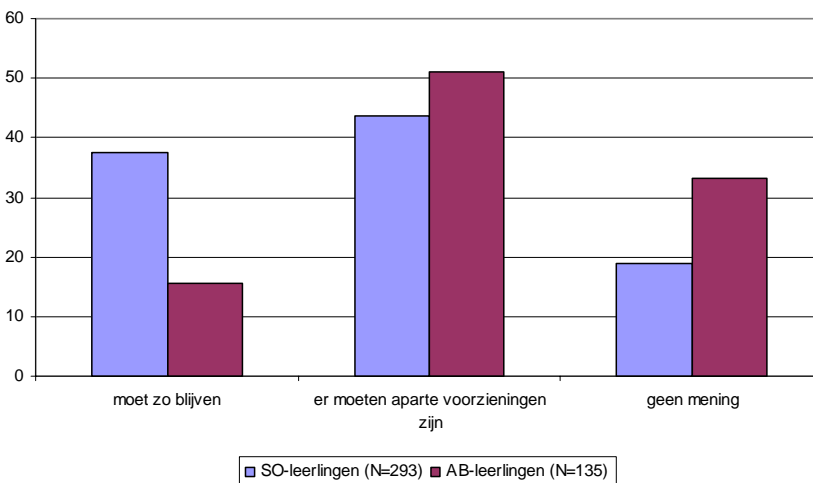

Dilemma 4: dove en slechthorende kinderen samen met kinderen met ernstige spraak- en taalmoeilijkheden of niet

Figuur 5.4.a Dove en slechthorende leerlingen krijgen regelmatig samen les met leerlingen die ernstige spraak- en taalmoeilijkheden hebben - uitgesplitst naar gehoorstatus

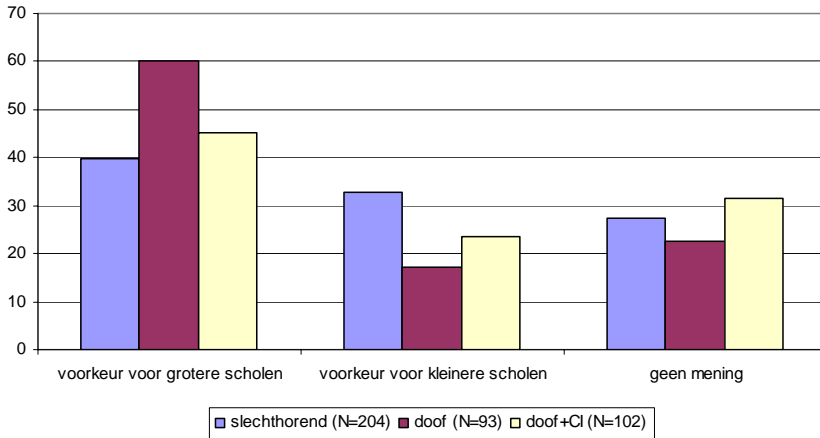

Figuur 5.4.b Dove en slechthorende leerlingen krijgen regelmatig samen les met leerlingen die ernstige spraak- en taalmoeilijkheden hebben - uitgesplitst naar soort onderwijs

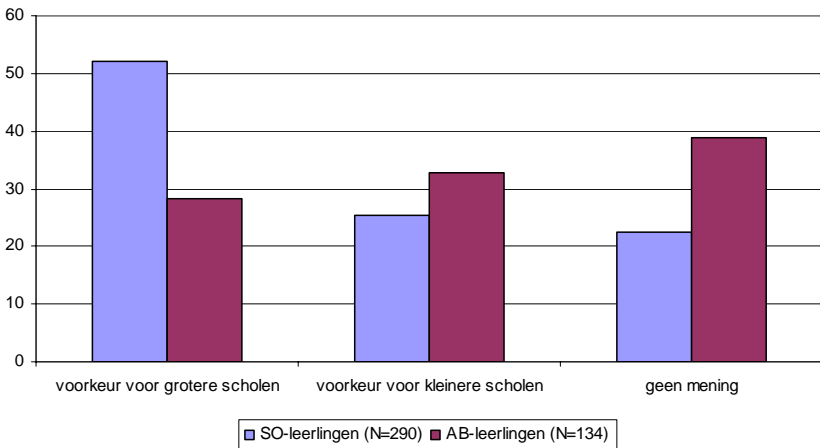

Dilemma 5: school in de buurt of verder weg

Figuur 5.5.a Voorkeur voor grotere scholen (ver reizen, meer expertise) of voorkeur voor kleinere scholen (minder ver reizen, minder expertise) - uitgesplitst naar gehoorstatus

Figuur 5.5.b Voorkeur voor grotere scholen (ver reizen, meer expertise) of voorkeur voor kleinere scholen (minder ver reizen, minder expertise) - uitgesplitst naar soort onderwijs

Bijlage 2. Vragenlijst

Communicatie, taalbeleid en schoolkeuze

Vragenlijst voor ouders

februari 2007

Vragenlijst Communicatie, taalbeleid en schoolkeuze

Beste ouder(s),

Met behulp van de vragenlijst die voor u ligt, verzamelen we gegevens onder een grote groep ouders van kinderen met een gehoorbeperking in bepaalde leeftijdscategorieën. In de vragenlijst vindt u vragen over uw achtergrond en gezinssituatie, over de informatie en ondersteuning die u heeft gekregen bij de opvoeding van uw kind, over de communicatie binnen uw gezin en over het onderwijs dat uw kind volgt. Wij willen u graag vragen of u deze vragenlijst wilt invullen. Dit onderzoek voeren wij uit op verzoek van verschillende onderwijsorganisaties. In de begeleidende brief bij deze vragenlijst vindt u meer informatie over de achtergrond van dit onderzoek.

Het invullen van de vragenlijst zal ongeveer 20 minuten duren. Wij garanderen dat de gegevens die u invult vertrouwelijk worden behandeld en anoniem worden verwerkt. U kunt uw vragenlijst terugsturen in de bijgevoegde antwoordenvolp, naar IVA Beleidsonderzoek en Advies, Antwoordnummer 442, 5000 WB Tilburg (een postzegel plakken is niet nodig).

In een latere fase zullen we een aantal van de ouders die de vragenlijst hebben ingevuld, benaderen voor een wat uitgebreider gesprek. Aan het eind van deze vragenlijst vindt u daar meer informatie over.

Bij het invullen

In de vragenlijst staat een aantal gesloten vragen, waar u één of meerdere antwoordmogelijkheden kunt aankruisen. De vragenlijst bevat ook een aantal open vragen, waarbij u wordt verzocht zelf een antwoord in te vullen.

Als er in de vragenlijst wordt gesproken over dove en slechthorende kinderen, worden daar – tenzij anders vermeld – ook *meervoudig gehandicapte* dove en slechthorende kinderen onder verstaan.

Als u meerdere kinderen met een gehoorbeperking heeft

Als u meerdere kinderen met een gehoorbeperking heeft, kan het zijn dat u meerdere vragenlijsten heeft gekregen. We willen u dan vragen om voor elk kind een aparte vragenlijst in te vullen. De naam van het kind waarvoor de vragenlijst bedoeld is, staat op de envelop vermeld.

Meer informatie?

Heeft u vragen of opmerkingen bij deze vragenlijst of bij het gehele onderzoek, dan kunt u telefonisch of via e-mail contact opnemen met het IVA:

- Roel van Steensel, telefoon: 013-466 8449, e-mail: r.c.m.steensel@uvt.nl
- Linda Sontag, telefoon: 013-466 8488, e-mail: l.sontag@uvt.nl

Hartelijk dank voor uw medewerking!

Algemene vragen over de gezinssituatie

Hieronder vragen wij u naar een aantal gegevens over uw kind en uw gezin. Zoals wij al eerder hebben aangegeven, zullen wij deze gegevens vertrouwelijk behandelen.

LET OP: het is de bedoeling dat moeder (of verzorgster) en vader (of verzorger) de vragenlijst samen invullen (uiteraard alleen wanneer dat mogelijk is).

1. **Wat is de voornaam van uw kind?**

S.v.p. één naam invullen

--

2. **Wat is de geboortedatum van uw kind?**

_____dag _____maand _____jaar

3. **Op welke school zit uw kind?**

--

4. **Wie vult de vragenlijst in?**

moeder en vader vullen de vragenlijst samen in

moeder

vader

anders, namelijk:

--

5. **Wat is uw burgerlijke staat?**

gehuwd samenwonend

ongehuwd samenwonend

alleenstaand

anders, namelijk:

--

6. **Uit hoeveel kinderen bestaat uw gezin?**

	kinderen
--	----------

7. Tot welke etnische groep rekent u zichzelf?

Als u een van beide vragen niet kunt beantwoorden, kunt u "niet van toepassing" aankruisen.

Moeder	Vader
☐ autochtoon Nederlands	☐ autochtoon Nederlands
☐ Surinaams	☐ Surinaams
☐ Antilliaans, Arubaans	☐ Antilliaans, Arubaans
☐ Turks	☐ Turks
☐ Marokkaans	☐ Marokkaans
☐ anders, namelijk	☐ anders, namelijk
<input type="text"/>	<input type="text"/>

niet van toepassing

niet van toepassing

8. Wat is het hoogste opleidingsniveau van de moeder (d.w.z. het hoogste niveau waarvan moeder een diploma heeft)?

Als u deze vraag niet kunt beantwoorden, kunt u "niet van toepassing" aankruisen.

- ten hoogste basisonderwijs
- LBO, VMBO of MAVO
- MBO, HAVO of VWO
- HBO of universitair-wetenschappelijk onderwijs (WO)
- anders, namelijk:
- niet van toepassing

9. Wat is het hoogste opleidingsniveau van de vader (d.w.z. het hoogste niveau waarvan vader een diploma heeft)?

Als u deze vraag niet kunt beantwoorden ► "niet van toepassing".

- ten hoogste basisonderwijs
- LBO, VMBO of MAVO
- MBO, HAVO of VWO
- HBO of universitair-wetenschappelijk onderwijs (WO)
- anders, namelijk:
- niet van toepassing

10. Wat is de gehoorstatus van de moeder?*Als u deze vraag niet kunt beantwoorden ► "niet van toepassing"*

- horend
 slechthorend
 doof
 doof met cochleair implantaat (CI)
 niet van toepassing

11. Wat is de gehoorstatus van de vader?*Als u deze vraag niet kunt beantwoorden ► "niet van toepassing"*

- horend
 slechthorend
 doof
 doof met cochleair implantaat (CI)
 niet van toepassing

12. Heeft u nog andere kinderen met een gehoorbeperking?

- ja, namelijk

	kinderen (aantal invullen)
--	----------------------------

 nee

Uw kind**13. Wat is de gehoorstatus van uw kind?**

- slechthorend
 doof
 doof met cochleair implantaat (CI)

14. Wat is de leeftijd waarop bij uw kind doofheid of slechthorendheid werd geconstateerd?

	maanden
--	---------

Vraag 15 en 16 alleen invullen als uw kind een cochleair implantaat (CI) heeft.**15. Op welke leeftijd kreeg uw kind een CI?**

	jaar
--	------

16. Waarom heeft u gekozen voor de implantatie van een CI?

U kunt meerdere antwoorden aankruisen.

Ik heb daarvoor gekozen, omdat ...

- mijn kind zelf een CI wilde
- mijn kind daardoor beter kan horen en zo makkelijker toegang heeft tot de horende gemeenschap
- het goed is voor de leerontwikkeling van mijn kind
- het goed is voor de taalontwikkeling van mijn kind
- het goed is voor de sociale ontwikkeling van mijn kind
- mijn kind daardoor naar een school voor slechthorenden kan (i.p.v. een dovenschool)
- mijn kind daardoor naar het reguliere onderwijs kan (i.p.v. het speciaal onderwijs)
- anders, namelijk:

Vraag 17 en (eventueel) 18 alleen invullen als uw kind géén cochleair implantaat (CI) heeft.

17. Heeft u er bewust voor gekozen om bij uw kind geen CI te laten implanteren?

- ja ► **ga naar vraag 18**
- nee ► **ga naar vraag 19**

18. Waarom heeft u er voor gekozen bij uw kind geen CI te laten implanteren?

U kunt meerdere antwoorden aankruisen.

Ik heb daarvoor gekozen omdat ...

- mijn kind zelf geen CI wilde
- dat bij mijn kind niet mogelijk was
- ik het belangrijk vind dat mijn kind lid is van de Dovengemeenschap
- anders, namelijk:

19. Zijn er bij uw kind nog andere beperkingen geconstateerd?*Er zijn meerdere antwoorden mogelijk.*

- nee
- ja, mijn kind is blind/slechtziend
- ja, mijn kind heeft een verstandelijke handicap
- ja, mijn kind heeft een lichamelijke handicap
- anders, namelijk:

Ondersteuning en informatievoorziening**20. Hieronder ziet u een lijst met organisaties en informatiebronnen waar ouders gebruik van kunnen maken bij de opvoeding van hun dove of slechthorende kind. Wij willen graag weten of u gebruik maakt/heeft gemaakt van die organisaties en informatiebronnen en hoe u ze beoordeelt:**

- door een hokje aan te kruisen kunt u aangeven of u de organisatie of informatiebron kent en of u er gebruik van maakt/heeft gemaakt;
- als u gebruik maakt/heeft gemaakt van een organisatie of informatiebron, kunt in de laatste kolom met een rapportcijfer (van 1 tot en met 10) aangeven hoe u die beoordeelt.

	ken ik niet	ken ik wel, maar gebruik ik niet/heb ik niet gebruikt	gebruik ik/heb ik gebruikt	rapportcijfer
1. ouderbelangenvereniging (bijv. FODOK, NVVS, FOSS, Dovenschap)	☐	☐	☐	
2. school/schoolbestuur (bijv. Viataal, KEGG, SEC, Auris)	☐	☐	☐	
3. gezinsbegeleidingsdienst	☐	☐	☐	
4. ambulante begeleiding	☐	☐	☐	
5. audiologisch centrum	☐	☐	☐	
6. Nederlands Gebarencentrum	☐	☐	☐	
7. consultatiebureau	☐	☐	☐	
8. boeken en brochures	☐	☐	☐	
9. informatiepagina's op internet	☐	☐	☐	
10. huisarts	☐	☐	☐	
11. kinderarts	☐	☐	☐	
12. KNO-arts	☐	☐	☐	

21. **Zijn er nog andere ondersteuningsmogelijkheden of informatiebronnen waarvan u gebruik heeft gemaakt?**

- nee
 ja, namelijk:

22. **Ontbraken er volgens u bepaalde vormen van ondersteuning of informatie?**

- nee
 ja, namelijk:

Communicatie binnen het gezin

De volgende vragen gaan over de talen die u en uw kind beheersen en over de taal/talen die in uw gezin worden gebruikt. In deze vragen worden in principe drie talen onderscheiden: gesproken/geschreven Nederlands, Nederlandse Gebarentaal (NGT) en Nederlands met Gebaren (NmG). Bij Nederlands met Gebaren wordt het gesproken Nederlands in meer of mindere mate ondersteund met gebaren uit de Nederlandse Gebarentaal.

23. **Hoe goed beheerst uw kind de volgende talen?**

	niet	heel slecht	slecht	niet goed, niet slecht	goed	heel goed
1. gesproken Nederlands	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. geschreven Nederlands	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Nederlandse Gebarentaal	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. Nederlands met Gebaren	☐	☐	☐	☐	☐	☐

24. **Beheerst uw kind nog andere talen?**

- nee
 ja, namelijk:

25. Welke taal gebruikt uw kind over het algemeen het liefst?

- gesproken Nederlands
- geschreven Nederlands
- Nederlandse Gebarentaal
- Nederlands met Gebaren
- anders, namelijk:

26. Hoe goed beheerst de moeder de volgende talen?

Als u deze vraag niet kunt beantwoorden (bijv. omdat er geen contact met de moeder is), kunt u "n.v.t." aankruisen.

	niet	heel slecht	slecht	niet goed, niet slecht	goed	heel goed	n.v.t.
1. gesproken Nederlands	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. geschreven Nederlands	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Nederlandse Gebarentaal	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. Nederlands met Gebaren	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

27. Beheerst moeder nog andere talen?

Geen contact met de moeder? ► "niet van toepassing"

- nee
- ja, namelijk:
- niet van toepassing

28. Hoe goed beheerst de vader de volgende talen?*Geen contact met de vader? ► "n.v.t."*

	niet	heel slecht	slecht	niet goed, niet slecht	goed	heel goed	n.v.t.
1. gesproken Nederlands	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. geschreven Nederlands	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Nederlandse Gebarentaal	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. Nederlands met Gebaren	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

29. Beheerst vader nog andere talen?*Geen contact met de vader? ► "niet van toepassing"* nee ja, namelijk: niet van toepassing**30. Welke taal gebruikt de moeder meestal als zij met het kind communiceert?***Geen contact met de moeder? ► "niet van toepassing"* meestal gesproken Nederlands meestal geschreven Nederlands meestal Nederlandse Gebarentaal meestal Nederlands met Gebaren anders, namelijk: niet van toepassing**31. Voor de moeder: wilt u aangeven waarom u daarvoor heeft gekozen?**

Belang van gesproken Nederlands, geschreven Nederlands, NGT en NmG

35. Hoe belangrijk vindt u het dat uw kind gesproken Nederlands beheerst?

heel onbelangrijk	onbelangrijk	niet onbelangrijk/ niet belangrijk	belangrijk	heel belangrijk
☐	☐	☐	☐	☐

36. Wilt u aangeven waarom u voor dit antwoord heeft gekozen?

37. Hoe belangrijk vindt u het dat uw kind Nederlandse Gebarentaal beheerst?

heel onbelangrijk	onbelangrijk	niet onbelangrijk/ niet belangrijk	belangrijk	heel belangrijk
☐	☐	☐	☐	☐

38. Wilt u aangeven waarom u voor dit antwoord heeft gekozen?

39. Hoe belangrijk vindt u het dat uw kind Nederlands met Gebaren beheerst?

heel onbelangrijk	onbelangrijk	niet onbelangrijk/ niet belangrijk	belangrijk	heel belangrijk
☐	☐	☐	☐	☐

40. Wilt u aangeven waarom u voor dit antwoord heeft gekozen?

Onderwijs en schoolkeuze**41. Welk soort onderwijs volgt uw kind op dit moment?**

- mijn kind gaat nog niet naar school ► **ga naar vraag 44**
- mijn kind volgt speciaal onderwijs (voor doven, slechthorenden of meervoudig gehandicapte doven/slechthorenden)
- mijn kind volgt speciaal basisonderwijs/Praktijkonderwijs (met een rugzak)
- mijn kind volgt regulier onderwijs (met een rugzak)
- mijn kind volgt een deel van de tijd speciaal onderwijs en een deel van de tijd regulier onderwijs

42. Hoe gaat uw kind meestal naar school?

- mijn kind verblijft op een internaat vlakbij school ► **ga naar vraag 44**
- ik/wij brengen hem/haar zelf naar school
- mijn kind maakt gebruik van leerlingenvervoer
- mijn kind gaat zelfstandig naar school
- anders, namelijk:

--

43. Hoe lang is de reistijd vanaf uw huis tot de school die uw kind bezoekt (enkele reis, ongeacht de manier van reizen)?

	minuten
--	---------

44. Hieronder staat een aantal informatiebronnen/personen die ouders kunnen raadplegen wanneer ze een school voor hun kind kiezen:

- **als uw kind al naar school gaat, wilt u dan aangeven of u deze informatiebronnen/personen heeft geraadpleegd?**
- **als uw kind nog niet naar school gaat, wilt u dan aangeven of u van plan bent deze informatiebronnen/personen te raadplegen?**

	ja	nee
1. schoolplannen, schoolgidsen	☐	☐
2. kwaliteitsonderzoeken van scholen, die bijvoorbeeld door de Onderwijsinspectie zijn gepubliceerd	☐	☐
3. informatie over scholen die op internet beschikbaar is	☐	☐
4. andere ouders van dove of slechthorende kinderen	☐	☐
5. brochures van ouderorganisaties	☐	☐
6. professionals op het gebied van onderwijs aan doven en slechthorenden	☐	☐
7. gezinsbegeleidingsdienst	☐	☐
8. anders, namelijk	☐	☐

--

45. Ouders kunnen om verschillende redenen een bepaalde school kiezen voor hun kind. Hieronder staat een aantal van deze redenen opgesomd:

- **als uw kind al naar school gaat**, wilt u dan aangeven welke van deze redenen uw keuze destijds hebben bepaald?
- **als uw kind nog niet naar school gaat**, wilt u dan aangeven welke van deze redenen uw keuze waarschijnlijk zullen bepalen?

U kunt meerdere redenen aankruisen.

- de sfeer op de school is prettig
- de school ligt in een veilige omgeving
- de school heeft een goede naam
- de aanpak van de school past bij mijn kind
- mijn kind heeft zelf een goed gevoel bij de school
- de reisafstand/-tijd tussen school en thuis is beperkt
- de school sluit aan bij mijn geloof/levensovertuiging
- de school heeft de expertise in huis die mijn kind nodig heeft
- er is op de school veel aandacht voor leerprestaties
- er is op de school veel aandacht voor sociale vaardigheden
- de school bereidt mijn kind goed voor op een vervolgonderwijs
- de vriendjes en vriendinnetjes van mijn kind gaan naar de school
- er gaan veel kinderen uit de buurt naar de school
- de school heeft kwalitatief goede en moderne leermiddelen
- het schoolgebouw is schoon en goed onderhouden
- anders, namelijk:

46. De volgende stellingen gaan over de vraag hoe er in het onderwijs in het algemeen rekening moet worden gehouden met de situatie van dove en slechthorende kinderen. Wilt u aangeven in hoeverre u het met die stellingen eens bent?

	helemaal mee oneens	mee oneens	niet eens/niet oneens	mee eens	Helem aal mee eens
1. Dove en slechthorende kinderen moeten op school gesproken Nederlands kunnen leren.	☐	☐	☐	☐	☐
2. Dove en slechthorende kinderen moeten op school Nederlandse Gebarentaal kunnen leren.	☐	☐	☐	☐	☐
3. Dove en slechthorende kinderen moeten op school Nederlands met Gebaren kunnen leren.	☐	☐	☐	☐	☐
4. Dove en slechthorende kinderen moeten op school in contact kunnen komen met andere dove en slechthorende kinderen.	☐	☐	☐	☐	☐
5. Dove en slechthorende kinderen moeten op school in contact kunnen komen met andere horende kinderen.	☐	☐	☐	☐	☐
6. Dove en slechthorende kinderen moeten worden begeleid door doof of slechthorend onderwijspersoneel.	☐	☐	☐	☐	☐
7. De horende leerkrachten op de school van mijn kind moeten een goede beheersing hebben van de Nederlandse Gebarentaal.	☐	☐	☐	☐	☐
8. De horende leerkrachten op de school van mijn kind moeten bekwaam zijn in het gebruik van Nederlands met Gebaren.	☐	☐	☐	☐	☐
9. De leerkrachten op de school van mijn kind moeten goed bekend zijn met de Dovencultuur.	☐	☐	☐	☐	☐
10. De school moet technisch en materieel goed zijn aangepast op de situatie van dove en slechthorende kinderen.	☐	☐	☐	☐	☐
11. De school moet ondersteuningsactiviteiten voor ouders aanbieden (bijv. NGT-cursussen).	☐	☐	☐	☐	☐

47. Welke taal moet er volgens u in het onderwijs aan dove en slechthorende kinderen vooral worden gebruikt?

- vooral gesproken Nederlands
- vooral Nederlandse Gebarentaal
- vooral Nederlands met Gebaren
- de verschillende talen mogen naast elkaar worden gebruikt
- geen mening
- anders, namelijk:

Hieronder volgen enkele vragen over de huidige stand van zaken en de toekomst van het onderwijs aan dove en slechthorende kinderen.

- 48. Op dit moment zijn het reguliere onderwijs en het speciaal onderwijs twee aparte systemen. Ouders kunnen ervoor kiezen hun kind een speciale dove- of slechthorendenschool te laten bezoeken. Ouders kunnen er ook voor kiezen hun kind met een “rugzak” naar een reguliere school te laten gaan. Wat vindt u van deze situatie?**

S.v.p. één antwoord aankruisen.

- het huidige systeem moet blijven bestaan. Ik vind het goed dat je als ouder de keuze hebt tussen regulier onderwijs (met rugzak) en speciaal onderwijs
- ik vind dat alle dove en slechthorende kinderen een plek moeten krijgen in het reguliere onderwijs. Het speciaal onderwijs moet worden opgeheven
- ik vind dat reguliere en speciale scholen moeten gaan samenwerken, bijvoorbeeld door regulier en speciaal onderwijsaanbod te combineren in één school
- ik heb geen mening

- 49. Wat vindt u van de huidige situatie dat er binnen het speciaal onderwijs, aparte onderwijsvoorzieningen zijn voor dove kinderen en aparte onderwijsvoorzieningen voor slechthorende kinderen?**

S.v.p. één antwoord aankruisen.

- ik vind dat de huidige situatie moet blijven bestaan. Onderwijsvoorzieningen voor dove leerlingen en onderwijsvoorzieningen voor slechthorende leerlingen moeten naast elkaar blijven bestaan
- ik vind dat onderwijsvoorzieningen voor dove en slechthorende leerlingen moeten samengaan
- ik heb geen mening

- 50. Wat vindt u van de huidige situatie dat er binnen het speciaal onderwijs aparte onderwijsvoorzieningen zijn voor meervoudig gehandicapte dove leerlingen en aparte onderwijsvoorzieningen voor meervoudig gehandicapte slechthorende leerlingen?**

S.v.p. één antwoord aankruisen.

- ik vind dat de huidige situatie moet blijven bestaan. Onderwijsvoorzieningen voor meervoudig gehandicapte dove leerlingen en onderwijsvoorzieningen voor meervoudig gehandicapte slechthorende leerlingen moeten naast elkaar blijven bestaan
- ik vind dat onderwijsvoorzieningen voor meervoudig gehandicapte dove leerlingen en meervoudig gehandicapte slechthorende leerlingen moeten samengaan
- ik heb geen mening

- 51. Wat vindt u van de huidige situatie dat dove en slechthorende leerlingen regelmatig samen les krijgen met leerlingen die ernstige spraak- en taalmoeilijkheden hebben?**

S.v.p. één antwoord aankruisen.

- ik vind dat de huidige situatie moet blijven bestaan. Ik heb geen problemen met het feit dat dove en slechthorende leerlingen samen les krijgen met leerlingen met ernstige spraak- en taalmoeilijkheden
- ik vind dat er voor leerlingen met ernstige spraak- en taalmoeilijkheden aparte onderwijsvoorzieningen moeten zijn
- ik heb geen mening

52. **Op dit moment is er een beperkt aantal, vrij grote scholen voor doven en slechthorenden. Een voordeel van die scholen is dat er veel kennis en expertise aanwezig is en dat kinderen in contact komen met dove/slechthorende kinderen uit verschillende leeftijdsgroepen. Een nadeel is dat ouders soms lang onderweg zijn voor ze hun kind naar school hebben gebracht of dat kinderen gebruik moeten maken van leerlingenvervoer. Op sommige plekken in het land worden kleinere “lesplaatsen” gemaakt. Een voordeel van die lesplaatsen is dat ze vaak dichtbij huis zijn. Een nadeel is dat er niet zoveel kennis en expertise is als op de grotere scholen en dat kinderen niet altijd met dove/slechthorende kinderen uit verschillende leeftijdsgroepen in contact komen. Aan welke situatie geeft u de voorkeur?**

S.v.p. één antwoord aankruisen.

- ik geef de voorkeur aan grotere scholen, waarbij kinderen soms ver moeten reizen, maar waarbij er wel veel kennis/expertise aanwezig is en kinderen in contact komen met kinderen uit verschillende leeftijdsgroepen
- ik geef de voorkeur aan kleinere lesplaatsen, waarbij kinderen dichtbij school wonen, maar er minder kennis/expertise aanwezig is en kinderen minder vaak in contact komen met kinderen uit verschillende leeftijdsgroepen
- ik heb geen voorkeur

Tot slot

53. **In de volgende fase van ons onderzoek gaan we met een aantal ouders (groeps)gesprekken voeren om gedetailleerde informatie over de huidige situatie en wensen voor de toekomst in beeld te brengen. We willen u graag vragen of u daaraan mee wilt doen. Als u daartoe bereid bent, kunt u hieronder uw naam, adres, telefoonnummer en/of e-mailadres invullen. Er kan overigens maar een beperkt aantal ouders aan dit vervolgonderzoek meedoen. Het is dus niet zeker dat wij u zullen benaderen.**

naam	
adres	
telefoon	
e-mail	

54. **Als u nog opmerkingen heeft over de vragenlijst of het onderzoek, dan kunt u die hieronder opschrijven.**